

БОРИС АПРИЛОВ

“ОТБРАНАТА НА СПАРТА”

(разкази и новели)

първо издание

София, “Български писател”, 1982 (редактор: Върбан Стаматов)

СЪДЪРЖАНИЕ

<i>Отбраната на Спарта.....</i>	5
<i>Приключението.....</i>	25
<i>Гробът.....</i>	37
<i>Нежните скални мушици.....</i>	43
<i>Стълбата на гигантите.....</i>	62
<i>Островчето.....</i>	71
<i>Баба Тона.....</i>	75
<i>Деликатно настроение.....</i>	83
<i>Срещу империята.....</i>	95
<i>Статично приключение.....</i>	103
<i>Скривалището.....</i>	109
<i>Дискретен аромат.....</i>	116
<i>Грозното пате.....</i>	121
<i>Насаме.....</i>	127
<i>Към центъра на града.....</i>	132
<i>Кариатида.....</i>	136
<i>Ръждата блести като злато.....</i>	141
<i>Триумф.....</i>	148
<i>Господарят на Индийския океан.....</i>	154
<i>Възпоминание за лошия човек.....</i>	160

ОТБРАНАТА НА СПАРТА

Той имаше собствена мъртва котва в акваторията на ветроходната база, сред воняща мътна вода, където се изтичаше мръсният канал на града. На тази котва, на сто метра от брега, завързваше своя “Мародер” – някогашна спасителна лодка на презокеански параход, чудесен велбот: осем и половина на два и половина метра. Двигателят на велбота беше дизелов. Собственикът му се гордееше много с просторната кабина и продълговатите илюминатори с перденца. Ще кажете, що за име на плавателен съд, защо пък мародер? Там е работата, че едва след като името бе нанесено в регистрите на пристанищната инспекция, а художникът го измайстори по бордовете, чак тогава собственикът разбра, че този, който се бори с биковете, не се нарича мародер, както е смятал, а матадор, но махна с ръка и заяви: пък аз да не съм нещо друго? Така остана позорното име на лодката, което, според желязното правило на традицията, прикачиха и на него.

Тази сутрин Мародера пренесе веслата в малката помощна лодка, загреба и се отправи към велбота. Прехвърли на него няколко дини, туба с вода и една чанта от панамериканските въздушни линии. В чантата имаше хляб, домати, сирене и пет

пакетчета “Арда. Запали мотора, отвърза голямата лодка от шамандурката, привърза към нея малката и се отправи към открито море. В безслънчевия октомврийски ден морето и въздухът бяха меки, водата край бордовете се огъваше като клей. Половин час след потеглянето той успя да мине зад острова, опиянен от скоростта си, но там стана нещо, което го забави; там той спря и започна да съзерцава стадо делфини. Опита се да ги заговори. Делфините мълчаха упорито, един от тях едва не отърка десния борд, но никой не пожела да проговори, макар че Мародера им наприказва сто и две неща, като не забрави и да им се извини от името на човечеството; между другото упрекна ги и в неучтивост, а на края и в липса на проникателност, защото ако биха били по-проницателни, щели да разберат колко много обича той делфините и рибите, изобщо – всичко, което живее в морето, дори медузите. Верни на поведението си, делфините продължаваха да мълчат и Мародера им заяви, че те не са никакви интелигенти на животинския свят и че ако минават за такива, това трябва да се сметне за още една заблуда на човечеството, което всъщност, откакто се помни, живее в непрекъснати заблуди. Когато стадото се стопи в далечината, Мародера запали повторно мотора и се понесе по пътя си. Към девет наближи градчето, но вместо да влезе в пристанището като хората, той заобиколи вълноломната стена и хвърли котва в заливчето сред скалите. Котвата влезе плавно в дълбоката вода. Щом се убеди, че всичко е о’кей, Мародера седна при кабината си и разряза първата диня. Не прояви лакомия, изяде само четвърт от нея. Ядеше и разглеждаше къщите над скалите.

Две години не беше идвал насам, за тези две години старовремските дървени къщи бяха пометени. На техните места се издигаха съвременни жилищни фасади с веранди, балкони и тераси. Една от терасите му хареса особено. Там имаше жена. Другите тераси бяха пусти и сякаш мъртви, тая биеше на очи с присъствието на млада жена, която шетаеше по нея. Прибра динята под седалката и понечи да хвърли корите в морето, но се отказа. Наблъска ги в кофата и започна да се съблича. Жената беше много млада и много руса, а тези качества той ценеше особено. Пушеше и се събличаше спокойно. Към това зовеше спокойствието на деня. Гол до кръста, той се сети нещо, наведе се през борда и пипна водата. Море, не беше толкова топла! Прибра се в кабината, махна панталона, събу долните си гащи и обу бански гачета. Тя е сама, помисли си Мародера и излезе от кабината. Младата жена побърза да изчезне в къщата. Малката, не те ли е страх в това голямо учреждение, а? На твоето място ще загине от страх... Ти какво си застанал тука, право срещу мен? – запита жената от дълбокия лабиринт на къщата. Той седна и запуши. Тялото му излъчваше здраве и красота, известно тяло, наградено на две поредни Нептунови тържества, но вече готово да напълнее – под гръдния кош се зараждаше нещо като коремче. Не бързаше. Цигарата му се услаждаше винаги – и преди, и след гмуркането. Щом я допуши докрай, облече стар вълнен пуловер, постави маската и налага шнорхела. Преди да скочи, зърна красавицата, която изнасяше пластмасов леген на терасата. Тази пък не позната лодка какво ли търси тук? – запита тя. Мародера, който вече набираше дълбочина, отвърна: ще видиш ма, кукло, не бързай и ще разбереш какво търси тази стара лодка тук. И докога ще стоиш под моя дом, а? Ами, де да знам, зависи. От кого? – запита тя. От тебе, отвърна той... Дъното, по което шетаеше, му беше познато до втръсване. Долу лежаха няколко обширни, плоски скали, между които се въдеха дънни риби – добро място за лов на попчета с лодка. Оловото и куките можеха да падат леко върху гладката скална повърхност. Легнала сред ливадата от водорасли, белезникавата стръв се забелязваше отдалеч. Тук се въдеха по-дребни парчета. Рибарите предпочитаха това място само в краен случай, когато не можеха да отидат другаде, защото дъното беше истински капан за котвите им.

Ето едно въже! Мародера го улови и тръгна по него. То го заведе при шока на котвата. Натисна го. Напразно. Не се поддаде, бяха се затегнали двата рога. При това положение котвата никога не би могла да бъде изтеглена вертикално и рибарите правилно са я прежалили, заедно с тринайсетина метра въже. Голям зор са видели те, доста са се мъчили, такава котва не се оставя лесно. Кислородът в гръдния му кош свърши. Мародера се устреми нагоре, без да изпуска въжето от ръката си. Изскочи над водата и шумно глътна въздух. Морето го бе изхвърлило като зряла череша кокичката си. Господарката на терасата гледаше право към него. Той ѝ се ухили под стъклото на маската. Бях малко на дъното, кукло! Точно единайсет метра дълбочина! Мъжът ти да се убие – не може. Ти била ли си някога там? Дъното е много хубаво нещо и ако си послушна, някой ден ще те заведе. Ръката му държеше края на обраслото с ракушки въже. Но като заплува към лодката, разбра, че тая работа няма да стигне – въжето не достигаше. Като е нямал акъл в главата, трябва да го пусне отново на дъното и да го вади повторно. И всичко заради тази там, на терасата. Кукло, не видя ли какво направих? Заплеснах се по тебе и слязох на долния етаж без помощна връвчица. Мародера се опита да запомни мястото на котвата и се качи в лодката. Свали маската, съблече пуловера и се отпусна върху седалката. От опит знаеше, че първото спущане е винаги най-резултатно. Отсега нататък всяко ново отиване до дъното ще бъде по-краткотрайно. Ръмеше едва забележимо, приятно време, може да се каже – негово време: в подобен ден да седнеш край масата, че да не станеш. Но за спущане под вода – не, няма видимост. Облече шубата. После измъкна всички въженца с всички разноцветни пластмасови топки, определени да играят ролята на шамандурки. Грабна жълтата топка, хвърли я във водата и като бутна шубата на сухо в кабината, скочи повторно към дъното. Лесно откри въжето на котвата и ловко привърза към него връвчицата на шамандурката. Сега вече мястото на трофея бе набелязано. Имаше достатъчно кислород и тръгна към котвата. Но и повторното съприкосновение с нея го убеди, че няма да бъде лесно. Изскочи на повърхността и шумно налага въздух. Когато успокои дишането си, Мародера погледна бегло към терасата, не видя нищо, пое отново въздух и този път се спусна право към котвата. Да, тя беше залостена яко и само няколко дръпвания надолу можеха да оправят работата. Започна да дърпа надолу. Нещо запука в ушите му – рогчетата късаха връзката си със скалата и се освобождаваха от леговищата си; тригоната се трошеше, а морският мъх се късаше. Тази котва му осигуряваше двайсет или трийсет лева, зависи на кого ще я продаде. А пипне ли някого от онези с яхтите, нищо чудно да откопчи и четирийсет. Изскочи на повърхността щастлив. Кукло, донесе ми късмет, знаеш ли? Тя простираше пране. Той изброи три нежни пликчета и един чорапогащник. В мрачния ден косата ѝ светеше като слънце, пък и лицето ѝ светеше, но най-силно се натрапваше нейният бюст. Макар и под блузката, той светеше по-силно от всички слънца на всички вселени, взети заедно. Главата си залагам, че е сама! Сама е в цялата къща и дълго време ще бъде сама, цели месеци, и да ми отрежат ушите, ако не е бременна. Такива ги напомпват и ги оставят да перат, докато мъжете им направят валута по траулерите. Че как се оставя подобна сексуална империя сама на терасата, а? Макар че терасата е скрита за погледите на града, ето, намери се един пират да нападне откъм морето!... Сърцето му изравни ударите си, дишането му се успокои. Вече можеше да направи третото спущане към дъното, но защо не опита чрез издърпване на въжето? Качи се на лодката и започна да тегли. Невъзможно. Трябваше да скача наново. Този път се озова зад котвата и започна да я изтегля надолу, после рязко нагоре. Щокът се освободи. С последни усилия изнесе цялата котва върху скалата и драсна нагоре. Струваше му се, че ей сега ще се пръсне на парчета под водата и от него няма да остане следа, или пък ще остане един бездиханен труп, който ще скита цяла зима по дъното на морето и

влачен от теченията, ще изскочи чак през късна пролет, когато се стоплят водите, за ужас на гларусите, при някой пуст плаж. После гларусите ще свикнат и спокойно ще пощят перата си до него. Представяш ли си – лежиш наполовина във водата, а гларусите се пощят спокойно край теб или се любят... и цвкват... Не само въздух нямаше в тялото му, нямаше и топлина. Дънните пластове на водата бяха студени, дявол знае какво щеше да става тази година, сигурно зимата ще настъпи рано.

Мародера заплува ускорено към лодката. Преметна се на палубата, захвърли маската, махна пуловера и се набути в шубата. Ръмеше. Ах, как се нуждае сега от едно жарко слънце, да го напече, че да разтопи чак бъбреците му. Но ръмеше. През рехавите облаци дифузираше далечна слънчева светлина. Императрицата си беше на сухо, вътре, в някоя от залите на двореца, движеше се достойно сред стотиците накупии от Гибралтар и Халифакс, същите накупии, които украсяват стаите на съседните къщи, на всички домове в градчето: от покривките за легла до сувенирните коралови късчета. Макар че горните етажи на палата бяха по шик, чудно защо, императрицата обитаваше само долния етаж. Горните са за чужденците, извика Мародера. Там са многото легла и фаянсите. Може да си хубава, може да приличаш на императрица, но си най-обикновена хотелиерка! Разбираш ли?... Той се прибра в кабината... Камериерка си!... Тя излезе отново на терасата с вид на жена, която не се интересува от това, че пред къщата ѝ е закотвена лодка...

Въженцето на шамандурката измъкна на повърхността въжето. Той го хвана. Изработено от синтетични влакна, това въже можеше да издържи тежестта на всяка котва. Тази, която идваше нагоре, сета напушаше дългогодишното си леговище и се връщаше в сухия свят. Физическото напрежение раздвижваше мускулите и кръвта на Мародера, тялото му бавно се загреваше. Както бе предположил, котвата се оказва фабрична изработка, адмиралтейски тип, от ония, които ги имат яхтклубовете. И никога по-малко от трийсет лева... А градчето сякаш е изградено повторно – всички къщи са нови, изглежда, че жителите му наистина са фрашкани с пари. Ами да, те продават бяла чаршафна площ – всяка нощ по два лева на чаршаф... А ти ма, кукло, вместо да спиш горе, на огромно легло, най-малко четири декара, спиш долу, в кухнята, за да инкасираш повече! Язык ти за красотата! Ако си моя, няма да позволя. Никога!... Тя се появи отново на терасата и за миг му се стори, че не е бременна. Ако не е бременна, то мъжът ѝ е тук. А може и да не работи в океана. Може да е в бакалията или зеленчука. Да, май че не е бременна. Но подобни красиви жени ги взимат главно океанджиите... Ами ако тя няма нищо общо с тази къща? А? Представи си, че е нещо друго, да речем – нещо, което се явява по терасите и само дразни моряците? Ами ако е богиня? Тази нежна кожа и тази руса коса не може да имат нещо общо с града, който е пълен с продавачи на чаршафни площи; неземно хубав град, населен с камериерки и камериери. Тя не може да бъде камериерка. Ако беше такава, щеше да бъде бременна. Защото кой океанец ще остави камериерката си така, ако не е бременна? Богиньо, извика Мародера, бременна ли си, или не? Тя поливаше цветята. Не съм бременна, отвърна камериерката и отново се превърна в богиня. Това накара ловеца на котви да влезе в кабината. Тук той смъкна шубата и измъкна своята жълта хавлия. Виж каква хавлия имам, рече той и влезе в нея. Беше се затоплил задоволително, беше изпушил две цигари. Русата богиня изтърсваше някакво чердже. Мародера палеше третата цигара. Тя изтърсваше черджето настрана от пликовете и чорапогашника. Виж каква хавлия имам, рече Мародера. Освен шубата!... Сега тя изтърсваше малко килимче, от тия, дето се постилат пред леглото. Морето спеше кротко под краката ѝ. Крака или нозе, а? Кажи ма, богиньо, какво носиш долу, крака или нозе? Защото знам, че краката са само за хората. Виж ма, виж каква хубава хавлия имам! И какво тяло!

Мародера хвърли хавлията и остана по гашета. Той не скри хавлията в кабината, нямаше смисъл, вече не ръмеше. Взе маската и шнорхела. Изправи се на седалката и стоя дълго така. Богинята трябваше да се увери, че тялото му е наистина забележително и ненапрасно е печелило конкурсите за Аполон на плажа. Виж как скачам в студената вода и слизам на дъното, където търся котви, рече Мародера. И допълни: защото съм горд и никога няма да продавам чаршафни площи. Той скочи във водата. Но тя, заета с работата си, не видя нищо. Нищо не видя ти, мислеше си Мародера на път към дъното. Язък! Край него се полюшнаха две медузи, по скалната ливада пробягаха попчета. Ето го второто въже. На другия му край има котва... Да. Четирирожка. Заварявана от четири извити жезла. Лапите са прибавени допълнително. Тези цепнатина е истинска гробница на котви. Преди две години в същата дупка откри котва-красавица, за която му броиха двайсет и пет лева. Студено е, въздухът се изчерпва. Хайде, нагоре!... Богинята чистеше ориз или леща. По-вероятно – ориз. Тя седеше зад масата и пощеше тавата. Мародера подиша известно време над водата, напълни гърдите си и се гмурна. Този път обходи първаза на канарата и го проучи. Нищо. Лапини, лапини, лапини... И малки медузи, като брошки, а тук-там плавно се придвижват абажурите на родителите, които дори не подозират, че дребосъците са техни деца. Друго – нищо. Отново нагоре!... Богинята продължаваше да чопли тавата... Отново надолу!... Този път проучи другата страна на канарата и точно когато се отчая, намери нова четирирожка... Отново нагоре!... Бързай, Мародер! Ще се пукнеш... Богинята не го и погледна. Той бе изпръхтял силно, ала тя не вдигна поглед от тавата. Бъррр! Студено – извика той. Никакво внимание. Какво студено море! На нищо не прилича! Заплува към лодката и този път трепереше не на шега. Вмъкна се в кабината, смъкна гашетата си, облече първо хавлията, а върху нея – шубата. Дори не мислеше да се показва така опакован и треперещ навън. Отвори бутилката с рома. Пи две глътки. После още две. Това му позволи да захвърли шубата. Вече не трепереше. Запали цигара и излезе на седалката. Бледа слънчева светлина се мъчеше да стопи облаците. Кукло, ако ми паднеш между лапите, ще те удуша, да знаеш, и ще те целувам мъртва, но моя! Добре да го знаеш, на никого няма да те дам! Като поскача малко на седалката, той хвърли хавлията и отново надигна рома. Куклата остави тавата настрана и вдигна един голям кухненски нож. Доматите бяха измити и тя започна да ги реже. Чак сега Мародера забеляза, че в единия ъгъл на терасата върху котлон бе поставена тенджерата. Жената нарязва домати, остави ги настрана и изсипа съдържанието на тавата в тенджерата. Богиньо, домати с ориз ли готвиш? Да, в ранната есен жената продължаваше да прекарва дните си на терасата. Тук е пренесена цялата кухня. Ами, разбира се, помисли си Мародера, цяло лято сте давали и кухненското помещение под наем! Достатъчно се е гмуркал. Още три котви му бяха вързани в кърпа, ще ги извади следобед, тогава може да грейне и слънце. Тя не беше бременна. В никакъв случай. Значи, по обед трябва да дойде този, който ще я направи тепърва бременна, за да замине. Тя готви за него, двамата ще седнат на терасата и ще се нахранят. Кауза пердута! Безсмислено е всичко останало. Лягай, Мародер, поспи си, стопли се, а после ще отидеш в казиното да се наплюскаш. Днес имаш четири котви, осемдесет лева, заслужава да обядваш в казиното. Той облече ризата си, обу панталон, дори обу и чорапи, защото още потреперваше въпреки рома. Това не е истински ром, мислеше си Мародера, ако е истински, ще го сгрее за минута, поне така беше чувал, че ставало другаде. Например в Джамайка. Пусна си музика и заспа. Няколко пъти в полусън дочу как дъждецът потропа по покрива на кабината. Когато се събуди, усети тялото си затоплено, отпочинало и гладно. Погледна часовника – четиринайсет часа. Бързо излезе вън. Императрицата обядваше. Абсолютно сама. Наоколо светлееше. Макар че слънцето продължаваше да се крие, беше топло, морето спеше дълбоко и изглеждаше

мътно. Тя се хранеше по начин, който не подобава нито на богиня, нито на императрица – ядеше като човек, нетърпеливо предвкушал гозбата. Нещо у нея му се стори променено, например косата. Освободена от превръзката си, тя падаше над раменете и дори пред лицето, беше дълга и права коса, достойна и за императрица, и за богиня. Нещо му подсказа, че прическата е променена заради него, заради присъствието на неговия флот в залива. Кукло ма, ти се храниш нарочно на терасата, а? И нарочно си дала свобода на косата си, нали? Чакай, преди това носеше ли рокля? А? Май че не носеше, а сега си с рокля. Поне си махнала престилката. Сега раменете ѝ бяха открити, оттам започваха дълги бели ръце, достатъчно дълги, да стигнат до най-отдалечените кътчета на терасата, да вземат каквото си искат, дори ако се протегнат над морето, спокойно могат да погалят Мародера по косата. Става все по-интересно, извика той, аз съм тук, а ти си там и става все по-интересно, извика той. Ти си на сушата, а аз във водата, но те виждам като на кино, императрице, сама, в стоте стаи на самотния дворец. Заедно с косата си. С дългите си ръце. И със сукката си. Може би месеци не си виждала мъж. Може би зад теб няма нищо, а? Не знам защо, но ми се струва, че целият град зад гърба ти е мъртъв, да, ма Кукло – страшно прилича на мъртъв. И само ти си жива, само ти му даваш живот, там, на терасата, по-руса от русите, по-красива от красивите.

Мародера извади продуктите си на пейката и се постара да приготви един колкото се може по-естетичен обяд. Както ме виждаш, аз съм цар! – извика той. Пътувам с къщата си, където ми скимне, спирам, където искам, спя. Всички заливи са мои, не съм нито работник, нито чиновник, нито продавач – свободен съм и се прехранвам с плодовете на дъното. Ако искаш да те уважавам, напусни стоте стаи и ела в кабината ми. Ще те закарам на хоризонта, където морето и небето се взимат безшумно...

Той режеше домати, ножчето му беше остро, доматиите мигновено се превръщаха в розетки или по-точно – в четирилистни детелини, а сокът им блестеше, доколкото някой може да блесне пред красотата на императрицата. Мародера разположи розетките върху пластмасова чинийка. Ще те целувам и в кабината, и навън. Ще отидем навсякъде. Стига, отвърна тя и се изправи, тъй като трябваше да си сипе още манджа. На кого ги разправяш? Това са измислици, тези неща не съществуват. Повярвай, рече той – зиме, лете, в пек и мраз, винаги, при всички обстоятелства, ще бъдем заедно, ще вадим котви и ще живеем като волни гларуси. Не, отвърна тя и понесе пълната чиния към масата, аз имам сто стаи, балатуми-малатуми и три бани с фаянси, разбираш ли? Разбирам, отвърна той, като нарязваше сиренето, но колко по-добре е вместо балатуми-малатуми да скитаме по водата и да вадим котви от дъното. Ами ти, както си руса ма, кукло, знаеш ли колко добре ще си паснеш с водораслите? Представяш ли си кво става, като се промушиш между тях? А? Знаеш ли, или не знаеш? Стараеше се да реже хляба тънко, изящно. Императрицата ядеше. Ще се промушваш между водораслите, а белият ти крак ще се мярка между рибите като светкавица, разбра ли? Разбрах, отвърна тя, както ядеше домати с ориз, но не ми харесва. На мен ми харесва тук. Ние се съсипахме, докато построихме тази къща, и сега трябва да чакам мъжа си, който ще донесе валута и много неща за обзавеждане от топлите страни. И само с него ли? – изкрещя Мародера. Само с него, изкрещя богинята. И защо си застанал срещу мен? Тя обираше чинията в движение, отправила се да си досипе още ядене. Подвоуми се, сипа си само две лъжици и се върна на масата. Мародера набождаше бучките сирене на върха на ножчето и ги поднасяше галантно към устата си, макар че пукаше от глад и можеше да изгълта цялата софра за две секунди. Ще стоя цели дни срещу теб, отвърна Мародера, цяла вечност, докато те подчиня на волята си. Какво ще ме правиш? – попита внезапно тя. Бе, ти ела и ще

видиш какво ще те правя. Нали щеше да ме водиш уж на хоризонта? И на хоризонта ще те вода, и зад хоризонта, където искаш ще отидем, само ела. Махай се, извика тя. Не, аз няма да се махна, ще стоя и ще вадя котви пред очите ти. Цял живот ще вадя котви, ще ги превръщам в брошки и ще ги окачвам по бюста ти. За теб е важен само бюстът ми, така ли? Е, не чак, но е доста важен, всичко у теб е важно за мен, но бюстът ти ме омагьосва; омагьоса ме и косата ти, цялата ти руса богинщина ме грабна и ме отнесе. Нима не искаш да заживееш особено? Не, извика тя, защото за теб най-важното нещо си остава моят бюст. Не отричам, каза той, това е доста важна подробност от тялото ти, дори най-важната. Простак! Той отвори една бира с отвертка и я вдигна пред лицето си, с което искаше да каже нещо и тя сигурно разбра какво искаше да й каже, защото тръсна снага и изчезна в стаята си. Докато пиеше, Мародера си мислеше, че борбата за открадването на красавицата ще бъде жестока, пък и Спарта надали ще я отстъпи без бой, но реши да остане и да се бори докрай. Като почака и тя не се върна на терасата, той се съблече и се зае с изваждането на втората котва.

Изтръгна я и я привърза на въженцето. Бягайки нагоре, той зърна огромна морска лисица и отново си помисли, че му върви на морски животни – може би плуващият свят вече знае, че не употребява харпуни и въдици. Горе денят продължаваше да бъде навъсен. Смъкна маската и погледна към терасата. Нищо. Никой. Три котви за един ден, а? Това е доста добре, нали? Избърса тялото си, а после се разтри с най-сухия край на хавлията, глътна малко ром и навлече пуловера. Пиеше му се. Мародера взе китарата и излезе. Глътна още малко ром. Вече нямаше и помен от далечния зрак на слънцето. Държеше китарата в ръце и пиеше. Пръстът му погали безшумно струните, после по тях се плъзна дланта му, така както се гали кожа: Да отида ли в града, или да не отида? Няма да отида. Добре де, ако не отида, какво ще правя? Дланта му този път се плъзна по дължината на струните. Ще чакам тук, тя ще се появи отново, защото е грешно да не се появи. Тя е красива, но и аз съм красив. Двамата сме сами. На наши разположение са около трийсет легла и две койки. Във въздуха имаше много кислород. Забелязал е, и неведнъж, че след продължително гмуркане тялото му се изпълва с бодрост, пее му се, пие му се, иска да целува жени. Но тази спартанка е страшна жена – нещо средно между гълъбица и вълчица. Тя сигурно е ходила с много мъже, докато се появил океанджията да я налага цялата, без остатък. Такива жени после се прибират и стават верни, но се разхубавяват непоносимо, чак до стъпалата си. Той пие и поглежда клипера на етикета. Колко пъти, в пияно състояние, е казал, че затова обича рома, защото върви с мезето си: като пийваш, гледаш си платната на клипера, които те отнасят сред пасатите и лъскавите води, пак си пийваш и пак си поглеждаш платната – какво по-добро мезе от това?... Ето я! Излиза на терасата, взима нещо и се скрива. Аха, тя му се сърди.

Китарата му бърза да запее. За какво се сърдиш, красавице? Драм-драм-драм. На мен ли се сърдиш, или на безслънчевия ден? Драм-драм-драм! Ами, затова съм тук. Драм-драм-драм. Понеже няма слънце, бъди ти моя светлина. Драм!... Да бе, такива жени, като се приберат веднъж и – край! Мародера остави китарата, глътна малко ром и без да погледне този път клипера на етикета, влезе в кабината. Беше се почувствувал много сам, никому ненужен ловец на котви, тъжен човек в тъжен мокър ден. Добре де, извика той, докато се събуваше, къде е моят хоризонт, къде е моят ден, кога ще мога да целувам любимата си жена, потънал в щастие? Няма такъв ден, няма такъв хоризонт, не съществуват. Той се тръшна върху койката и реши да се наспи, а после да отиде в казиното, защото му се струваше, че ще пукне от тъга.

Мародера заспа към петнайсет и половина часа, спа два часа и бе събуден от първите викове на спартанците. Да, някой наистина го викаше, зовеше го да излезе, да

се покаже. Преди да се разсъни както трябва, той измъкна главата си от кабината. Не много далеч, но не и близо, бяха спрели четири лодки.

— Какво? – запита Мародера.

— Махай се! – извика младият спартанец от едната лодка.

— Защо? – запита Мародера.

— Махай се оттук!

— Преча ли?

— Тук няма да стоиш! – извика вторият спартанец от втората лодка.

— Не разбирам защо обаче.

— Ти чу ли какво ти казваме? – запита третият, не толкова млад спартанец от третата лодка.

— Чух, не съм глух! Но защо? Преча ли, какво?

— Махай се! – каза четвъртият спартанец от четвъртата лодка. — Засега ти казваме толкова.

— Добре де, кои сте вие?

— Ние сме нейните братя.

— Нейните? – удиви се Мародера. — Четирима?

— Не искаме да й разваляш живота! Къде си се наврял тук? Тя е сама жена. Не искаме да е чува лоша дума за нея.

— Но аз – ...

— Защо си застанал тук?

— Работя.

— Какво работиш?

— Това си е моя работа.

— Няма да работиш и ще се махнеш!

— Заповядвате?

— Сега ти казваме.

— А после? – озъби се Мародера.

— Ще видиш.

— Искате да се махна, така ли?

— Да.

— Добре де, щом ви е сестра, ще я оставя... Бях решил да й правя серенада, но няма да й правя. Хайде сега, оставете ме и си вървете.

— Ще си вървиш ти!

— Сестра ви няма да закачам, щом ви е сестра и щом сте дошли за това, но няма да си отида.

— Ще си отидеш!

— Ще си отидете вие, а аз ще остана, понеже имам да си върша някои работи. Като си ги свърша, чак тогава ще си отида, а вие ще си отидете още сега.

— Не знам – каза най-големият брат, – сега ще си отидем и ще почакаме, но ако не си отидеш до вечерта, ще си изпатиш.

— Аз ще остана и ще си изпатите вие! А сестра ви няма да закачам, нито ще я фиксирам, разбрахте ли?

— Добре, но ако до вечерта не се махнеш, не отговаряме.

— Няма да се махна.

— Защо смяташ така?

— Ще се махна, когато пожелаея. Утре, в друг ден... Зависи от работата и от желанието ми. Но сестра ви няма да закачам, няма да падне и косъм от нея.

— Ще те махнем – рече някой от братята и поведе лодките към градчето.

Мародера се ядоса изведнъж и ги напсува, но понеже те не чува от шума на моторите, ядоса се още повече заради мижитурството си, обърна се към терасата и размаха юмрук.

— Може да си направена от много хубави неща, но си само сглобена и те презирам!... Защото, когато сваятната жена я закачат, си мълчи и никой не разбира, че са я закачали. Само пачаврите дигат аларма! Чули ма, богино крастава местна? И кажи на братята си, че когато Мародера спи, никой не смее да го буди, може да го събуди само бог и кварталният отговорник!

Той се върна в кабината и надигна бутилката. После се тръшна, но стана и се изпика и отново се тръшна на койката. Събуди се в полунощ, погледна часовника, разбра, че е късно за казиното, изпразни бутилката до дъно и заспа постепенно, вслушан в кокошките, които къльвах по покрива. Вали, каза си Мародера, преди да потъне в големия сън...

А аз ѝ предлагам да цепим хоризонтите, ядосваше се Мародера при събуждането си, третирах я като мечта. Той плю с отвращение и стана. Беше късно, във нямаше и помен от ръмвящия ден и дъждовната нощ; навсякъде – топла слънчева светлина. Излезе от кабината, протегна се, загледан в хоризонта, като си мислеше колко хубаво нещо е животът, когато има слънце на небето и котви на дъното. И днес ще извадя, извика високо той. Ако не извадя чужда, ще извадя своята собствена. Обърна се към градчето и се засмя на смешката си.

Пуловерът за гмуркане, който топли тъй добре под водата, сега е мокър и студен. Мародера го навлича и реве от допира до него, после бърза да се хвърли в морето, да изравни температурите. Ето яаааа!... Тя лежеше на петнайсет метра дълбочина, въжето ѝ бе обрасло много – хубава котва, златна котва. Може би лежи пет или шест години. Два пъти е идвал тук, без да я види... Бързо нагоре!... Мародера изскочи високо, като делфин, пое дълбоко въздух, гмурна се отново, този път с тънкото въженце, откри бързо златната котва и я привърза, без да я разклати; нямаше нужда, откритието му лежеше сред “цветята” и чакаше само да бъде изтеглено. Отново нагоре!... Отново изскочи като делфин и заплува към лодката. Покачи се и се просна под слънцето, по цялото протежение на пейката, от кабината до кърмата. Лежеше с притворени очи, поглъщаше слънчевата топлина. През борда се изцеждаше пуловерът, половината от водата се връщаше в морето, а другата половина се стичаше към трите извадени от вчера котви. Те представляваха купчина ръжда и ракушки, но на всичко му идва редът – и на ръждата, и на ракушките, а след това почистените котви ще бъдат боядисани, за да хванат необходимата цена.

Далечният шум на моторите го накара да се повдигне на лакти и той бе учуден – за първи път виждаше толкова лодки да бързат през морето. Много лодки, може би сто. Мародера приседна и протегна ръка към цигарите. Запали, всмукна сладкия дим, облегна се на кабината. Такава картина наистина не е виждал никога. Къде ли са тръгнали? Да не би на празненство? Да е за риболов, не е, почти няма такава вероятност. Сигурно празненство, помисли си ловецът на котви, но олелията е чак до десетия етаж на небето. Лодките се приближаваха, нарастваха, моторите им гърмяха все по-мощно и сякаш се разгъваха... Да, те се прегрупирваха и се разгъваха флангово срещу него. Боже, тези са луди, ухили се Мародера. Ами да, те идват към мен, може би искат да правим втори Графалгар.

Нещо му подсказа, че трябва да вдигне котва, но преди това трябваше да се изпробва моторът. Точно така, стартерът като никога отказа, та се наложи втори, трети, та чак и четвърти път... Слава богу, моторът заработи. Той не го чу, само усети вибрациите на корпуса. Загаси го и тръгна към котвата, но вече нямаше смисъл – лодките на Спарта го бяха заградили и нещо пак му подсказа, че трябва да си отваря

очите. Моторите притихваха един след друг, настъпи древна тишина и, кой знае защо, в момент като този, когато беше обсаден, Мародера погледна към терасата. Чудно, царицата не беше там.

— Е?

Мълчаха и хората. Той огледа почти всички лица. Някои му напомниха за братята на царицата.

— Хайде де, ще мълчим ли? Затова ли се събрахме?

Един от моторите на спартанците заработи. Пред него застана лодката на възрастен мургав мъжага с късо остригана, почти нула номер коса, доколкото я имаше, защото повечето коса изобщо липсваше.

— Какво правиш тук? – запита стриганата глава.

— Ти ми кажи какво искаш, пък аз ще ти кажа какво правя – отвърна Мародера.

— Виж колко широко море, какво търсиш в нашия град?

— Разглеждам го – усмихна се Мародера. — Аз съм курортист. Може да си купя и картички, да ги пращам тук-там.

— Ти не си курортист, ами работиш нещо по дъното. Какво търсиш по дъното?

— Брошки, брошки търся – захили се Мародера. — Някои си губят брошките, аз ги намирам и после давам обявление за изгубени брошки.

— Лъже! – провикна се някой зад гърба на стриганата глава. — Той вади котви!

— И друг път е идвал – намеси се втори човек зад гърба на стриганата глава. — Преди две години също вадеше котви

— Видя ли? – започна отново стриганата глава в настъпилата тишина. — Хората казват, че вадиш котви.

— Чакайте – учудено каза Мародера, – вие заради котвите ли идвате? Аз мислех, че има други причини. Не идвате ли за богинята си?

— Идваме заради котвите.

— Значи, не заради богинята. Боже мой, пък аз помислих, че идвате заради богинята си.

— И заради нея идваме. И за Елена, и за котвите идваме.

В лодките се понесе шепот и мърморене.

— Тихо! – обърна се към хората стриганата коса, а после отново погледна към Мародера. — Искаме да знаем кой ти позволява да идваш и да отнасяш нашите котви?

— Всички сте луди! – отвърна весело Мародера. — Слушайте, вие защо не се приборете? Имате да перете толкова чаршафи от лятото. Вместо да перете, се закачате. Защо се закачате толкова?

В следващия миг върху него се изсипа залп от псувни, но стриганата глава успя да овладее положението и този път.

— Колко котви си извадил?

— Сто и осем!... Долу е плантация за котви.

— Да ги даде! – провикна се някой.

— Каквото е извадил, да го предаде и да се маха! – провикна се друг.

— Защо? – поиска да знае Мародера. — По какви причини? Къде е писано, че котвите от дъното трябва да се предават някъде?

— Те са наши котви!

Последните думи бяха изречени почти едновременно, от всички.

— Ахааа, ваши! Ами като са ваши, защо не слезете да си ги вземете? Защо чакате да ви ги извадя и тогава...

— Ти трябва да се махнеш и вече да не се явяваш насам. Ти вадиш котви и ги продаваш.

— Ами продавайте ги вие! Знам че ламтите за много, знам че искате да не се минете, но защо не си ги прибирате от дъното, а? Законът на морето е такъв – каквото намериш на дъното, е твое.

— Това е нашият град! – извикаха няколко души.

— Но дъното не е ваше.

— Наше е!

— И котвите са наши!

— Никой няма право да взима нашите котви!

— А пък аз няма да ви върна никакви котви и ще извадя всички други котви от дъното и ще ви ги дам само срещу заплащане! Разбрахте ли?

Моторите заръмжаха.

— Какво се ежте? – изрева Мародера и грабна брадвичката. — На кого се ежте?... Вместо да перете, се зъбите!...

Той мина на бака, размаха брадвичката и отсече въжето на собствената си котва, така както се постъпва при внезапно бедствие, после се върна на кърмата и преряза въженцето на плячката си, а след това натисна стартера и моторът заработи.

— Перачки на чаршафи! – викаше той. — По цели дни перете чаршафи! – Сега гласът му надвикваше всички шумове на моторите. — Хайде де, гонете ме!... Да ви видя!...

Да говорим за мотора на Мародера сега е излишно, това е мотор с известност по цялото крайбрежие. Още в първата минута Мародера се изплъзна от преследвачите си, като ревеше и дразнеше хайката. Но спартанците не се отказаха от гонитбата. А и преследваният, вместо да изчезне по посока на своя град, започна да си прави шеги. Лодката му се върна на няколко пъти и се вряза в редиците на врага.

— Хайде де, няма ли да ме хванете?... Не можете!... Вас ви бива само да перете!

Преследваният викаше с пълен глас, но мисълта му се връщаше към тъжния факт, че днес му се бе случило за първи път да реже въжето на собствената си котва и че това не са хубави работи.

— Защо не ме хванете? – предизвикваше той, префучавайки под носовете на спартанците. — Ха-ха-ха!... Ще ви закарам в открито море и ще ви потопя един подир друг, да знаете!... Перачки, с перач!...

Едно весло го удари по главата. Мародера залитна и полегна върху мотора. В следващите секунди върху гърба му се стовариха още сто, пък може би и повече весла. Някои от тях го заръгаха яростно, отместиха го от мотора и го избутаха към борда. Тогаво моторите започнаха да замлъкват, замряха и остана само приятното съскане от двигателя на преследвания.

— Ще краде котвите ни! – извика някой.

— Нашите котви! – извика друг.

Лодката на Мародера проряза флотилията на спартанците и се отправи към открития хоризонт. Главата, ръцете и торсът на разбойника висяха през борда и при всяко ново полюшване се приближаваха към повърхността на морето. Най-напред във водата се врязаха ръцете, после главата и тъй като всичко това натежа, тялото се изхлузи изцяло през борда и потъна под гланца на бездната. Като кон без ездач, лодката се устреми напред и просто не знаеше какво да прави с мощта на своите конски сили. А Мародера слизаше към дъното, между облаци атерина, между полилеи от медузи, кръвта му багреше обграждащата го бистрота и се разтваряше в морето, за се превърне във вода; тялото му слизаше надолу, бавно полегна сред пампасата и се извърна с лице към небето, а отворените му очи сякаш продължаваха да поглъщат чудесата на света.

ПРИКЛЮЧЕНИЕТО

Ах, това събуждане, ако не бяха ранните събуждания, животът можеше да протече и по-добре. Обидно е да се ококорваш самичък в тъмницата, докато градът все още спи, а повечето хора се надигат с помощта на часовникови звънци. Всички действия след ставането Иван Мишев извърши бавно и въпреки туй, като погледна стрелките, оказа се, че не минава четири и трийсет. Да си полегне ли пак? Изключено, не му се спи, той е бодър и дори му се върши нещо. Но какво? Няма нищо за правене, няма и къде да ходи в тъмницата.

Бръсненето, макар че го проточи, му отне само десет минути, стана пет без двамайсет – да заплачеш от яд. И все пак нямаше друг избор, освен да се облече, и то внимателно, много тихо – в съседната стая спяха синът и снахата.

В пет без нещо излезе и премалва от нежна, сладка болка в гърдите. Над стария вледенен сняг бе паднал нов, тънък тензук, уличката дишаше леко, нито един автомобил не шаваше. Ето откъде се е взела бодростта тази сутрин, оттам извираше тя, от обновлението и тежката свежа тишина. В такива мигове му се струваше друг, само негов, но Иван Мишев не проумяваше дали от това му става по-приятно, както не знаеше напролет сред гората защо му тегне усещането за проточена до невъзможност тъга.

Най-после чу първия шум, това бе далечно изквичаване на трамвай, трамваите се обаждаха на завоя и само в гъстите часове на нощта. После чу и втория шум – портиер или портиерка метеше стълбище, стълбището беше лошо осветено и не можа да разбере, дори почака, това сякаш го интересуваше. Огънатата фигура работеше бавно и тромаво, скрита в огромно върхно палто и в крайна сметка какво значение има дали е мъж, или жена – просто фигура, която мете стълбище.

Внимаваше да не се подхлъзне, цяла зима се е съсредоточавал, защото знае цената на едно падане, на тази възраст Иван Мишев обмисляше всяко свое действие, дълбоко убеден, че от това само печели. Беше нелепо да се изтърси точно сега, когато се отваряха дверите на пролетта и се задаваше още едно цъфтене в живота му. Наистина негов град, ако не целият, поне малката заснежена уличка и другата до нея, след като се кривне в ъгъла. След ъгъла улицата имаше по-друг характер, беше и по-голяма, с магазини. Най-напред бакалията – според него наречена погрешно магазин за хранителни стоки. По това време на денонощието магазинът биеше на очи с прекаленото си осветление, нямаше квадратен сантиметър вътре неосветен, горяха може би десет лампи. Туй му се е струвало винаги глупаво, електрическата енергия не достигаше и защо трябваше да горят десет? Заради крадците. А може ли без крадци? Може. Тогава няма да светят по десет лампи в магазин. Започна да изчислява, но не знаеше колко магазина има в София, не можа да реши задачата, защото пък, от друга страна, не знаеше и броя на магазините в страната. Но светеха ли петстотин хиляди крушки в момента, без да има каквато и да е нужда от тях? Може би петстотин и четирийсет хиляди. Ненужна светлина, излишно се хабеше енергия, нещо изгаряше, прахосваше се на вятъра и заради какво, заради крадците, които съвсем не бяха нужни. Бедната витрина привлече вниманието му: макарони, юфки, захар, олио, бисквити, вино, ракия, вермути, локуми, лимониви резанки... Всичко разгледа поотделно, проучи дизайна на опаковките, спря вниманието си на етикетите. Там е столът на касиерката, пред стола е сметачната ротативка, най-вероятно – повредена, колко пъти му се е случвало да чака търпеливо, а в това време несръчните ръце на касиерката вършеха точно обратното на необходимото. Вдясно и в дъното е щандът за саламите, до него се продават сиренето и кашкавалът. Досега не е виждал продавачка, която да не плюнчи пръстите си, всяка покупка се загъваше с наплюнчена хартия. Милиони пъти е

обръщал внимание пред лицето на цялата опашка, но сякаш и самата опашка не разбираше какво иска да ѝ каже. Иначе в бакалията се прекарва добре: влизаш, оставяш чантата, взимаш кошница и тръгваш между рафтовете. Киселото и прясното мляко, снежанките и сметаната са разположени долу, на неудобно място, принуден си да се наведеш. Сега да купиш дори пакетирана стока не е просто нещо. Пликовете с прясното мляко понякога текат или пък са зацапани от друг пробит плик. Трябва да се избере сух и студен, което означава, че е по-запазен. Кофичките с киселото мляко също крият изненади. Преди всичко не бива да се взимат издути, да се внимава за датата на опаковката и най-вече да са напълнени добре, в ръцете му са попадали кофички със силно намален грамаж – запечатани, като ги погледнеш, всичко наред, а всъщност направо измама. Обикновено купувачите бързат. Защо? Посещението в един магазин за самообслужване е забавно. Тук питаш и са длъжни да ти отговорят. Питаш има ли овче сирене, те отговарят. Ако не отговорят, питаш повторно. Тук можеш да прередиш случайно или да те прередят, повежда се спор, разговор. Можеш да срещнеш и познат. Тогаво става още по-интересно. Колко много неща имат да се кажат. Ако трябва да бъдем справедливи, спокойно може да се отбележи, че младите хора не знаят за какво да говорят, те изобщо не говорят, те работят и учат или комбинират, или нападат, или се защитават. А какво е животът? Животът е събеседване.

Тук е пунктът на спортния тотализатор: непозната територия, много хора влизат, но в цялата работа има нещо неизяснено, дори загадъчно, по простата причина, че му е непознато. До спортния тотализатор се намира магазинът за риба, до магазина за риба – месарницата, все хубави места, в тях има спомени и някои неприятни преживявания, в смисъл че са му повишавали тон. Всъщност какъв тон можеш да изискваш от продавачи на риба и месари, но и там се прекарва добре, там пък човек може да подхвърли някой намек за неритмичното снабдяване. Хубаво е, на човек му доставя удоволствие, когато изрази недоволството си на глас.

Хлебарницата, зеленчуковият магазин, работилницата за поправки на обуца, сладкарницата. Някога сладкарниците бяха гнезда, в тях посетителите седяха дълго, беше им приятно, сега и в сладкарниците се бърза, вместо гнездо – динамика, неугледност, лелки бършат масите с кърпа под носа ти, искат да ти кажат, че е крайно време да се измиташ.

Нещо в снежната тъмнина се раздвижваше невидимо, можеше да бъде доловено само от по-деликатни сетива или по навик, след дълго живеене на този свят: далечни нечути стъпки, далечни нечути звуци, напрежението на невидимото небе, което не знае ще отрони ли, или няма да отрони нов сняг. Но всичко туй се долавя главно в тъмната част на улицата, а тук са силно осветените витрини, богато осветен мир. Като се изключи обуварската работилница. В нея мъждука единствено крушка от двайсет и пет свещи, но и тя е достатъчна особено ако имаш въображение и най-главното – спомен. За Иван Мишев не е важно да види всеки предмет добре, достатъчно е да зърне ръба на шевната машина, железния станок, върху който се надява обувката. Останалото ще си го представи – дървените и железните чукчета, кутиите с лепила, клечките, гвоздейчетата, конците и канапите, всичко туй, заедно с рафтовете, създава спомен за един отмиращ бит на износване и кърпене, на подковаване, на смяна на подметки, на онази връзваща се в ноздрите миризма на гьон, миризма, за която е запазил също само спомен. Къде ти сега гьон, сега има само синтетика и лепила, а нищо чудно да няма вече и клечки. Приближи се и погледна към рафтовете. Поправените и чакащите обуца имаха нови форми, нови шевове, кръстосваха ги контрастни цветове, в цялата богата пъстротия просвяткваха ципове – все измислици, начини да се направи практично всичко в този практичен век. И все пак тук се тулеше присъствието на миналото: майсторите, престилките им, но най-вече типичните

замърсени обушарски ръце, свързани със спомена за сръчност и работливост. Иван Мишев е влизал в малки обушарнички, свалял е обувката си, сядал е и не му е оставало нищо друго, освен да наблюдава пъргавите движения на ръцете, те извършват необходимото, закърпват, подковават.

Разбира се, можеше и да не броди по тъмната улица, притежаваше топъл дом на третия етаж, можеше да се върне веднага и вместо призрачните витрини щеше да наблюдава как снахата излиза от спалнята, после синът. Той се олюлява повече от нея и сякаш не знае къде е вратата на тоалетната. Понякога синът и снахата се сблъскват в суматохата или пък се разминават на милиметри. Единият включва котлон, другият се мие, обличане, сресване и ако не се допрат чашките, ако не извие кафемелачката, ще помислиш, че присъстваш на нямо кино.

Стъпките край него добиваха реалност, мяркаха се фигури. Фигурите не бързаха, придвижваха се бавно, плавно, замаяни от снежното опиянение. Прозорци светваха, сякаш невидим гигант запълваше квадратчетата на гигантска кръстословица.

Почака доста на спирката. Трамвайт се оказа топъл, хич и не погледна номера му. Мълчаливи хора се носеха напред, нанякъде, носеше ги трамвайт, на спирките влизаха още, мълчанието се задълбочаваше, а на Иван Мишев му се струваше, че край него е пълно с виновни хора, че вагончетата превозваха в тъмнината една огромна многоглава вина. Тази мисъл, че всички хора са виновни, напоследък го спохождаше нерядко, но той си я обясни като каприз на старчески мозък. Разглеждаше лицата – и възрастните, и младите бяха кротки, гузни, недоспали. Сега имаше място за всички, никой не се блъскаше, никой не гризеше нечий гръклян, между пътниците съществуваше разстояние, нямаше начин за възпламеняване. Топъл трамвай пронизваше топло заснежено утро преди разсъмването. На една спирка пътниците влязоха с вестници. Вестниците миришеха на печатарско мастило, бялнаха се тук-там, оповестиха новия ден. Иван Мишев започна да разглежда хубавото момиче вдясно. Момичето стоеше спокойно, дясната му ръка държеше облегалката на празната седалка. По русата му коса блестяха капчици, изглежда отново снежеше. Момичето беше много красиво, у него всичко беше и здраво, пораждаше дълбока неосъзнана тъга, просто сломяваше. То стоеше право, нямаше защо да сяда, младата му кръв не чувстваше нужда от почивка. Беше си редно и естествено една такава сутрин да роди едно такова момиче, което пък от своя страна пораждаше хиляди тръпки, поразяваше с припламвания пътя си до работното място. Така е изработено всичко, помисли си Иван Мишев, да няма спокойствие за никого, да тръпнеш и на стари години, ако не от друго, от тъга. И не е вярно това, че с остаряването... Трамвайт спря, всички се изправиха, Иван Мишев разбра, че са на последната спирка. Никак не му се слизаше. Останал за секунди сам, щеше му се да продължи така, единствен в целия трамвай, накъдето и да е, поне пет минути сам с това огромно превозно средство.

Знаеше, че ще стане така, очакваше го и когато ватманът му подвижна, Иван Мишев си рече: това е първото ми наругаване за деня. Нима ватманът е допуснал поне за момент, че старецът няма да слезе? Или загубената секунда можеше да се отрази катастрофално за графика на движението?

Намираше се далече от централната част на града, между стари дъсчени сгради. Доколкото можа да схване в тъмнината, кварталът беше нисък, мизерен, а снежната свежест бе примесена с мирис на дим. В носа го удари индустрията. Някъде бръмчаха автобуси, нататък се стичаха и тълпите. Тръгна с тях. Не че го бяха понесли, натам го влечеше авантюрата, остатъкът от магелановските му пориви, той си мислеше, че се бунтува, а всъщност го дърпаше копнежът да бъде отново сред действащи хора. Действащите хора действаха добре и с краката, и с лактите. Автобусът се напълни за секунди и потегли. Иван Мишев дори не помисли да се опита. Останал долу, той

инстинктивно се обърна към другия автобус. Другият автобус стоеше и ръмжеше, бъхтан, очукан отвсякъде, да ти се отще да го гледаш, а не да пътуваш с него. И все пак той го гледаше с надежда. Отвътре го гледаше шофьорът. Между стареца и шофьора стояха затворените врати. Шофьорът нанасяше някакви данни в някакъв тефтер, ръбаше баничка, поглеждаше към стареца, отново нанасяше данни, отново поглеждаше стареца и отново наръбваше баничката. По едно време той натисна някакъв бутон, вратата се отвори с трясък. Иван Мишев побърза да влезе, условният рефлекс му подсказа да бяга ловко от вратата, която се затръшна като капан. Автобусът го подхвана грубо и го затресе. Вътре бе по-студено от вън. Чистачките метяха стъклото, снежинките наедряваха. Шофьорът изгълта баничката заедно с част от хартията, смачка остатъка от амбалажа и го захвърли на площадчето. Времето течеше, шофьорът попълваше данните в тефтера си, автобусът се тресеше празен и все още никой не идваше. Какъв беше този автобус, за къде се стягаше? Извинете, след колко време тръгвате? Шофьорът го мерна с поглед и продължи да си попълва. Иван Мишев не посмя да зададе втори въпрос, но си каза, че преди малко произнесе първите думи за деня.

Вратата зейна за втори път и си остана така, вече влизаха пътници, посипани със сняг. Автобусът тръгна тежко и несигурно в тъмнината, през далечни непознати предградия, на всяка спирка се пълнеше още, навеждаше се, скърцаше, но продължаваше да напредва неуверено, докато стъпи на асфалта. Тогава нещо в него се успокои, изчезнаха и спирките. На стария пътник, облечен в черен костюм, бяла риза, вратовръзка, тъмносин балтон и тъмна мека шапка, му се стори, че се движат извън столицата. Отърка с длан стъклото, видя черна пустош, няколко дървета се мернаха до пътя, в далечината се сипнаха светлини. Лицето му беше добре избърснато, натъркано с одеколон, а после и с крем. Чист и светъл в тъмните си дрехи, Иван Мишев контрастираше до смях с набръчканата брадясала работническа тълпа. Зачакаха на някакъв прелаз. В мръсното развиделяване край автобуса се наредиха камиони, кранове, бетонобъркачки – все груби бачкаторски машини, които най-неочаквано му заприличаха на уморени, недоспали животни от друга ера.

Да, нощта отстъпваше тежко и неприятно, зараждаше се утро с цвят на цимент. Бавно изникваха грозни корпуси на стари фабрики, високи и ниски комини. Комините бълваха дим, но този дим му се стори съвсем неподвижен, приличаше му на тиня. Тинята се тътреше над предприятията и сякаш пречеше на времето да се движи. Колоните по асфалта пълзяха, спираха, тръгваха и тъкмо да се засилят, отново спираха. Кал и сняг политаха настрана при някое избързване на нахален шофьор. Принуден да спре, нахалният шофьор се оказваше винаги пред погледа на стареца и старецът виждаше диво младежко лице със застинала псувня на устата.

Най-после пътниците се изсипаха в кашата на крайната спирка. Иван Мишев веднага разбра, че авантюрата му няма да излезе чак дотам сполучлива. Нищо не можеше да очаква от това селище, все едно че е попаднал в ада. На всичко отгоре нямаше и никакви изгледи да разсъмне повече, туй е, колкото беше досега. Може би тук е тъй и през лятото, де да знае. Край него прозвуча смях, двама души чисто и просто се смееха, напук на всичко, а в огромното хале на завода блестеше чиста, богата светлина. Иван Мишев погледна през остъклението, хората вътре работеха леко облечени, изглежда, че им беше топло; те се движеха навсякъде и произвеждаха нещо, но какво, нито можа да разбере, нито имаше смисъл да разбере. По-важното в случая бе това, че откриваше, както се казва, “живот под леда” – там имаше движение, успокоени лица, хора и те знаеха какво правят, един свят се изявяваше като под купола на изследователска станция, под пущеците и мрачния ден с цвят на циментова каша.

Вървя дълго, неспокойно; гонеха го камиони, пръскаха го, а по едно време го погна и влак, локомотив с един-единствен вагон. Стори му се, че локомотивът го преследва и извън релсовия път. Докато бягаше, Иван Мишев си казваше, че локомотивите не бива да излизат извън релсите, че това е нередно и противоречи на правилата., но все пак предпочете да побегне и пренебрегне правилата. Неочаквано се показа централната част на селището. Тук нещата се очертаха в по-спокойни контури, беше по-тихо, а съществуваше и нещо като градинка с пейки. Присъствието на пейките, макар и заснежени, поуспокои стареца, но щом съзря надписа “Сладкарница”, Иван Мишев се изпъна и опипа шапката си. Едва сега можеше да се съгласи, че авантурата му се осъществява, да се успокои – намираще се в друго селище, на друго място, в друга обстановка, както си беше наумил. Е, нещата не са като в първоначалния му замисъл, първоначалният му замисъл беше грандиозен, трябваше да започне от аерогарата и да завърши при брега на морето; поводът си го заслужаваше. Но какво да се прави – намеси се страхът от неочакваната настинка или внезапна смърт. Такива са старците, навсякъде вървят със смъртта си. И вместо на четиристотин километра Иван Мишев се озова на трийсет километра от София. Знае той един хотел край морето, от него се вижда безкрайната вода, долу има ресторант, дневен бар и доколкото е чувал, барманката е бърливо закръглено момиче. Това момиче говори много, но умее и да слуша, Иван Мишев можеше да се наприказва и да се върне у дома си като след курорт.

Сладкарницата се оказа препълнена. Хората чакаха за банички. Те плащаха и налупаха. Иван Мишев се нареди на опашката и запристъпя напред. Когато дойде редът му, поиска кафе. Продавачката не му отвърна. “Искам кафе” – каза повторно Иван Мишев. Продавачката загъваше баничка. “Не искам баничка, а кафе, другарко, всяка сутрин пия кафе.” Опашката се притисна към него, той долови по навик броженето. “И както забелязвам, другарко, вас не ви е страх от санитарните органи, а и санитарните органи дори не забелязват, че в цяла България продавачите плюнчат пръстите си и амбалажа.” Едва сега продавачката видя стареца. В последните му думи имаше нещо тревожно, но какво, засега не можеше да схване ясно. Доколкото бе чула, старецът говореше за това, че плюнчи пръстите си. “И не ми казахте има ли, или няма кафе.” След тия думи на стареца опашката зад гърба му не издържа – както си мърмореше неразбраните недодялани думи, тя го изтика настрана. Иван Мишев се обърна към всички и оправи килнатата си шапка. Отвори уста да каже нещо по-страшно, ала долови страхотната апатия на хората и се отказа. Хората сякаш го бяха забравили, всеки грабваше баничката си и хукваше навън.

Пръстите го наболяваха от студ, трябваше да се вмъкне някъде, преди да изстинат краката му. Градовете предлагаха много възможности за едно такова приютяване – можеше да влезе във всяко учреждение. Един следобед – преди няколко години – прекара в районния съвет; справка за някакъв документ. И си го получи, след като направи на маймуни чиновничките. Този документ не му притрябва никога, но тогава прекара добре, върна се у дома като победител. Налагаше се да влезе някъде. Зоркият му поглед проучваше не добре оформения площад на селището. И откри, разбира се – ето я пощата, в пощата можеш да седнеш и да седиш до затварянето ѝ. Седна, свали ръкавиците, облегна се назад. Нафтовата печка пращаше топлината си към него, успокояваше го. Можеше да наблюдава посетителите. И да ги чува. Мнозина попълваха бланки или запечатваха колети, чудесни обекти за наблюдение. Но други говореха и това не бе съвсем безинтересно. Заслуша се към телефонните кабинки. Вниманието му се вплете в съдбите на хората, те викаха в мембраните, просто крещяха разни неща от живота. Да бе, как не се е сетил досега да прекарва времето си в Централната поща на София? Че там е дворец, разкош, нейните зали ти разкриват

възможности за цели пътешествия. Както си седеше на пейката, Иван Мишев тръгна из Централната поща, мъчеше се да си представи разположението на отделните помещения, огромните маси сред тях, столовете, на които можеш да седнеш, павилионите за марки, вестникарския кът, автоматите за купуване на пликосе. Той скиташе из Централната поща, но и се вслушваше в телефонните разговори. Някой разговаряше със сина си. Синът беше някъде войник. Освен изброените зали там има и гишета за подаване на телеграми, пред гишетата са подредени удобни маси с бланки. Можеш да попълваш бланки, да речем. Бащата се сърдеше, че синът не се обажда, синът се оправдаваше ловко, но бащата го засичаше още по-ловко. Какво ли ще бъде, ако сега Иван Мишев поръча един телефонен разговор с внука? Това не може, няма как да се осъществи без предварителна покана до казармата. Краката му се затопляха. Свали шапката си, разкопча се, трябваше да вземе решение – да продължи ли нанякъде с влак, поне още една гара, или да се върне в София. Какво можеше да му предложи една друга гара? Нищо, и там същото. Но телеграма? Ами да, веднага. Бръкна в джоба си, измъкна портфейла, намери номера на поделението, поиска бланка и като застана пред наклонената маса, започна да съчинява истинска телеграма, до истински човек, той щеше да я получи наистина. Поне тук нямаше игра. Текстът дълго му бягаше, две бланки отидоха в кошчето, но на края се получи нещо свястно: “Иване, днес, 27 февруари, дядо ти навърши кръгли осемдесет. Пожелавам и на теб да бъдеш така здрав и бодър, дори да го надживееш. Лека ти служба.”

Най-после беше разменил думи с някого. Плати стотинките, сложи шапката на главата си, закопча балтона, нахлузи ръкавиците и излезе. Денят не даваше да се разбере, че ще разсъмне повече, но вече не валеше. Иван Мишев внимаваше къде и как стъпя, нямаше смисъл да пада към края на зимата, и то на рождения си ден. Попита за гарата, посочиха му, тръгна право към нея. Решението му да се върне в София, но този път с влак, бе категорично – беше пътувал, беше видял, беше поговорил с внука, не може да се каже, че е прекарал зле, сега му оставаше да пие кафе на софийската гара. Категорично му посочиха да върви по пътеката, през заснеженото поле. Като повървя, той се огледа на всички страни и му направи впечатление, че стърчи самотен сред полето. Чувстваше се здрав, усещаше необяснима бодрост. Малко пред гарата пътеката минаваше през мостче. Под мостчето лъкатушеше чудесна мръсна река. Това не го учуди, тук всичко грознееше, ръждееше, кирливееше. Обърна се към индустриалния пейзаж зад гърба си. Кашата на дима продължаваше да виси над заводите, наистина създаваше впечатление за застой. Край мостчето се издигаха стари мръсни дървета, приличаха на брястове. Водата на реката вонеше. На едно място тя миеше стара автомобилна гума, на друго обливаше изтърбушен дюшек. Клоните на дърветата се разстилаха мощно на всички страни, да не им се надяваш, държаха се здраво за дънерите, а дънерите бяха слезли дълбоко в земята, може би оттам смучеха сили, за да крепят красотата си, излязла смело над пръстта.

ГРОБЪТ

Няколко дена след смъртта му разбра, че късчето земя, в което легна той, ще ѝ създаде допълнителни грижи. Преди всичко трябваше да потърси каменоделец за плочата. Но възникнаха още въпроси. Най-важният се свеждаше до цената. Предлагаха ѝ няколко вида граните и мрамори. Реши да помисли. Туй я накара да се разходи по алеите. Трудно би било да се каже, че предприетата разходка я потисна, по-скоро предизвика учудването ѝ. Изненада я редът, вещината, с която всяко нещо кротко и красиво бе поставено на мястото си. Съществуваше ли по-пъстър свят от гробищата?

Не, разбира се. Всички видове цветя! И сигурно всички видове пойни птици. Какви ли не бръшляни. Тишина! А градът в низината боботеше, скърцаше, забулен в далечната мъглица с цвят на ръжда... Преди да си отиде, отново мина край гроба на мъжа си – купчина пръст, обсипана с цветя. Слезе на пътя, изчака автобуса, седна. Двама дангалаци отстрани я гледаха продължително, подхвърлиха й някакви думички, но тя не отгатна добре смисъла им.

На последната спирка й провървя, хвана такси, успокои се, пристигна на време. Както обикновено, помъчи се да долови настроението му по светлинките в очите. Във вечната сянка на отегчението този път проблясваше нервната жилчица на радостта; може би добра новина, може би се осъществяваше нещо важно за него, което не я засягаше и нямаше защо да се интересува. Тя искаше много от този иначе отсъстващ, но влюбен мъж и почти винаги успяваше да го получи, изпълнена с обидното усещане, че любовта й протича на пристанище или гара. Често се питаше откъде иде безпокойството, но не можеше да си отговори; предполагаше, че се дължи на неговото непрекъснато отдалечаване. Към това отдалечаване той се стремеше, той не искаше да обича докрай, дори не допускаше, че може да се обвърже по такъв стереотипен начин. Тя само се докосваше до него, копнееше да го задържи завинаги. В същото време край нея бушуваше истински наплив от мъже. Всеки от тях крещеше, че е готов да се превърне в роб, да лази по петите й. Но това за нея нямаше значение, нищо нямаше значение повече за живота й. Стигаше й неговото присъствие. През четирите часа, докато му гостуваше, тя не пропусна да помисли и за личните си проблеми, а когато беше на легло, дори светотатски я споходи и грижата за поддръждането на гроба. Не можеше да го остави неугледен сред благополучието наоколо. Но на каква цена? Паметниците струваха по петстотин, седемстотин, деветстотин и хиляда и триста. Бяха от не знам какво си и с не знам какво си. Гробът, погълнал близкия човек, като нищо можеше да погълне и средствата й. Разбира се, без заем нямаше да мине. На първо време – взаимоспомагателната каса. Колко дълго ще изплаща след това! Останалите проблеми? Те са купища... Старите искаха да се прибира на време, те не чуваха стъпките й, но проверяваха стаята й. Обикновено заварваше сина си пред телевизора, седяше до него, двамата гледаха и разговаряха. Много често се е питала подозира ли я той? Разбира се, не. Тези неща тя винаги е правила внимателно, открай време, още докато бащата беше между живите. Поддържаше дома чист, изряден и в тежките моменти на болестта му, дори през няколко дни в болницата, когато бдеше над смъртния му одър. Да, тя бе останала до него, той издъхна в ръцете й. Беше си отишъл най-близкият й човек, за него тя би се пожертвувала, без да се замисли, отиде си партньорът й, камилата, с която прекосяваше пустинята... Изведнъж се почувствува сама, потънала в грижи, безутешно сама. Но свободна. Вече нямаше от кого да се крие, стана много независима и сякаш внезапно умъдряла. Неочаквано хоризонтът се премести. Например: достатъчно беше да си вземе отпуска и можеше да замине, където й видят очите. Опитва. Оказа се не само лесно, но и привлекателно. Заминаха и тя вече знаеше, че човек може да обитава един свят, който няма нищо общо с дома и с работата, че домът и службата са нещо необходимо, но ако можеш без тях, е някак си по-хубаво, по-достойно за духа. Разбира се, хоризонтът се беше преместил, без да изчезне съвсем – ученикът в къщи искаше своето, – но главното се беше случило: тежката брачна верига не съществуваше. Този, който я водеше отвъд хоризонта, се отличаваше доста от този, който лежеше под земята. Този, който лежеше под земята, приживе осигуряваше мекотата и спокойствието на дома. Той например нито веднъж не закъсня след работа, никога не повиши тон. Занимаваше се с невероятни къщни дела: доизмайсторяваше жилището, отстраняваше повредите на домакинските уреди, преграждаше, облицоваше, конструираше и полираше библиотечни кътове, четеше

леки популярни романчета или пък дневниците на пътешествениците, интересуваше го природата, покоряването ѝ, въпросите на нейното запазване. Най-добрият съпруг! За него ѝ завиждаха колежките. Тя си знаеше, че е малко скучен – малко скучен е меко казано, – но го ценеше за много неща и най-вече за спокойствието, което ѝ осигуряваше. И го обичаше, не можеше да си представи живота без него. Както не можеше да си представи и живота си без втория. Какво разбираше под това понятие втори, вторият нямаше нищо общо с флирта, тя винаги задълбаваше, загребваше надълбоко, крачеше през света като вярна любовница, а може да се каже и като вярна съпруга. Всичките ѝ опити на времето да остане само при мъжа си се сгромолясаха, не можа да постигне това, желаше го искрено, но не можа. Нямаше как, нейната жизненост, нейното въображение се нуждаеха от втори човек...

Гробът се изграждаше, оформяше се с всеки изминат ден – най-напред камъкът, после вградената снимка, след това фенерът, бордюрът, плочките наоколо, желязната сгъваема масичка под брезата и наред с тези неща всичките насаждения. Изграждането на този своеобразен кът я погълна неусетно – така, както поглъща всеки строеж, тя искаше да го привърши и отметне тази грижа, но отделните подробности я увлякоха и заангажираха, събудиха амбицията ѝ да доведе делото до завършек – така, както човек не може да захвърли кръстословицата, ако решаването ѝ върви благополучно. Два или три пъти в продължение на година и половина заведе втория на гробищата. Той се изуми. Освен ревност почувствува и нещо като завист, но не само за гроба, а и за мястото. Витоша се издигаше високо на юг и се изсипваше спокойно надолу, после се възвишаваше отново, но този път плавно, за да създаде хубаво оформен, почти класически хълм за гробища. Този хълм живите и мъртвите бяха превърнали в тиха хармония от гранит, мрамор, кипариси, цветя и чудесни мъдри върби. Тя се навеждаше да полива цветята и тук, точно на това място, той се убеждаваше за сетен път колко овални са нейните форми, колко е твърда в своята мекота плътта ѝ. Вгълбена в делото си, тя привидно не му обръщаше внимание. Той я ревнуваше само тук, никъде другаде, тя не му даваше и повод за ревност. Но на това място, наведена над теменугите, той сякаш изчезваше за нея... Гробът най-после бе измайсторен, пренасаден. Изчезнаха дори съмненията за борчетата, и те се хванаха, бръшлянът вече пълзеше по паметника, а тревичката нагло провираше нежната си зеленинка по фугите на плочите. Боже мой, неочаквано се беше получило нещо, което най-често се нарича красота. Да, тя разбра това един ден, когато усети, че просто не ѝ се тръгва към града. Седеше на столчето и не мислеше за нищо, наистина не ѝ се слизаше към спирката. По пластичната заобленост на хълма блестеше предобедното слънце на ранното лято, тежката гъста зеленина ухаеше, напоена, спокойно разгъната, подредена, нагнездена с млади птичи човчици, с тънки гласчета на новоизлюпени. Не ставаше въпрос за природен кът, а за нещо, сътворено от човешка ръка, тя за първи път в живота си създаваше. Достатъчно бе да хвърли поглед наоколо, за да разбере съзаклятието. Всеки гроб участвуваше в заговора на мъртвите срещу суетата на живите да останат долу, сред отровната мараня и шума, сред зловонието на страха и лъжата, в безразличието, в безчувствието, докато тук всичко е така свободно, чисто, първоначално, закриляно от тържествената загадъчност на прародителството. На това място тя се чувстваше вярна на себе си, приближена към мъртвия, а мъртвият от своя страна всеки изминал ден сякаш се приближаваше отново към нея. С течение на времето тя успя да се увери, че в негово лице е изгубила нещо голямо, важно, че без него ще се чувствува много самотна, че отсега нататък ще потъва все повече в хлад и отегчение. Макар че в стаята на другия всичко беше както преди, гробът ѝ предлагаше нещо по-истинско. Там тя намираще убежище от живота, а защо ѝ беше нужно убежище, тя засега не можеше да разбере. В стаята всичко се развиваше добре, ала чисто женските ѝ сетива долавяха великата

отдалеченост на живия, готовността му да се откъсне в даден момент. Такова нещо от мъртвите не може да се очаква. Мъртвите предлагат и още нещо, което никой от живите не може да й предложи – да си поплаче искрено, да се наговори до насита или пък да си помълчи, без да дири каквато и да е многозначност в мълчанието... Времето течеше, тя все по-често се заседяваше на гроба. На това място сякаш узряваше, ставаше й ясно, че въпросът не е само в мисленето, че по-важното е да те спохождат прозрения. А голямото прозрение на нейния живот се изрази в нещо много просто и ясно: че не стои тук само заради природата и спокойствието. Приживе той беше незабележим, нещо като въздуха, човек си го диша и толкоз. Чак сега се усещаше неговото отсъствие; мъртвият е бил зареден с послания за нея. Посланието се отличаваше с ярката си простота: ще ме откриваш допълнително. Разкрепостена и свободна, тя разбра тежкия парадокс, че повече от всякога копнее за човека, на когото да се облегне. Светът край нея изтъняваше, живите същества живееха като сенки, вторият също, това бяха хора, с които разговаряше и се любеше. Посети я и друго прозрение: най-страшното – че само гробът излъчва топлина. Синът растеше, тя го обичаше, хората я ухажваха, светът беше добре разположен към нея, но защо все повече мисли за мъртвия?... Тя забеляза, че гробът е красив не само през месеците на цъфтежа, неговата сурова красота я привличаше и през зимата; да зиме пред неговата студена оголеност й се струваше, че усеща по-често излъчването на топлина. Тогава й се плачеше още повече, тогава си мислеше, че в подножието на паметника не лежи “камилата, с която прекосяваха пустинята”, а оня, за когото живее всеки на света, но май че такъв се появява само веднъж в живота. А това може да се усети чак когато човек легне под земята, когато се е превърнал отново в мечта.

НЕЖНИТЕ СКАЛНИ МУШИЦИ

Пазачът се двоумеше, за първи път му правеха подобно предложение, непознатата му повтори още веднъж: вижте какво, вие и без това си стоите тук, а леглата са там, празни, така че можете спокойно да се съгласите. Пазачът се замисли и се убеди, че наистина е тъй – той си стои тук, в бараката, а леглата са там, празни; питаше се кое му пречи да се съгласи. Цепките на недоверчивите му очи оглеждаха внимателно непознатата, старяха се да доловят къде точно се крие шмекерията, но непознатата го следваше открито и с цялото си присъствие му заявяваше, че шмекерия няма. На края пазачът каза, че нарушава закона, но прие десетачката. От този момент очите му станаха добри. Той вдигна куфара, а момичето понесе голямата ръчна чанта и касетофона. Всъщност чантата тежеше повече от куфара, в нея беше напъхала храната.

Всичко започна истински от подковата на заливчето, изпъстрено със смокинови дръвчета, дълги грозни сгради, лозе с дребни гроздове, изтеглени на суша лодки с педали, зазимена вече под навеса спасителна лодка, пейки засъхнали градинки, лозунги, написани с бели камъчета, висока мачта без знаме, останки от лагерен огън и сиви циментови мивки, над които стърчаха варели за затопляне на водата направо от слънцето. Всичко й напомни детските години, лагерния живот. Грозотията и евтинията, навявани от всяко кътче тук, се изкупваха от морето на заливчето, сивоожълтия пясък на брега и тишината.

Притича до някаква дъсчена беседка и се върна по бански костюм. Слезе по пясъка, нагази във водата. Потръпна, обърна се и с учудване разбра, че грозните неща бяха маскирани от кафявозеленикавата пяна на дърветата. Само част от сградата и едно ъгълче на клозетите се подаваха някъде зад листата – екзотични петна в пейзажа. Нямахте стъпки по пясъка, плажът беше гладък, човек като нищо може да си въобрази

някои неща, например, че това е кътче от рая, захвърлено на края на света. Да, подобни кътчета могат да се открият през септември; децата са се прибрали за училищни занятия и единственият жив човек в обезлюдените почивни станции е старецът-пазач, натикан в малка невзрачна барака. Тя газеше във водата и наблюдаваше рачетата, те прибягваха по пясъка, а прозрачните медузи поклащаха плавно прозрачното си спокойствие. После дъното се наведе рязко и момичето легна във водата. Какви неща има по света! Заплува. Извън заливчето сигурно духаше вятър, но тук водата спеше, момичето я пронизваше с бюста си и се стараеше да прогони връхлитащите мисли за детството. Защо прииждаха те, кое ги викаше? На хоризонта спяха плътни бели облаци като глетчери, но над главата ѝ небето се простираше чисто, виждаше го, като се излегнаше по гръб. Тогава чуваше и оня шум в празното пространство на ушите си, покрити с наушниците на шапката. Струваше ѝ се, че там шуми огромното световно море – от бреговете на Гренландия до Хонконг, – всички шумове: бели, черни, червени и жълти, на всички езици; струваше ѝ се, че тя е навсякъде и най-вече там, където ще бъде най-сама, с един огромен мъж, който я носи на ръце по прохладен твърд пясък. През притворените си от щастие мигли вижда опънатата му напрегната ръка, усеща здравината ѝ, потръпва от мисълта, че я носят към топлата пяна на вълните, тази пяна се разпуква шумно, почти както се разпукват памуковите кутийки. Глупаво е, много е банално, но коя жена не копнее за един мъж да я понесе? Това е, останалото е измислица, жените напразно се бунтуват за други придобивки, те искат само един мъж да ги носи на ръце. Гмурна се и зърна скалистото дъно. Долу се поклащаха водорасли, преминаха няколко рибки, една медуза стоеше на място, опиянена от своята безтегловност.

– Хей!

– Моля?

– Какво търсите тук?

– А вие?

– Обикалям имението си и стрелям по нарушители. Аз съм чудак, пропит от лунна светлина, и мразя жените, когато ги срещам под водата.

– Аз ви презирам.

– Ще ви убия, защото газите водата ми.

– Пропит от лунна светлина?

– Това, заграденото, което прилича на нещо, което не знаете, се нарича залив.

Той е мой, аз съм негов господар и стрелям на месо по всеки, който дръзне...

Той издигна пояса си и показа две риби. После ги пусна и размаха харпуна:

– Докато броя до три милиона, да ви няма.

– Да, но аз ще повикам истинския господар и той ще ви убие по-напред.

– Кой е той?

– Този, който ме донесе.

– Доведе.

– Не, мен ме носят.

– Разнасят.

– Носят!

– И все мъже.

– Аха.

– Че тогава да си вървя.

– Най-добре.

– И колко смятате да останете?

– Зависи от мен.

– Мразя ви всички.

Той вдигна маската си, тя видя сиви, уморени от взирание очи.

– Кои всички? Кои сме ние?

– Тези, по които стрелям.

– Пък опитайте да не стреляте.

– Ще ви изстребя до един, няма да ви пусна в залива! Може би ще оставя само вас, да го красите. Не, ще убия и вас.

– Защо?

– За да не народите малки. Не искам туй място да се напълни с човечета.

– Ако са от вас, ще бъдат обременени.

– Но честни.

– И ще изстребят всички риби на моретата.

– Но по честен начин.

– В едно безрибно море един безрибен залив ще бъде като един празен пистолет, с който не можеш да застреляш дори мравка.

– Затуй ви гоня... Махнете се и ако дръзнете повторно, стрелата ми ще ви прониже през гръдния кош.

– Имате ли огнище?

– Там ли?

– Къде?

– Няма да ви кажа къде. Никой не знае къде и вие никога няма да узнаете мястото, където изкормвам рибите.

– Някои ги пекат направо с вътрешностите, месото им придобивало особен вкус.

– Не ме учете на вкус. Аз имам много вкус.

– Но не и тънък.

– Напротив... Уморена ли сте?

– Повече от присъствието ви, отколкото от плуването.

– Вие сте уморена и бяла, вие сте отскоро и сигурно ще ми досаждате.

Предупреждавам ви, че ще ви прострелям, ако нарушавате покоя.

– Да, но не съм сама.

– Тогава сте интересна. Ще убия самец и ще обсебя самката.

– Защо плувате с мен?

– За да не се удавите... Защо плувате към брега?

– Защото ме чакат.

– И пак ви предупреждавам – ще ви застрелям и ще ви опека с вътрешностите.

Ще извадя само сърцето ви, ще го поставя в спирт и ще го наредя при другите.

– Колко на брой?

– Дванайсет.

– Само?

– Които имат бенки в лявата долна част на брадичките. Останалите са тълпа.

– Мразя, когато забелязват бенката ми.

– Ето, тук е границата. Хвана ли ви втори път, край...

Нямаше вече човек, беше изчезнал. Изобщо имало ли го е преди малко, или си го беше измислила? Почака известно време и тъй като никой не изскочи от водата, заплува към брега. Чувствуваше умора. Това бе първото ѝ плуване за годината...

Юлия стъпи на пясъчното дъно и тръгна към брега. От тялото ѝ се стичаха капки, оттичаше се умората от пътуването, нещо в главата ѝ се опресни, пейзажът заблестя още по-силно. Свали шапката, тръсна коса. Само този миг и този поглед над заливчето изкупват всичко. Върху пясъка се очертаваха само нейните стъпки, боже мой, само нейните, а в това имаше толкоз много сладост и толкоз болка, дори жестокост, защото ненадейно съзря пътя си през една голяма пустиня. Останалото

продължаваше да е ведро, тихо, нежно. Всичко. И каменните стъпала под яловия орех, и гущерчетата, които се шумуват под смокиновите сенки, и прегорелите бурени, характерни за този бездъждовен край по това време на годината. Вдигна крак, извади трънчето от петата си.

Сега отново може да се обърне назад; заливчето е рамкирано от дърветата, от скалите, завършва с два буруна. От левия бурун, навътре към морето, над водата, се подават отделни камъни. Между тях се движи някакво живо същество. Това не е тюлен. Махна му, той не отвърна, не я забелязваше, беше увлечен в гонитбата. Значи и той е реалност, не е видение, тя различава маската, шнорхела. Къде другаде можеш да се запознаеш с мъж, който е гол и маскиран по този марсиански начин? Никъде освен тук.

Вратата беше отворена, Юлия прекоси преддверието и влезе в спалното помещение. Стори й се, че не може да види края му. Простираше се по дължината на трийсетина легла, шейсет в две редици. Странна ли да нарече тази гледка, чудесна ли? От шейсет легла, само едно е застелено – бяло петънце сред сивотата на пружините. Излегна се върху чаршафа. Пътуването по въздуха от София до Бургас и с такси от Бургас дотук бе заангажирало съзнанието й, но вече всичко бе останало зад гърба й, а мъката пламна отново. Наистина, кое му дава право на туй нищожество, кое е то, какво представлява!... Във времето и пространството, или, казано по-просто – в живота всяко нещо тежи със собственото си тегло, има собствена цена. Тя протегна ръка и яростно натисна клавиша... Колкото и да минава за хубава, каквито и оценки да й дават, ето, дойде фаталната оценка... Записът тресеше сградата... Маmicата му на нищожеството!...

Изправи се и рязко тръгна към шкафа, отвори бутилка, отпи малко, колкото да се каже, че е опитала, защото какво е една запечатана бутилка, срам, а една отворена бутилка е съвсем друго... Туй нищожество пренебрегна неочаквано всички хубави неща, може да се каже, че плю на тях!... Ритъмът дънеше пространството, стъклата на прозорците трептяха, в очите й бликнаха сълзи. Цели две седмици, по-точно тринайсет дни се напругаше да остави очите си сухи, но сега е време да се наплаче, сега е на четиристотин и четирийсет километра от мястото на произшествието... Чаршафите не ухаеха, а миришеха на долнокачествен сапун за пране, тази миризма съпровожда леглата на всички къщи по крайбрежието... Музиката от записа трещеше, но тя се отдалечи по странен начин от нея, всичките шейсет легла запяха звънко със звънките гласчета на детството, долови любимите си пионерски песни, хорчето пеше за родината, за бъдещето на тия, които пееха.

Стана и излезе, влезе в топлата нощ, пъкна се в общността на звездите, на водата и рибите, на пясъците и дърветата, на смокините и гроздето, на бостаните и градините, на градчетата и къмпингите.

Долазили отдалеч, хората се бяха вкупчили при морето, бяха спрели автомобилите си до пясъка, опънали шатрите си като керванджии – един до друг. Само тя се разполага самичка в самотно заливче, защото й хрумна да подкупи пазача.

В ушите й бръмчеше пионерската песничка, разказваше й за бъдещето, за мечтите й... Мръсно, гадно копеле! Презрян подлец!... Ах, как гальовна е нощта, боже мой, колко безчувствена е природата!... Гласчетата на нейните другарчета звънтяха, сълзите се появиха отново. Морето спеше неподвижно в краката й, но някъде се зараждаше нещо като плясък. Къде се създава той?, откъде се взема, щом водата кротува?... Как й се спи, ах, колко много й се спи!...

Сутринта морето беше все тъй тихо, струваше й се, че е рано, а то вече девет, беше изтървала най-хубавите мигове на утрото, но и сега всичко плаваше в мекота, слънчевата светлина проникваше като през абажур. Нагази във водата, заплува,

започваше вторият ѝ ден на море и за втори път почувствува страх, че след двацет дни трябва да се върне в дъждовното всекидневие. Заплува към буруна. Дланите ѝ легнаха върху затоплящ се мокет от морски мъх, отпусна крака и усети дъното с ходилата си. Полута се вляво и дясно, търсеше място за излизане – заоблената скала ѝ предлагаше удобно леговище, можеше да се изпъне на нея, да се напече по известния си изпитан начин – безкрайно, без страх от изгаряне. Най-после, преди да се откаже и върне обратно, тя намери проход и се изкатери. Облизвана от вълните, тъпкана от хиляди човешки крака, скалата бе станала гладка и, кой знае защо – черна. По-нататък скалният масив се разкъсваше, тук-там зееха хралупи, а една от дупките приличаше на корито. В това корито имаше морска вода, по всяка вероятност останала от последното вълнение. Скалата ѝ напомняше подобни скали по брега, където е била други години, ала никога сама, никога тъй плътно притисната от тишината... Лош човек, много лош човек!... Огледа се, наоколо нямаше никой, но не посмя да съблече банския. Отпусна се и вече се докосна до другото важно усещане – че няма нищо по-хубаво от септемврийското слънце, че някога е била глупачка, щом е идвала през юли... Къде ли е сега той? Ще се върне ли някога?... Опъна се, протегна ръце и ги подгъна под главата си... Чудесен беше, каквото и да си разправя, чудесен беше този глупак и един господ знае как природата може да си позволи подобни несъразмерности: да създаде организъм с хармонична външна красота – черупка на посредственост, на празнота... Умирам да го видя отново, но той няма да се върне, такъв е кодексът... При такова слънце се изгаря трудно, лъчите му само топят.

– Слушайте – оня изтърси рибите на скалата и се изхвърли от водата след тях, – вие няма ли да се махнете от залива ми? – Седна с гръб към нея и се зае с изхлузването на плавниците. – Какво търсите тук? – смъкна маската от косата си, постави я до плавниците и се изсекна. – Нали ви изгоних? Казах ви, че ще ви пробода... Или не ви казах? Мисля, че ви казах, че ако не напуснете залива ми, ще ви харпунирам.

– Кожата ви е побеляла от студ – рече тя.

– От ярост – рече той. – Това, дето го виждате, е ярост, а всичко туй, дето лежи напред и насам, е мое, всичко туй, дето ви харесва, е само мое, аз съм господарят му и ви моля да напуснете пределите ми, защото не отговарям за последиците.

– Но туй, дето се изсекнахте пред дама, няма да ви го простя – каза тя.

– Дама! – Той плю и по навик прокара ръка през брадата си. – Не сте дама, а нарушител. Давам ви срок от десет минути да напуснете залива ми!

– Все пак цели десет минути... – Тя лежеше по гръб и гледаше небето.

– Какво... през тези десет минути? – поиска да знае той.

– Нищо.

– Не, вие искахте да кажете нещо.

Думите на този човек ѝ звучаха странно, но все пак бяха реалност.

– Слушам тишината – каза тя.

– Не, аз бих ви набил веднага, но ръцете ми са мокри. – Той подреди рибите си. – А вие сте нажежена. – Бяха три на брой, едната доста голяма, може би два килограма. – Ако ви докосна, ще изцвърчите. – Чак сега се наведе от скалата, на която бе седнал, и в ръката му се появи харпунът. – И ще ме намразите. – Постави го до рибите, след това вдигна само най-голямата и се опита да усети тежестта ѝ. Кожата му потръпваше, брадата му също. Кой знае колко часове беше киснал във водата. – Една голяма и две по-малки!... Всеки ден по три, нямам основание да се оплаквам, но вече сме двама и ще ни трябват повече парчета. Досега бях сам, стигаха ми, но от днес не съм и няма да ми стигат. Вие ще изядете голямата и малката, на мен ще ми оставите средната, а друг път си изяддам всичките три риби. В замяна на туй ще ги печете вие. Печени ли ги искате? Аз ги ям печени, вие също ще ги ядете печени; нямам олио, пък ми липсва и тиган, а

печените риби се приготвят лесно – завиваш ги в хартия, поставяш ги на жарта и чакаш. Не дълго, но досега времето минаваше скучно, а сега, докато чакам, ще се целуваме. Обичате ли да се целувате? Хайде да не се целуваме и изобщо да си вървя. Но помнете – хващам ви втори път в имението си, ако ви спипам трети път, ще стрелям. Ще ви пробода през гръдния кош, ще изтръгна сърцето ви и ще го поставя в спирт, при другите дванайсет. Сърцата стават малки, особено след стотната година, те се свиват и се превръщат в бисери. Разберете – извика ядосано той, – сърцата на жените са бисери!

– Всички ли?

– До едно, няма лоши женски сърца, защото светът се заражда в доброта. Във вашите сърца пада семето на любовта.

– Тук не ви разбрах.

– Бебчетата не лежат в утробите ви.

– Така ли?

– А в сърцата ви. Там се създават те, а не където мислите вие.

– Кои ние?

– Хората.

Той нареди рибите върху скалата по големина, после – една зад друга, в една линия, и започна да люби на дългата черта, измери я с педи.

– Точно метър и петдесет.

– Най-много осемдесет сантиметра – каза тя.

– Добре, ще ми стигне. Досега съм убил към три километра риба.

– И цялата сам?

– Винаги сам. Вие хората не заслужавате компанията ми и не ме интересувате. Вие ми служите само за да ми произвеждате харпуните.

– А водката?

– И водката.

– Значи, не можете без нас.

– Един харпун и една бутилка, друго не ми трябва.

– И без жени?

– Пфу!

Той се обърна по гръб и притвори очи. Кожата ѝ вече съхнеше, стопляше се, настъпваха познатите минути на удовлетворение, когато тялото усеща силата си, а съзнанието благодари на тялото. Беше потънала в онези мигове, заради което бе пестила левове през зимата: малко преди да долетят нежните скални мушици. Нежните скални мушици долитаха винаги и я безпокояха приятно. Те бяха създадени от сухата морска трева и от пияната, а може би от планктона, от въздуха, от допира на морето до сушата. Колко ли живеят? Сигурно по един ден. И защо живеят, какво е значението им, какво оставят след себе си? Сигурно оставят нещо, но какво? – тя не знае, би трябвало да попита някой професор. Ужас, колко малко неща знае.

– Голямата риба е за мен – каза тя, без да отваря очи. – Ще ми я изпечете внимателно, нито много, нито слабо. Ще си я развия самичка, ще хвърля хартията, ще я изям, както си е задушена, без лимон, без сол и без вино... Така искам, такава е волята ми. – Господарят на залива не каза нищо и тя продължи: – Ще махна само кожата и ще изям бялото месо, а на вас ще дам цялата кост, да видя ще съумеете ли да си направите нещо от нея. Как мислите, ще съумеете ли?

Усети мушиците, те се завъртяха около носа ѝ, но после се спуснаха по кожата, там имаше пресен момински мъх, идеално пасбище за скалните мушици. Никой не отвърна на въпроса ѝ, много просто, той си беше отишъл заедно с трите кефала – два по-малки и един огромен, нарочен за нейна вечеря, същия, който ще изяде и чиято кост

ще му подари, да си приготви от нея гребен, един символичен гребен, за спомен от реалния рай. Може би не е чудак, може би е само маниак, но все пак е пропит от лунна светлина, помисли си тя, а може би е наистина чудак, защото само един чудак може да избяга и да я остави просната на скалата. Дявол да го вземе, все още има мъже, колкото и да е невероятно. Чудак, пропит от лунна светлина!... Мушиците гъделичкаха приятно кожата, слънцето притискаше клепачите – вътре в очите, дълбоко, до ретината, – вече бръмчеше унисащото мърморене на съня. Унасяше се и усещаше, че е заобиколена от сладката умора на природата в края на лятото; морето, небето и сушата бяха отпуснати, готови да се предадат на когото и да е, на каквато и да е цена.. Някъде в просъницата ѝ се мярна она, истинския, който не я чака, но сигурно се чуди къде се е дянала. Е, той няма да пририта от болка, но тя...

Събуди се точно както трябваше – отпочинала след уморителната нощ. Плъзна се от скалата като змия, кожата ѝ изсъска от допира с водата. Заплува към смокиновите дървета, към дългата къща с шейсетте легла, която ѝ напомни детството. Плуваше лениво, сега приемаше прохладата на водата като благодат, освен туй усещаше глад, но знаеше, че след малко ще се нахрани прилично, ще поспи в леглото и ще се къпе отново. Чудак, пропит от лунна светлина! Значи, имало още такива, романтиката още не е мъртва, съществуват ловци на бисери, които скитат в слънчеви морета и измъкват от дъното слънчеви мисли. “Изглежда, че няма да мина без него – помисли си Юлия и се усмихна. – Както и да разсъждавам, не мога да измисля друго решение освен туй, че до падането на нощта ще се целуваме. Освен ако той не е друго яче, на каквото ми изглежда, щом твърди, че не признава жените. Библейската правда трябва да се уважи – има рай, има Адам, трябва да има и Ева, която иска да изяде една риба...”

Таванът на помещението беше бял, наоколо кротуваха петдесет и девет празни легла с ръждиви пружини. Запотена от горещината, гола, тя продължаваше да лежи върху чаршафа. Беше станала още по-хубава. Изпъна се и извика от болка сред празното помещение.

Намери банския, беше мокър, трябваше да го изнесе навън. Облече рокличката си и го простря на смокинов клон, нарязан няколко домата, отвори консерва свинско сварено в собствен сос и се наобядва под чардака на надвисналите гроздове. Докато обядваше, Юлия наблюдаваше пазача, от беседката можеше да се види как седи на пейката и също обядва – старателно реже нещо с ножчето, по всяка вероятност сирене. Тя се вгледа внимателно и разбра, че старецът режеше не само сиренето, режеше и хляба си, парченце по парченце, режеше ги на кубчета и се хранеше без апетит, сигурно му бе дотегнала сухата еднообразна храна. Юлия взе една сафридова консерва и се отправи към него. Той я погледна, благодари за консервата и я постави до себе си, после каза нещо, по всяка вероятност я осведоми, че ще я изяде за вечеря. Докато се прибираше при своя обяд в беседката, Юлия изведнъж си помисли, че това не е старец, а човек, който пести, неприятен тип от неприятна категория хора, за които винаги е имала насъбрано презрение.

Поспа още и отново заплува. И този път се изкачи по гладката черна скала, която се подаваше от морето, но не се изтегна върху нея, а тръгна да върви. Тази част на залива беше скрита от най-гъстата завеса на листата. Зад тази завеса лежаха пършиви, обрани вече лозя, един грамаден орех и няколко платана. Предположенията ѝ се оправдаха: след внимателноизиране откри палатката, сбутана между храсти и млади смокинови дръвчета. Трудно можеше да бъде открита от милицията или от другите административни органи, бдящи за това – нито една палатка извън къмпингите. Чудакът, пропит от лунна светлина, се бе навел и духаше право в кладичката, там след малко би трябвало да лумне пламъчето, което да разгори огъня да създаде жаравата.

– Че ще се появите, го пише още в библията. – Той се извърна и седна. – Ето там съм поставил столче и чашка за вас. Само че този огън днес не иска да пламне, защото ме домързя да набера съчки.

– Може би в мотора ви има бензин.

– Има, разбира се.

– Тогава?

– На огън, подпален с бензин, не поставям рибите си и трябва да го знаете още сега, ако искате да останете повече години с мен. Разбрахте ли?

– Разбрах.

– Налейте и на мен.

Той се наведе отново, а тя отвори бутилката и като погледна в чашката си, оказа се, че е наистина пълна, оставаше да налее само неговата.

– Много ли ме чакахте?

– Колкото трябваше.

Пламъчето лумна.

– Догоре ли?

– Догоре.

Той се обърна сега изцяло към нея, дори се премести към бутилката, но не направи ни най-малък опит да замаскира безредието наоколо. Абсолютно безредие, всичко бе обърнато с главата надолу, само трофеите бяха подредени, седем или осем шипа от морски котки, навързани върху палатката.

– Наздраве!

– Наздраве!... Забравих да питам, обичате ли водка?

– Друго нямате, нали?

– Не.

– Цял живот ли позирате?

– Може би не – отвърна той. – Не съм се замислял по туй.

– Замислете се.

– И какво, не ме ли харесахте?

– Да ви кажа правата, нямам нужда от мъж.

– Бог да ви поживи – отдъхна си той. – Така се бях изплашил, че ще искате да ви услужвам, пък, както виждате, силите ми трябва, за да убивам: кефали, котки – всичко убивам. – Той стана, надвеси се над главата ѝ, целуна я силно по устата и се върна на мястото си. – Поне да имаше кой да чисти рибата, а то всичко сам, не мога да смогна. През лятото как да е, но какво да правя, като паднат снеговете? Тогава да зъзна ли по-напред, или да чистя риба... Мислите ли, че през зимата има кефали?

– Сигурно.

– Иначе съм загубен, ще умра от глад.

– Ще изравяте корени.

– Добре, ще изравям... Сипете ми... На вас?

– Не съм я изпила.

– Изпийте я.

– Много бързате.

– Така ли?

– По-спокойно. Постепенно.

– Видяхте ли? А аз, глупакът, нямам стил, бързам, сякаш ще умирам. Викате, бавничко, а?

– Разбира се, хитрите хора не бързат.

– Е, умирам да стана хитър.

– Не мога да кажа.

- Какво?
- Че не сте.
- Хитър?
- Да.

– Това е вярно, знаете ли? Познавате мъжете. Гордея се с вас. – Той стана, хвана главата ѝ, нанесе още една силна целувка върху устните ѝ, след което се върна при огъня и го разбута. – Аз съм единственият хитър чудак, пропит от лунна светлина. Ето, не плащам и за къмпинг, ловя си рибата, ям си я, събирам дърва от плажовете, а ако намеря откъде да доя и водката – край!...

Според Юлия този бе мъжът на живота ѝ, от това повече – здраве, ето го пред нея, жив, жизнен, цялостен, мъжествен и умен, бодър и преливащ от хумор, мъж – мечта за всяка жена, от него не можеш да чакаш изненади, освен приятни, разбира се, нито помен от скука. Но как да се хване такъв? Сигурно има начин, но кой е той? Какъв е пътят към същността му? Всеки мъж е потенциален глупак и може веднага да бъде докаран на кладата, но как да се подходи, как да се потърсят подстъпите към него?

- Вие сте журналистка, нали?
- Не.
- Защото всички на морето са журналистки.
- Работя в изчислителен център.
- Тогава ще ми трябват.
- Мислите ли?

– А, на мен са ми нужни изчисления, не мога да изчислявам доходите си. Можете ли да карате мотор?

- Не.
- Все пак ВИЕ ще отидете за нова бутилка.
- Но аз не мога и ви го казах.
- Ще отидете. По-добре вие, отколкото аз, понеже съм пиан.
- Добре, ще отида.

Той бръкна в палатката и донесе пари. Тя ги взе.

- Ще се науча.
- Имате ли книжка?
- Не.
- Поне да имахте книжка!...

Мотоциклетът се понесе по пътеката към шосето. Юлия погледна в огъня и тръгна към леговището си. Наистина, какво може да облече; нещо, с което да е хем красива, хем ежедневна, но по никакъв начин да не се разбере, че е положила грижи. Труден въпрос, изобщо няма по-komplицирана материя от материята мъже. А те пък, наивните, мислят, че няма по-трудна материя от материята жени. Панталон, разбира се. Стефан е от тия, при които най-добре се отива с груб панталон и блузка, докато при другите по-добре минава тънка женствена рокличка, зад която формите правят заклинанията си. Труден е континентът на мъжете. И става все по-труден.

Чувството, че не е сама в залата с шейсетте легла, не се оказа вярно, тя си беше сама и това, че лицето на пазача надничаше през един от прозорците, нямаше особено значение – вътре беше сумрачно и той напразно се взираше да зърне нещо повече от една фигура, която се преоблича. Не, лицето не влизаше в сметката и все пак имаше друг, той не беше вън, а вътре. Юлия прилепи панталона до тялото си и се озърна. Една птичка. Тя отиде и отвори вратата, но птичката не разбра, че ѝ отварят, а се заблъска в прозорците. Нямаше време да се разправа с нея, остави я да върши каквото си ще, в

края на краищата довечера ще си правят компания, ако, разбира се, изобщо спи тук, а не в палатката.

Единственото предварително и внимателно организирано нещо при Стефан беше хартията, имаше много хартия, в нея увиваше рибите, преди да ги покрие с пепел и въглени. Докато го наблюдаваше как работи, тя си припомни няколко мъже и всички бяха различни, но този тук се различаваше от целия свят.

– Казах ли ви, че съм чудак?

– Да.

– Пропит от лунна светлина?

– И това ми казахте.

– Тогава нямам какво да кажа повече. Това е единственото ми качество. Така покрити, кефалите се изпичат, задушават и запарват. Някои поставят черен пипер и други боклуци, но аз не, искам рибата да си е риба. Като я разчупиш, да ухае на кефал, а не на кухня. Дявол да го вземе, откъде се взехте вие? Досега изяждах по три, а тази вечер ще трябва да се задоволя с две и половина.

– Голямата ще изям аз!

– Защо?

– Така искам!

– Знаех си аз, че над залива ми висне опасност. Но трябваше да ви привлека... за да ви унищожа.

– Чашата ми е празна.

– Много пиете.

– Само така мога да ви понеса.

– Никой не може да ме понася. Аз съм изхвърлен от глутницата, вия сам срещу луната. Не сте ли малко висока за мен?

– Малко нещо да.

– Туй трябва да се изправи. Трябва да вземем мерки. Елате. – Застанаха един до друг. Тя почувствува мъжката му пот, той беше все още по бански гашета: слаб, почти кльощав, изпечен. – Цял сантиметър над мен! Как ще ме понасяте?

– Но вие не сте нисък – рече тя. – Само аз съм висока.

– Напоследък жените стават все по-високи. Ами вие вчера бяхте по-ниска.

– Какво да правя!...

– На туй трябва да се сложи край, ще измисля начин.

– Например?

– Мъртвите не растат.

– Много ли ви тревожи?

– Слезте от обувката.

– Вижте, сега сме еднакви.

– Вие и без това ще ходите боса до мен.

Искаше да го помилва, да се притисне, да го задържи с ръцете си, да не го пуска никъде и да ходи цял живот боса до него.

– Ти си наистина пропит от лунна светлина.

– Никога с обувка, разбрахте ли? И тези гашци! Защо нахлузихте панталон, какво искате?

– Разберете – кресна изведнъж тя, – не мога да се съблека още от първия ден!

– Не знам – рече укротено той, – все пак ние сме първите Адам и Ева, облечени в рая... Щастлива ли сте?

– Да.

– Боже, колко проблеми ни чакат! Трябва да те взема на ръце и да те понеса срещу цялото човечество. Вижте ни, ще кажа, ние сме, идваме, искаме път! А

човечеството ще се усмихне и ще каже, какво си мислите, вие не сте нищо повече освен едно сляпо продължение на рода, две точки, които се стремят към обединяване. Така че не мислете кой знае какво, никого няма да смаем, дори няма да ни повярват, че се обичаме. Я да видя!... Да, равни сме, но ако не носим обуша...

Тялото ѝ не може да отдели достатъчно радост и нежност за него, тя искаше да го направи много щастлив и да го почувствува като най-необходимото нещо, ала туй ѝ се струваше поне засега невъзможно.

– Да ти кажа правата, това ми липсваше досега в моя рай. Тук си имам всичко: небе, море, риба. Липсваше ми допир до някого. Вече имам и него. Но сега какво да те правя, вече си ми излишна. Ето, ще трябва да мисля и за твоята прехрана, изяде ми едната риба. Всеки ден по една риба, а ще ми трябва седмично само веднъж за допир. Нямам сметка, така няма да стигна доникъде, ще фалирам...

Юлия се смееше и галеше с нос рамото му. През отвора на палатката се виждаше част от полунощното звездно небе.

– Да не говорим за туй колко хубаво си бях сам в палатката, а при това положение липсват и завивки. Имаш си там някъде цяло легло на разположение, но не си отиваш, защото жените сте такива, знаеш, че няма спя нито аз, нито ти, но продължаваш да ми киснеш в палатката. Нищо, кисни си тук, досаждай ми, това няма да ти се удаде повече от утре следобед. Щом дойде Жанчето, и ще те прогони.

– Жанчето?

– Ами да.

– Ще пристигне, така ли?

– Жанчето пристига винаги, нито веднъж не е пропуснало да пристигне.

Юлия можеше да му зададе още няколко въпроса, дори да му поиска сметка, можеше и да го обиди, например като нищо можеше да му каже, че е подлец, който спекулира с чувството си за хумор, но знаеше, че ще бъде без полза – играта е жестока, понякога някои си служат и с подобни средства. А колко много и само допреди една минута той наистина приличаше на Чудак, пропит от лунна светлина. Ето, такъв чешит не беше срещала в живота си, а го среща, какво ли няма по света. Знаеше точно местата на дрехите си, напипа ги сравнително лесно в тъмнината и излезе от палатката. И това не беше преживяла; вървеше по пътеката и се питаше дали пък не е нещо друго, дали пък светът си е наред и не е тъй жесток, а само тя е глупава, защото вижте: върви гола, изпъдена, като последна блудница по пътеката на един рай, който тя съумя на бърза ръка да превърне в ад. Вървеше между платаните, вече стъпяше по пясък и, кой знае защо – боже, колко глупава жена беше тази Юлия, – усещаше величието на природата, свежестта на нощта, възприемаше всичко с голотата си, с гърдите си, гордо вирнати напред, готови да порят въздуха пред нея. Страшно ми е леко, дявол да го вземе, и ми е радостно, че ме изгониха, иначе нямаше да разбера, че съм толкова необходима на природата около мен, че съм нежно допълнение към нея, защото съм красива и здрава, а той беше не с един, а най-малко с четири сантиметра по-нисък от мене!...

Запали лампата; леглата се наредиха около нея, нейната бяла постеля изскочи пред всичко, самотно бяло петно сред мизерната светлина, в космоса на огромното помещение с размекнати, разтворени в полумрака ъгли. Събудената птичка запърха наоколо и се заблъска в стените.

СТЪЛБАТА НА ГИГАНТИТЕ

И второто пътуване до Венеция затвърди усещането ми, че това е наистина измислен и крайно нефункционален град, при това повече, отколкото трябва, мокър, където не биха могли да живеят нито венецианските търговци, нито каквито и да било дожи. В неудобен град човек не може да се съсредоточи в работа или в творчество, нито може да изживее трайни любовни чувства – под него винаги ще пълзи заплахата на апокалипсиса, непоколебимата увереност, че един ден водата ще се покачи по стълбите и ще покрие дори раменете на гигантите. Представете си ги тези гиганти, застанали от двете страни на стълбището, съвсем на сухо и сигурно място, точно сред двореца на дожите, как потъват постепенно и как ужасът обхваща телата им, но не могат да извикат, защото са от камък.

Остава да извикат хората.

Преди свечеряване напуснах влажните чаршафи и погледнах през прозореца към тъмната мръсна вода на канала. Там се изхлузваше една гондола. Влязох във ваната. Според мен най-сухото място във Венеция е ваната. Тогава защо всички идват в този град? Излизам от ваната. Започвам да се бърша с мократа хавлия. Бърша се и наблюдавам как двама се целуват в гондолата, която идва и на свой ред се изхлузва под прозореца ми. Целуват се така, както сме гледали по филмите, пред очите на гондолиера, който е наето лице, двигател на лодката. Но от стаята на моя хотел видях чудесно как тя се целуваше със своя човек, а очите ѝ бяха втренчени в очите на гондолиера. Тя се целуваше с любимия си и фиксираше наетия под наем предмет, който също я фиксираше. Дошли може би от Нешвил, двамата млади плащаха, за да се целуват по каналите на този скъп град заради колорита, но гондолиерът, който също е колорит, знае, че петдесет на сто от жените, когато се целуват, го фиксират с очи, които казват много. А останалото е въпрос на откъсване. Това е като резултат от общото демократизиране на света. Само преди трийсет години процентът на жените, които се целуваха с любимите си, а фиксираха гондолиерите, не надвишаваше петнайсет на сто. А какво ще стане след още трийсет години?

Обичам тези мрачни венециански хотелчета, в които се чувствувах като дървеница до оня момент, когато се спускаш по стълбището в ресторанта. Попаднал в уютата на белите покривки, старинните лампиони и лъснатите до прималяващ блясък мраморни плочки, иска ти се да останеш задълго на масата. Но не оставаш, защото вън те чака лабиринт от вода, камъни, кубета, статуи, стени, дърво, мостове и кейчета, че вън те чака изкуство и живот, разположени сред старинна тишина въпреки тълпата, чака те една приказка, наречена Венеция, и от тази приказка по-интересна не е измислена.

Отново си спомних за Вахè. И какво смятате, че е това нещо Вахè? Едно арменче от Бургас, което в навечерието на войната замина за Венеция, просто емигрира с родителите си, собственици на магазин за конфекция. Вървя и се вирам във фасадите на магазините. Ще открия ли някъде съученика си Вахè? Ще се познаем ли? Ще успеем ли да си кажем нещо? Ще се разберем ли, като си кажем нещо? Всеки случай, вие нямате познат, който да се е преселил във Венеция, а аз имам – мисля, че такива хора се срещат много рядко.

Младата двойка – все така ми се струва, че е от Нешвил – крачи пред мен. Двамата са се прегърнали и единственото нещо, което носят със себе си, е един огромен кодак. Те са се возили в гондола и сега? Решавам да тръгна след тях, да видя как прекарват тук младите американци. Наоколо гъмжи от подобни двойки. Познатото ми момче притиска любимата си, но не пропуска да хвърли по един поглед и на другите

момичета. Дватама си имат тайни и тайнички, но се държат здраво един за друг. Момичето е средно на ръст, с дълги червени коси, големи спокойни очи и рокличка на точици, която ми прилича по-скоро на блузка и едва покрива половината от белите му гашета. Момъкът е висок, с развити плешки, с дълга руса коса, голяма уста и пъпчиво лице, което не означава, че е грозен, напротив – той е мъжествен, с опъната по тялото му риза и широк панталон, горе впит в задник, на който липсват хълбоци. Скоро ги загубвам, уличката е буквално претъпкана от хора – този път много възрастни: баби, баби, баби, докдето ти поглед стигне, баби и тук-там някой старец, всички облечени пъстро, с безгрижно лятно настроение по лицата, хора, които скоро ще потънат под пръстта, както Венеция под водата, но сега пътуват по света, защото какво друго да правят? Те наемат гондолиерите групово, разглеждат всичко групово, те гледат да са по много на едно място, защото там, където живеят, в родината, са изключително самотни – ония самотни старци, за които пишат вестниците в черните хроники и обявите за женитби. Струва ми се, че и те търсят своя човек. Колко хубаво би било да се завърнеш в родния град с един старец и после да разказваш в магазина за месо: Ами запознахме се във Венеция, където обикновено стават тия работи... Но старци няма, старците са малко. Наистина защо са толкоз малко старците? А са толкоз необходими... Не мога да разбера кое е по-добре за Венеция – да си сам ли, или да си с друг. Искрено ви казвам, не знам. Може би е по-добре да сте двама. Да, по всяка вероятност е така. Венеция трябва да се възприеме с друг човек, с разговор. А аз мълча. Само вървя и мълча и продължавам да се вирам, ще видя ли едно магазинче, в чиято кухня да се намира онова момче Вахè? Няма ли да срещна отново старите ми познати, младите хора от Нешвил?

Ах, тези малки кафенета край безименни за мен канали! Отбивам се и търся място. Има само една свободна масичка, една жена седи на нея, питам на английски мога ли, получавам отговор на лош като моя английски, че мога, сядам и си поръчвам кафе. Жената е светлокожа и светлокоса, леко, ама съвсем леко закръглена. Тоу-що е изпила кафето си и наблюдава канала, където се здрачава. На бялата покривка пред нея лежат две туби – аспиринов байер и хинин. Келнерката донася кафето, плащам си предварително за всеки случай. Знам, че ще изпитам минути на блажен одих с горещо кафе, преди да се преселя към Сан Марко. Наблизо издрънчава китара, доста стройно запява младежка група. Жената от моята масичка се обръща към певците. Те са облечени леко, струва ми се, доста вехто, личи си, че са изминали дълъг път, личи си, че носят раници, че спят по къмпинги и че нямат възможност редовно да пилеят топла вода. Те пеят и тактуват добре. Повече от сигурно е, че като изпият кафето си, ще се спуснат към Сан Марко. Жената от моята масичка се усмихна към тях и възкликна на полски. Ей, тези полякини, навсякъде са, дявол да ги вземе! Как не се сетих, че е полякиня! Освен това една много позната полякиня, ама извънредно много позната, повече, отколкото трябва. Ханка! – извиках аз. – Не – отвърна усмихнато тя, – не Ханка, а Алиция!... Ханка, настоях аз, Алиция, настоя тя. Извиних се искрено. Бях доста обиден от факта, че Ханка не беше на масата. Точно тъй трябваше да изглежда тя сега, след десет години, точно така – леко закръглена, защото винаги съм й казвал, че се храни лекомислено. Оказа се, че Алиция излязла да купи аспиринов байер и хинин. Мъжът й днес почувствал, че го тресе. Те са от три дни във Венеция и живеят в пансион, където е много евтино. Най-после успяла да остане сама в този град, искала да се порадва на свободата си, преди да се прибере в пансиона. Продължаваше да пие кафе, продължаваше да гледа пеещите и да си тактува. Заяви, че с удоволствие ще се разходи с мен по тези страшни улички, но вече три часа, откакто е излязла да купи аспиринов байер и хинин. Много й се искало да се разходи с чужд мъж по Венеция. Да си кажа правата, на мен също ми се разхождаше с полякиня по тия места. Едва не й се скарах, че не е

Ханка. Познава ли Ханка? Разбира се, че я познава. Отново ѝ се скарах, че не е тя, че тъкмо тук Ханка ми е крайно необходима. Да, но вече трети час... Знаем, отвърнах аз! Тогава тя ме помоли да почакам до шейсет минути, ще се опита да излезе повторно. Останах сам и зачаках. Ето ги! Нешвилците минават край заведението. Но сега, при наличието на Алиция, не са ми интересни. Какво представлява това безлично сухо момиче пред полякинята Алиция? Нищо не представлява. Едното нещо е студено, а другото топло. Пристигна още една китара. Групата около тази китара си беше направо с раниците и спалните чували и се оказа от немски произход. Пееше само на английски. Докато първата група, която беше английска, пееше на много езици. Групите се разговориха и се разбраха, че отиват към Сан Марко. Попитах се: къде да заведе Алиция – на Сан Марко или другаде? Страшно ми се щеше да не я заведе на Сан Марко. Поръчах си кока-кола. Немската група се изпари. Масичките започнаха да се опразват. Движението на гондолите по канала зачести. Изведнъж ми се стори, че минава Вахè. Скочих и се приближих, но се оказа друг човек. Ханка имаше желание да надзърне в тайните на българската поезия и тъй като знаеше чат-пат български, дадох ѝ нещо от Валери Петров. Две години след като се ожени в родината си, тя продължаваше да ми пише и всяко писмо бе украсявано горе с редове от този поет. Помня, че последното писмо носеше мотото от два реда:

“... и както след падане колоездач, се усмихвам, при все че боли ме”.

Столът на Алиция бе зает от една американка на сто и четирийсет години. Тя адресира картичките си и ме запитва дали съм виждал нещо по-хубаво на света от Венеция. Казах ѝ, че не съм виждал. Тогава тя ми показа петте картички с еднакъв текст: “Не съм виждала нищо по-красиво на света от Венеция. Целува те Хилда.” Едната картичка беше без целувки. Запитах защо така. Била адресирана до пастора. Хилда е великолепна и здрава. Като я разгледах добре, разбрах, че ще ме надживее. От нея лъхаше на чистота и злато. Уверявам ви, златото ухае. В количествено отношение пръстените на Хилда бяха толкова, колкото да направят впечатление, и толкоз по грамаж, колкото да не предизвикат лекомислен крадец да я накълца заради тях. Гласът на Хилда звънтеше, нали знаете как звънти английският в устата на старите жени, особено на тия, които четат само бестселърите. Беше забавно с Хилда. Времето течеше неусетно. Дори не бе чувала името на България. Нито името на Турция. Чувала бе само за турско кафе. Наблюдавах я и си мислех, че ако не са тия старици, кривата на туризма би паднала наистина катастрофално.

Сто и двайсет минути чакам. Време е да стана вече и да потегля към Сан Марко. Проклех още веднъж и завинаги склонността си към авантюрите. Два часа, хвърлени на вятъра, когато на площада сега е тъй интересно. Няма нищо по-хубаво от това да си сам и независим. Вървя и се питам ще намеря ли безпогрешно пътя, или ще се полутам за тоя, дето духа. Вече не е шумно, тълпите ги няма, тази част на Венеция сега е предоставена за мръсниците и влюбените. Вляво водата на канала спи и отразява оскъдната светлина на лампите. Нито една гондола. Градът е същият, както по времето на Марко Поло и на ония известни проклетници, изваяли сградите, църквите, дворците и мостовете, изпълнили ги с каквито им хрумне художествени подробности – от миниатюрата до стълбата на гигантите. Представих си ги изведнъж двамата и се уплаших не на шега, защото най-неочаквано ги видях наистина един до друг. Да, гигантите бяха напуснали двореца и си почиваха след вечното вцепенение и самота. Седяха като деца върху кея, потопили нозе във водата, голи, всичките им движения бяха детски, само израженията на лицата им бяха строги, дори нещо повече, приличаха ми на лица, които дирят сметка. Седнах между тях. Гигантът отляво зарови смутено крак във водата, която започна да фосфоресцира между пръстите му. Така правеше той – загребваше водата с крак и тя изтичаше като течна светлина. Нищо не можех да им

кажа, нито да им се извиня за всичко; нищо не исках да ми кажат и те, защото кой знае какви разбирания щяха да ми извадят. Станах и си тръгнах.

На площада се бяха струпали хиляди хора и хиляди разгулни гълъби, които покрай хората са се отучили да спят. Тук нещата вече бяха станали абсурдни и излизаха извън пределите на допустимото; нито да се очертае група, нито да се седне на плочите; песните се сливаха и губеха мелодичните си периметри; край мен клокочеше човешка плът от всички раси и нации, ехтеше глъч на всевъзможни езици и въпреки туй беше приятно. Младите хора пееха, но и старите не оставаха назад. След малко разбрах, че успееш ли да се присъединиш ярко, ще можеш да слушаш само една мелодия и ще се оправиш. Според мен Сан Марко е преди всичко средище на световната самота и ако светът се състои наистина от самотници, те се отправят насам да почувствуват за известно време нечие рамо до своето и да си попеят. Тези, които не пеят, се радват и слушат, с удоволствие участват във фиестата. Цялата суматоха е разделена на кръгове и кръгчета. Центровете са заети от китарите и от ядрата на певците. Край ядрата се струпват младите. По-нататък – останалите, смесицата, а в периферията пиходящите, непостоянните, които, когато си щат, напуцат и обикалят по другите кръгове. Искаш ли да слушаш – ела, искаш ли да пееш – пей. През деня си скитал и разглеждал миналото, главата ти се е надула от гидове и история, до козирката си се налял с барок и ренесанс, ето те сега, бързаш да се върнеш в милото си съвремие, за това нещо ти е предоставена нощта. Пей и танцувай с ордите на китарите. Площадът Сан Марко е калейдоскоп на света, капчица, взета от седемдесетте години на века и подложена под микроскоп – там хората приличат на микроби, които пеят, на щастливи микроби в декор от история, вода и красота. Далеч зад този декор, вдън гори тилилейски, са останали събитията и проблемите на Азия, Африка, Европа, Австралия и Америка. Може би има още континенти? Може би има и неоткрити проблеми? Може би... Нека. Тук обаче се пее. Тук небрежно се попълват картички с розови и сини цветове... Ето я Алиция бе, кой питаше за нея? Държи за ръка едър красавец, поне пет пъти по-красив от мен, леко замаян от температурата. Смига ми и казва: Той е, какво да правя!” Какво нещо е човекът – мисля си, – държи един красавец в ръцете си, а иска да се разхожда с мен. Лошо нещо е човекът. Бе ти, ако не беше се изправил на крака, щях да ти кажа аз на тебе, ама карай да върви, си викам и наблюдавам през навалицата съпруга на Алиция, сега тя е между мен и мъжа си, усещам как друга, много свежа и млада ръка ме вкопчва отляво и... и боже мой, това е момичето от Нешвил, а до него е момчето от Нешвил, до момчето от Нешвил се е хванала сто и четирийсет годишната Хилда. Търся с очи Вахè. Него го няма. Тук местните хора ги няма. Те спят и се готвят за утре – да ни нахранят, да ни продадат едно друго.

Държим се за ръце, поклащаме се и пеем. Китарите дрънкат ли, дрънкат, момчетата врякат ли врякат. Питам момичето дали не е от Нешвил – не било от Нешвил, а от Хюстън. Питам Хилда дали не е от Нешвил – не, била само от Вашингтон, от Нешвил бил Жак. Не знам кой е Жак. Усещам как Алиция гали дланта ми. А ръката на момичето, което се фиксиреше с гондолиера, е студена като чанта. Друго нещо си е ръката на Алиция, дланта ѝ флиртува, вече изневерява, но с дясната държи ръката на мъжа си, горката, какво да прави. Затова потъва Венеция, си мисля аз, защото сме грешни – и тази вляво, която се фиксиреше с гондолиера, и тази вдясно, която протри дланта ми с дланта си, а и аз, който приемам това, а и момчето на момичето, загледало открито другите момичета, пък и вековната орлица Хилда, която за век и половина кой знае какви грехове е натрупала и ще натрупа. Сега обаче всички пеем, всички сме само един весел площад, в един много красив град, за който казват, че е неповторим – всички сме едно безгрижно човечество, забравило за Азия, Африка и тъй нататък, забравило, че морето се готви да погълне Венеция, че на края ще се

покачи по стълбите, за да погълне и гигантите, които ще гледат с разширени от ужас очи, но не ще могат да извикат, защото са от камък... Трябва да извикат хората, но ние не викаме, защото дланта на Алиция е топла, очите на момичето от Хюстън мислят за очите на гондолиера, очите на момчето от Хюстън мислят за очите на другите момичета, с които са пълни улиците, пък и Хилда мисли как да се ожени на сто и четирийсет години, та като се върне във Вашингтон, да разправа в месарницата: “Срещнахме се във Венеция...” Остава само мъжът на Алиция, който засега си остава чиста загадка, понеже е трескав... Но, какво виждат очите ми – дясната му ръка гали лявата ръка на едно ново момиче, което го е хванало подръка. Всички пеем, но аз се провиквам към новото момиче, което е също с мъжа си: “Вие пък откъде се взехте?...” Аз съм от Нешвил – провикна се то. – Ей, най-послед един човек от Нешвил!...

Само Вахè от Бургас го няма, а той ми липсва най-много сега – да си хоговорим като хората.

ОСТРОВЧЕТО

То лежи във водата неубедително, килнато настрана, и наподобява потъващ петролоносач; толкоз му е и площта – колкото на танкер. По него се мяркат няколко дръвчета и храсти, това се вижда отдалеч, но тези, които са го посещавали, знаят зелената трева и цветята му напролет. Тълпите на курортистите обаче и не подозират как изглежда островчето напролет, е нахлуват през лятото и съзерцават късчето земя от брега на голямата суша. Те не знаят, че островчето е обрасло с кактуси, не са виждали змиите му, нито яйцата на гларусите, снесени в гънките на скалите. Откъм голямата земя се вижда само ниската му част, високата – не, а тя е внушителна и стръмна като на голям остров. Островчето стърчи стоически под палещата сребриста светлина или в мъглата, там е в дъждовете, в бурните дни и нощи, когато вълните го сапуниват с пяната си, лежи във водата и поражда тъга, предизвиква разочарования, разпалва фантазии, видения и особено необяснимото желание на хората да го преместят. Да, островчето, за което ви говоря, направо дразни нервите.

Никога няма да забравя първото си посещение на него. Тогава там рядко стъпваше човешки крак; от време на време някой рибар. Рибарите обсебваха яйцата на птиците или пък наесен обираха червените плодове на кактусите, които са сладки за ядене, а на всичко отгоре – тогава поне се мислеше така – лековити. Не си спомням добре плодове ли бяха, или цветове, нещо е размазано в паметта ми. Пристигнахме с платноходка през едно хамелеоново море, менящо всяка минута цветовете си. Помня, че вятърът падна скоро, та не стана нужда да прибираме платната, оставихме ги да висят по местата им. Бяхме хвърлили котва на южната страна, тук водата се тъмнееше особено, изниза се дълго котвено въже, а заоблените камъни ни се сториха меки. Ветроходът се отрази като в огледало. Нахвърлихме се във водата, накъпахме се и полегнахме върху споменатите камъни. Тишина, покой. Прохлада и топлина. Чувство за отдалеченост и неприкосновеност, усещания, които пораждат обикновено островите. Всичко туй ни покори. Бяхме млади, силни, вярващи, можехме все още да мечтаем, копнеехме за времето, когато ще прекосим големи морета и ще хвърлим котва при далечни острови. Камъните под нас ни се струваха временни, мимолетни – километрични знаци по пътя ни нататък. Избягнахме да поглеждаме към западната страна на островчето, извърнехме ли се натам, всичко отиваше по дяволите, вместо очарование в сърцата ни пламваше обида. И яд, разбира се, просто се пукахме от яд.

Много хора са виждали островчето, хиляди, и предполагам, че повечето от тях, особено по-чувствителните, са изпитвали неизбежно същите усещания на обида, яд

или тъга поради безмилостната подигравка на природата, заради нейната крайно злостна ирония.

Когато открих островчето за себе си, вече не пропусках и най-незначителните случаи да го посещавам. Напролет обичах да лягам върху тревата му. Предварително прогонвах с пръчка змиите наоколо, поставях гърба си на иначе твърдата земна плът и лежах дълго, докато почувствувам влажния хлад на моравата. В късето небе пред очите ми се мяркаха чайки и гларуси. Те или профучаваха като метеорити, или оставаха задълго да се реят, но и едните, и другите ме предизвикваха да ги броя, правех си нещо като лотария, да отгатна колко години ще живея. Веднъж преброих четирийсет и осем птици и си казах, боже, колко дълго ще живея и колко отвратително стар ще стана!... Вътре в себе си тайно се надявах, че ще успея някак си да се самоубия на четирийсет, защо ми е да се тътря като старец.

По него време островчето ми се разкриваше особено, приличаше ми на богата торта с изненади: дърветата и тревата с кактусите, скалите на североизточната му част, от които се вижда висок хоризонт, по-ниските скали за къпане, повърхността на морето, плиткото чакълесто дъно на омразната западна страна, градините от разноцветни водорасли, между които пробягваха раци, тъмните дънни тайги. Тогава няхахме маски и шнорхели, нито плавници, не бяхме и чували за апаратите със сгъстен въздух. Гмуркахме се направо, трескаво, бързахме да използваме всяка кислородна секунда и каквото видехме за смешно кратко време на дъното – това ни оставаше. Малко виждахме, но пък много си въобразявахме. Тогава дъното беше тайнствено, пълно с риби, а сега какво е дъното – скука, известност и нито една риба. Тогава лавраците долу ни посрещаха спокойно и ни се чудеха, дори се мръщеа – кой си ти, какво дириш сред нас? Нямахме време да им отвърнеш, бързаш обратно, нагоре, към въздуха, водата те изплюва като тапа, вдишваш шумно, после дълго регулираш пулса си, а съзнанието ти възстановява дънните видения: тъмни сенки, хвърлени от рязко извисени скали, глухи пречупени светлини, които оживяват безмълвието и равната зелена светлина на деня, слязъл под нивото на водата, за да оплоди висшите и низшите организми. Колониите на мидите и стридите зеят, рибите зеят, сребърните глави на поедрите риби се пулят с очите си, морска лисица се изплъзва от погледа или пък две, понякога три морски котки наведнъж пробягват нанякъде. По-късно лежиш на скалата, набираш топлина и обмисляш. Тогава разбираш, че всички тези неща си ги виждал с няколко гмуркания на седем метра дълбочина. Трийсет пъти трябваше да се спуснеш тогава, за да направиш половин час под водата, а сега това може да се осъществи с едно слизане с апарат, и то на двайсетметрова дълбочина. Проучването на дъното с пълна леководолазна екипировка обаче доскучава. Какво се оказва? Нищо, навсякъде едно и също. Въображението го няма, липсва, а има ли нещо по-велико от въображението?

Напоследък посещавам островчето с моторен ветроход, дванайсетметров, има четири легла, кухня. А някога отскачахме до него с четириметрова платноходка, без мотор, без каквото и да е. Сега шкафчето на ветрохода ни е пълно с провизии, лакомства, бутилки и газирани течности. А тогава? Тогава хляб и сиренце. Кафе ли? Ха!... Изкъртим две кофи миди от скалите, накладем огън, нахвърлим мидите върху жаравата, те се разпукват, разтварят се кристално чисти, ядките им наистина като бисери, изгълтваш ги, изпиваш и сока от черупките, а после не знаеш какво да сториш от радост и тичаш ли, тичаш по тревата, скачаш отвисоко във водата. Докато потъваш, над тебе светлее пяната, мехурите, слънцето; всеки мехур е зареден с няколко тона кислородно опиянение. Ще ти се да извикаш.

Но никога не ти се ще да погледнеш към западната страна, за да не рухне илюзията.

Островчето, тъй както ви го описах, с всичките му удоволствия и тайни, се намира само на сто метра от сушата. И как да не се пукнеш от яд, когато и асфалтовият път минава до него, всеки зяпач от автомобила го поглежда с презрение, а почувствителните хора страдат от тази жестока несправедливост на природата – цялото море безостровно, а тя, природата, взела, че прилепила тъй хубавото парче земя до сушата. Всеки по-чувствителен човек гледа към островчето и мислено се стареа да го премести към хоризонта, но не успява, досега никой не е успял да стори това и няма да успее, дори да се съберат пет милиона души и едновременно да се напрегнат. Не, островчето ще си остане там, на смешно разстояние от сушата, с тревата и кактусите, с дръвчетата си и всички останали неща, и о, ужас, о, смях, дори децата го достигат със своите гумени лодки и надувни дюшеци, а само ние се правим на мореплаватели и го посещаваме от посоката на хоризонта.

Лично аз ще бъда безкрайно признателен на себе си, ако продължавам да го посещавам така и докато съм жив, да се правя, че не забелязвам близостта на брутално домъкналия се до усамотението ми континент.

БАБА ТОНА

Слизах на юг и питаха, но им отговаряха с отрицание, а те не се отчайваха и слизаха още по на юг, където лятото ставаше по-горещо, но квартири все нямаше и нямаше, докато на края се ядосаха и спряха в едно никакво село. Това село издъхваше на брега на морето, без плажове; само скали и рифове. Пет или шест на брой летовници, по всяка вероятност луди. Посочиха им недотам внушителна къща със самотна баба. Бабата ги въведе в тъмна прохладна стая. В стаята подът се люлееше, заедно с него се люлееха два железни кревата, стар евтин скрин, модерен евтин бюфет с чинии, с чаши и снимки, втъкнати между плъзгащи се стъкла. Две ракли и две закачалки. На закачалките не висеше нищо, но те ги отрупаха с рокли, панталони, ризи. Останалите неща легнаха върху столовете. Докато подреждаха вещите си, наемателите отправяха удивени погледи към графа, свитата му и елените, избродирани на стената. На края двамата се засмяха. Всичко е наред, те са на море, летуват, а колкото до плажовете, имаха ги на разположение, колата им ги осигуряваше.

– Шантаво село – рече по едно време мъжът, – поставили го на никакъв бряг: нито бизнес, нито разнообразие.

Но стопанката, направена от вехта тракийска кал, възрази:

– Хубаво е, и на вас ще ви бъде хубаво.

Стопанката се грижеше за прасето, за кокошките и за зеленчуковата градина. Едра колкото си ще, с мощно, обгоряло лице и корави изпечени прасци, тя, кажи-речи, им се помоли да останат.

– Сигурно си много сама – запита мъжът.

– Сега не съм – отвърна старата жена, – понеже готвя на комбайнерите, които чакат всеки ден да ги нахраня. После ще бъда сама, но вие няма да бързате, нали?

Наемателите, мъж на петдесет и жена на четирийсет, не разбраха добре какво им се казва, сякаш не знаеха български, но после си помислиха малко и дойдоха до заключението, че в края на краищата сега е лято, а през лятото освен че се ходи на море, се прибира и реколтата, тъй като понятието комбайнери се свързва с жетвата или нещо подобно.

От къщата – тия къщи, бежанските, еднокатни, направо в земята – се излизаше под лозница. В сянката на лозницата разточително заемаше място дълга маса, покрита с мушама. Нататък започваха постройките на стопанския двор. Наблизо димеше

примитивно огнище. На огнището къкреше гигантска емайлирана тенджера. Много чинии и прибори се изцеждаха на масата. Мъжът-наемател ги наблюдаваше и си мислеше, че трябва да се омиа, той не можеше в никакъв случай да остане на това място повече.

– Пък да се опитаме – подхвърли плахо жената-наемателка. – Може би.

Партньорът ѝ я погледна:

– Говориш, без да анализираш, добре е да анализираш, когато говориш.

Това си беше техен хумор.

– И да анализираш, и да не анализираш – отвърна му партньорката, – стаи няма.

На мен ми омръзна да питам, но си прав.

– Как омръзна, а съм прав?

– Защо пък не, на човек може наистина да му се случи да му омръзне и пак ти да си прав.

– Бъди спокойна, и ти...

– Съм била права понякога, така ли?

– Добре, край!

– Сигурен ли си, че не можеш да изтърпиш няколко души да се нахранят в твое отсъствие на тази маса, понеже в туй време обикновено сме на плажа.

– Нещо ми подсказва, че не мога.

– Защото си сноб.

– Напоследък злоупотребяваш с тази дума – натърти с привидна сериозност мъжът, – но ще мине време и най-после ще загрее какво разбираш под сноб.

– Багажа обаче ще опаковаш ти!

– Толкоз рокли!...

Стопанката домъкна половин агне, простря го на масата, намери най-големия нож и започна да го разкроява. Къде умело, къде не, но все пак успя да го нареже на седем големи къса.

– Това порции ли са?

– Седмина гладни мъжаги, булке, седем хали!

– С ориз ли?

– Аха.

– А защо ти?

– Ми дойдоха от наместничеството, питаха мога ли...

– Срещу заплащане.

– Ми да.

– И сервираш.

– Само закуска и обед.

– И всички тези съдини!...

– Мене чакат.

– И идват?

– Как да идват?

– Тук.

Жената-наемателка посочи масата.

Стопанката се засмя. Беше разбрала. А работата била много по-проста: комбайнерите работят на осем километра от селото, взимат я с камион, отива, разсипва на всички, нахранва ги и се връща.

Нямаше нужда да търсят нова квартира, изясни се, че цялото пространство под лозницата е за тях, цялата маса, цялата тишина, а тази тишина се оказа дълбока, многозначна, те потъваха в нея, тя ги обгърна, двамата се озърнаха, почувстваха се освободени от нещо тяхно си, втреничаха се един в друг. Любовта им докопа с корените

си нови сокове, роди неочаквани пориви, понесоха се от плаж на плаж, но все по ъгълчетата на заливите, далеч от хората. Скоро се отказаха и от ресторантите, отвратиха се от чакането, погнусиха се от мръсните потни сервитьори, от пладнешкото им обирничество. Привлече ги кротката планина, нейната нежност, непретенциозната заобленост на хълмовете, затаената загадъчност на дъбовете. И точно в пазвите на планината, кой знае защо, двамата си мислеха за хазайката. Мъжът си представяше как тази старица се е взела именно от топлата спечена пръст, от късата прегоряла тревица, поръсена с пресушени кози сачми, че тази старица не може да бъде друго освен субстанция от дъбовата гора и странната замисленост на въздуха тук, на онова неочаквано повикване от далечината, родило се дявол знае как, може би чиста измислица, а може би внезапен зов на овчар, на умиращ от удар с нож пътник.

– Това е тя – прошепна той веднъж.

– Какво?

– Боже мой, като си представим, че туй сега ни е нужно като украшение, а утре ще ни потрябва като въздух за дишане!...

– За бабата ли?

– Какво ще правим тогава?

– Дано не ни притрябва.

– Тогава ще бъдат изяснени толкоз неща, но тази субстанция...

– Дано не притрябва, ти казах. Знаеш ли колко ще те вълнува туй, като се върнем в София?

С изнизването на дните до продуктите на комбайнерите в хладилника влязоха водката и вермутът на гостите. Привечер измъкваха бутилките, сядаха край масата. До тях, на въжето, съхнеха банските им костюми. Стопанката на дома направи няколко опита да нареже салатите, но гостите не приеха, просто я канеха, нищо повече. Старицата сядаше пред чашите с вермут, задоволяваше се да гледа сръчните движения на гражданката, лекотата, с която тя приготвяше необходимото за хубава лека вечеря. Всъщност наемателите бяха маниаци на тема стерилност, не се доверяваха на никого, но това домакинята така и не разбра. Старицата усвои вермута, пиеше го с удоволствие. Привечерните часове се сливаха с часовете на нощта. Наемателите мълчеха, говореше старицата. На нея лятото беше поднесло две изненади: комбайнерите и курортистите. Те щяха да изпълнят живота ѝ до деня, в който можеха да пристигнат някои от синовете с внуците.

Вечер след вечеря, пред чашата с вермут, старицата разказваше за себе си, за синовете, за дяволското явление в живота, където, без да има защо, нещата се променят и често пъти хората не живеят с тези, които обичат, чисто и просто живеят разделени, че младостта е коварна. Тук мъжът се намеси и употреби думата **ж е с т о к а**.

– И не виждат ли какво става – продължи леко замаяната от вермута старица, – отивам на гости у синовете, влизам в апартаментите им, апартаментите пълни със секции. Но гости няма, никой не иде да им види секциите.

Не минаваше вечер обаче да не спомене комбайнерите. По този начин курортистите разбраха, че дъждът заплашва прибирането на реколтата. Дъждовете, които напоследък ги разхлаждаха така добре след задухата на плажа, просто съсипвали жетвата. Това беше нереална действителност, далечна, те бяха забравили, че съществува подобен проблем, че пшеницата все пак трябва да се прибере от нивите. Помнеха много неща, можеха да разговарят за какво ли не... Но пшеницата? Защо пшеницата? Пшеницата се сее, жъне се и се меле. Какво толкоз пшеницата? А ето че тази приятна баба ги занимава с нея. Днес комбайнерите това, днес онова; един се разболял, другият правел смешки, на трети жена му избягала, но всички без изключение харесвали гозбите ѝ, нарекли я баба Тонка, а тя наистина се казвала тъй,

само че Тона; как се криели под крушата от дъжда, тази круша била стара, голяма, като огромен чадър. Докато домакинята бърбореше за тия неща, гостите си пиеха и се учудваха, че им е приятно, че разказът едва ли не ги вълнува.

А още по-късно, в леглото, той чу гласа се да казва:

– Удивен съм.

– И аз – звънна нейният глас.

– Разбрах, а старицата ни вълнува.

– Всичко ме вълнува бе, дявол да го вземе, всичко, изречено от нея, ме интригува. Сега например мечтая да видя тази голяма круша.

– И аз.

– Самотна сред нивите.

– Блока.

– Нивите!

– Може би наистина съществува импозантна самота.

– И утре дали ще вали?

На другия ден той лежеше на пясъка.

– Според теб ще вали ли?

– Облаците са там – отвърна тя, както четеше, излегната на хавлията.

Наблюдателността на жените го изненадва. Ето, и тази сега, уж чете, уж е вгълбена, а не изпуска нищо, дори нещата, които са на небето. Седна, озърна се и облаците си бяха наистина там, където трябваше да бъдат, за да завали. Почти всеки ден ставаше тъй, но пречи ли им – не; чудесна прохлада след плажа.

Банският костюм от две малки парченца плат, извивките на тялото ѝ, стремежът ѝ на всяка цена да почернее плътно и навсякъде, грижливо постланата хавлия, щампована с компаси и котви, удобно поставената и полуразтворена чанта, нещата, които са в нея и надават муцунки навън, неговата книга на пясъка, запалката, цигарите, очилата – цял един свят, техен, от познати предмети и познати настроения, познати реакции, един свят от погалване на бедрото, шракване на запалката и натискане на газта на пежото, изцяло техен свят, нежен. Погледнат отстрани, този свят сигурно би изглеждал обикновен, може би банален, може би отегчителен, и то до втръсване, но двамата не можеха да си представят своя живот без него.

Той се изправи и тръгна към водата. Обърна се да я погледне, самичка на цялото пясъчно пространство. Въздухът около него омекна, светлината се пречупи, крайчец на облак погали слънцето. Най-тънката част на водата, пълна със слуз от медузи, се нагъна безшумно. После всичко се оправи, въздухът закоравя, светлината се съвзе, крайчецът на облака се отдалечи от слънцето и най-тънката част на водата изстена с пляска си, а слузта на медузата остана върху пясъка. Беше като миг, но натежа като вечност, притъмняването раздвижи нещо в мозъка му, позова мисъл и мисълта му каза, че не е това... което е той, че нещо си е отишло на вятъра, нещо дълго и мъчително е буксувало, а той не е знаел, че е буксувало. Нагази, потъна, заплува. Високият близък бряг започна да се рони, оттук така му се стори, че брегът се рони, а като погледна дъното, видя, че и там нещо се движи – заобикалящата го материя се срутваше. По всяка вероятност е така, съгласи се той, нещо съм сбъркал. Извърна глава и повторно я видя как чете на пясъка. Зад нея на асфалта минаваше камион, прибоят заглушаваше шума на прибоят, но клаксонът прозвуча остро – шофьорът закачаше голата жена. Шофьорът нямаше никакви шансове да постигне голата плът на пясъка, но свиреше, може би протестираше, реवेशе срещу луната. А иначе господар на голата плът е самият той, който е господар и на пежото, и на други неща в София, но не е господар на себе си, защото в главата му е хаос.

Дъното го посрещна отново като свой, като приятел, той не за първи път се спуща тук, те се познават. Ето, познават се и с кучешкото попче, което бързо прекосява пустинното пясъчно пространство от водораслите до водораслите, за да се скрие. Така е и с човека – ражда се и прекосява голо пространство, преди да се скрие. Тогава или го виждат, или не го виждат. Може би не си отива незабелязано, сигурно не си отива, без да го зърнат и запомнят.

Изскочи навън, пое си въздух, но се отказа от второ гмуркане, дъното вече му се струваше безинтересно. Не му се и плуваше, просто се беше разхладил и това бе достатъчно.

Излезе от морето и я видя на същото място, неизменна, тънка, гола, извита и опъната, четяща върху пустинното пространство или нещо подобно. Той ли е по-важен, тя ли? Или и двамата имат една-единствена мисия, да продължат рода и да си отидат? Така, както четат, творят или показват телата си.

– Още колко дни останаха според теб?

– Четири – отвърна тя, както четеше.

– Това много ли е, или малко?

– Достатъчно – усмихна се тя, но не вдигна глава от страницата.

Легна до нея на пясъка и си представи как подрежда багажа в багажника и как напуща къщата на баба Тона; и всъщност така и стана, и когато се отдалечаваха от глухото безплажово селце, си помисли, че можеше да отиде при комбайнерите, да ги зърне поне отдалеч, да види най-после какво представляват и за какво служат.

– Така и не видяхме крушата – забеляза тя.

Беше се извърнала назад, подреждаше роклите върху задната седалка, обгоряла навсякъде, с цигара в уста.

ДЕЛИКАТНО НАСТРОЕНИЕ

Взема ли решение да драматизирам “Островът на съкровищата”, винаги заминавам за морето, избирам си местенце с много скали и се обещavam срещу белия лист на машината, която в такива дни сякаш получава душа на зъл човек – зъби се, присмива ми се и редовно излиза победителка в нямата борба. Аз се различавам по всичките си ръбове като изразител на амбиции, но като приключение, о, в този смисъл се оживявам, напълвам се с вятър, с шум на вълни, осолявам се като бекон. В София се завръща един подивял, оглупял, но преживял хиляди авантюри мъж, който може отново да люби, да пие и спори с приятели. Още някога, на младини, си бях обещал да превърна романа в пиеса, много пъти сядах и толкова пъти отстъпвах съкрушен; така си е – някой мечтае да обиколи света, а моята мечта е да събера целия остров на съкровищата в няколко квадратни метра на сцената. Какво е направил, какво е струвал този Робърт Луиз Стивънсън, но, изглежда, успял, написал е тази дяволска библия на приключението. Сега, докато свят светува, романът ще се чете или слуша, може да се променят вкусовете, може всичко да рухне, но това ще остане, защото вътре е заложено необходимото на човека. Човекът пътува към бъдещето, той се е погрижил, всичко си е взел или ще си вземе и може би ще го потири по пътя, може да загуби дори Шекспир или Сервантес, но Стивънсън ще си го запази, няма да разбере как ще си го скъта в пазвата.

Интересното се случи, когато ми звъннаха от Пернишкия драматичен театър. Казаха ми направо: “Слушай, защо не вземеш да драматизираш “Том Сойер” за нас?” А аз им казах: “Мога да драматизирам “Островът на съкровищата”. Отсреща замълчаха и отвърнаха: “Кога ще го дадеш?...” Сега мечтата ми за драматизацията живееше по-

силно отпреди. А една вечер, когато се прибрах малко пийнал от Клуба на журналистите, у дома се почувствувах толкоз сам, че без да му мисля особено, нагрябих торбата и тръгнах към гарата. Тролеят си пробиваше път през топла снежна виелица, вътре хората мълчаха, потънали в грижите си, на гарата пътуващите изглеждаха още по-зле, като се изключат двама пияни, зацепили в свои води пред мрачните погледи на старци, баби и всички други възрасти; някои надзъртаха през ключалката на своята бедност, други от храсталака на своите комбинации, а трети – уплашено, от дъното на своята тъмнина. Само аз единствен сред тъжния коктейл от грижи пътувах с книгата на Стивънсън към зимното море, понесъл със себе си южните ширини, пасатите и търговските ветрове. Всички тези хора щяха да бъдат изтърсени по пътя, щяха да поемат през виелицата, на някои им предстоеше да минат през затрупани със сняг пътечки нагоре към самотни къщички, повечето ще влязат в топли или студени стаи, а аз, призори, излязъл съсипан от спалното купе, се набутах в едно такси и потеглих през тъмния сънен град.

Тук също валеше сняг и това ме учуди, но утрото беше тихо, от морето към езерото прелитаха забързани патици, чух гласовете им, когато отворих прозорчето на колата, за да поема въздух. Разсъмваше се през валежа или пък така ми се струваше, може би сетивата ми, свикнали на пейзажа, усещаха отравения и обуклочен бряг между тръстиките вдясно, както и студените железни псета, нагазили в залива, очакващи реда си да влязат в пристанището. Разсъмваше се обаче; вече няма съмнение, денят се раждаше между парцалите на снеговалежа. Поглеждах към глуповатото лице на шофьора, а после към работещите чистачки и съзнавайки какво ме чака там напред, си припомних стиховете, които те грабват, щом разгърнеш страниците:

Ако с предания моряшки,
гемии, кораби, пирати,
вихрушки, подвизи юнашки
и крадено червено злато
романтиката тъй позната
от моите момчешки дни,
отново вдигнала платната,
сегашните деца плени –
за прочит тая книга става.

Мисля, че ми направи чест да пътувам сега към суровото море със “съкровището” в торбата, а вече съм на преклонна възраст, съзнанието ми е заангажирано от субстанции като Достоевски, Кафка, Пруст и Джойс, а напоследък започнах да се питам дали пък “Три сестри” не е по-велико произведение и от “Хамлет”. В тялото ми са се загнездили няколко болести, предстои ми операция и сякаш тъкмо затуй бягам в мрака на самотата, сред самотното море и самотните брегове и не такива тихи ги искам аз, а гневни, към бърлогата ми долитат солени пръски.

Но може палавците вече
да не обичат стара слава,
ни битки сред вълните млечни,
ни хубавици отдалече?
С пиратските платна тогаз
и с припевите си сърдечни
да ида вдън земята аз!

Дори от този превод, взет направо от изданието от хиляда деветстотин шейсет и трета година, си личи, че Стивънсън умее да те перне с тежка длан по рамото и да те отведе където си ще. В случая той те понася към жестоката красота на приключението,

а това приключение, изглежда, е заложено в човешката ни същност, ние никога няма да му избягаме, както не може да се избяга от любовта или от смъртта. Ако се замислим върху естеството на пиратската действителност, но такава, каквата ни е сервирана от легендите, в нея неизбежно присъствуват кръвопролитие, жестоката разплата, безнравствеността. Нападаш, грабиш, пронизваш и бягаш – все срамни дейности. Но в същото време вдигаш платна, пътуваш с ветровете, сражаваш се с бурите, показваш моряшка сръчност и капитанска виртуозност, откриваш нови острови. Не напразно Дрейк е и такъв, и иначе. Това го няма в другите професии, то лежи на отвъдната плоскост на човешкото съществуване, то плюе право в окото на бюргерството, на селската идилия, на работническо-индустриалния пейзаж, на чиновническата сага, на кантораджийството...

Минахме нос Атия и тук ми направи впечатление, че съмна докрай. Чистачките полегнаха кротко, стоманеносивата плът на морето изскочи високо и напред, изведнъж се сетих, че поне в момента не вали, но духа лекичко и то откъм гърба, от северозапад, което ми подсказа, че скоро небето няма да се изчисти. Така да е, поради липса на други приключения ще приема схватката с времето. В това отношение трябва да добавя, че ми провървя: свирепото духане започна още като се настаних там, където исках. Топлината от включената електрическа печка се издигна плахо над реотана и май че си остана там. Бунгалото беше смразено, завивките ледени, влажни, вятърът блъскаше отвън по талашитените плоскости, а на втория ден водите се вдигнаха така хубаво, че пяната на гнева им ме обливаше, щом си покажех носа навън. Често показвах носа си навън, мога да кажа дори, че не го скривах, скитах натъпкан в топлата дреха, крачех по крайбрежните пътеки, оставени от курортистите, винаги високо, над скалите и вълните, лицето ми беше мокро, студено, ала свежо. В главата ми всичко се избистряше, болките в стомаха и сърцето изчезнаха и колкото повече скитах, толкова повече усещах да расте опиянението ми от живота, което заплашваше да се превърне в особена еуфория, и мисля, че се превърна, защото един ден оставих вратата незаклучена, а върху пишештата машина бележка: Ако имаш да пишеш нещо, пиши, но не изнасяй машината навън, защото имам важна работа с нея... Вече духаше североизточният, морето бе побеляло, наоколо цареше необходимият хаос и се отваряха чудесни условия за драматизация на “Островът на съкровищата”. Натиках масата в дъното на бунгалото, където би трябвало да духа най-малко, и започнах работа. Работата се състоеше в това, че поставих лист в машината и разтворих книгата. Останалото се изрази в размисъл. Преди всичко как да се размина с дикторския текст, все някъде трябваше да се разкрият някои обстоятелства, на което същността ми се противеше яростно. Години обмислях този проблем, в главата ми се въртяха няколко хватки да го реша чрез разговори, да речем двама коментатори с взаимоотношения, дори с пистолети в ръка. Но най-вече ме спъваше главният герой, момчето Джим; това е катастрофа за театъра, знам, че навсякъде ще го интерпретират актьори, отдавна забравили да бъдат деца; освен това режисьорите на детските пиеси в повечето случаи не изненадват приятно, че за тези пиеси се заделят непредставителни актьори и така нататък, обстоятелства, които ме обезсърчаваха, аз ставах, обличах се и отново тръгнах по бреговете. Те бяха сравнително закътани, с нервно раздвижена повърхност, предлагаха ми се изцяло, додето поглед стигне, но аз с късогледството си пропусках много хубави излитания и кацания на непознати птици. През моите очила те изглеждаха огромни и тайнствени, когато излитаха, се очертаваха ясно върху сивотата на гората, а после изпепеляваха в небето или, обратното, в зависимост от дневното осветление, от положението на невидимото слънце. Понякога си мислех и за слънцето, питах се дали изобщо съществува и съществува ли изобщо светът на хората. Един ден си представих, че онова е избухнало и че съм останал наистина сам. За да се уверя в

това, отправих се към градчето, но като стигнах до мотела, реших да проверя именно в него дали цивилизацията съществува. Барманът ми предложи водка, изпих първите сто грама, кажи-речи, наведнъж и неочаквано открих света на хората, но това беше един далечен свят, много млад, много шумен и пълен с жаргон. Младите хора разтоварваха весело състезателните си лодки от камионите – канута, каяци и съдове за академично гребане. Между тях имаше малко жени и трябва да кажа, че бяха доста непривлекателни, но и аз от своя страна не блестях особено. Гребците нахлуваха към Ропотамо като прелетни птици, търсеха топли води да преживеят зимата, да поддържат формата си. Без да искам, подслушвах разговорите им и без да го съзнавам някак си, ми се отця да комуникирам с когото и да е от тях. Върнах се към бармана. На втората чаша ми стана тъжно, изведнъж се досетих за какво съм дошъл, платих и тръгнах обратно към бунгалото. Морето се прибираше в гнездото си, от гънките на скалите се изцеждаше останалата тук-там вода, по дългия плаж зад дюните се виждаха изхвърлените от бурята пънове и сандъци. Омърлушени гларуси дремеха обидено край остатъците на леговищните банди: разни пластмасови опаковки на разкрасяващи и хранителни продукти, които пречат на плажовете да възвърнат девствеността си. Друго е било по времето на Джон Силвър и Били Бонс. Ех, друго е било, разбира се... Струва ми се, че най-голямото достойнство на книгата се заключава в комплектуването на героите – например: нежната момчешка душа на Джим с барутно грубата, ругаеща и псуваща пиратска сган. Позволявам си да ви занимавам с мои, по всяка вероятност субективни открития, заангажирам ви да четете за пирати. Но ако пиратите не могат да се превърнат в каквато и да е философска категория, защо да изключваме възможността с тях да се прави естетическа връзка или естетически заключения? Макар че бих се осмелил да допусна и първото, това за философията. Да оставим настрана носталгията. Ще мине още време, ще дойдат нови поколения, човечеството обаче, запътено към своята космическа одисея, не е изключено да каже: “А бе тия пикльовци от миналото дали пък не са живели по-интересно от нас, щом са написали книги като тази?... И отново моето субективно мнение: наистина, какво може да се прави в един космически кораб, може ли космическият кораб да предложи разкоша на пиратския кораб?

Разположих действащите лица в бележника си, без да прелиствам книгата, бях ги запомнил от дългогодишното четене и мислене по тях. После подредих положителните и отрицателните герои. Дяволе, и тук отрицателните!... Налагат се, какво да правим. Нещо повече, сякаш само те се запомнят.

Най-после дойде ред до машината, натиснах един клавиш и написах първата буква на драматизацията. След това потръгна. В страница и половина обрисовах сценичните особености и странноприемницата “Адмирал Бенбоу”. За първи път от много години насам материализирах началото. Пет или шест пъти бях заминавал със закана да започна и приключа, но нито започвах, нито приключвах, а сега вече страница и половина, и то на бърза ръка. Облегнах се доволно назад, усетих уют на стаичката и се замислих за личността на Робърт Луиз Стивънсън, но някой отвън извика и преди да помисля каквото и да е, вратата се отвори. Напразно чаках, никой не влезе, само студен въздух. Станах от стола, излязох, огледах се на всички страни – наоколо нищо: бунгалата, голите дървета и осемте кипариса, наподобяващи самотни вдовици. Право напред и далеч, към Созопол, бързаше премръзнал риболовен кораб. Заобиколих бунгалото, извиках, но никой не откликна. Обитавах най-предното, кацнало на буруна бунгало на една почивна станция. Бях взел ключ от домакина, софиянец, по това време си живееше в София. Тръгнах към пазача. Той спеше в сградата. Намерих го да обядва. Поклати отрицателно глава, никой не е минавал през входа. Пазачът прекъсна обядата си и излезе с мен, повъртяхме се из станцията, но после

всеки се прибра на топло, не можахме да открием нито човек, нито куче. Огледах бравата, направих нещо като проучване в механизма на затварянето и отварянето, нищо – защракваше се прецизно и натискът по вратата не даде резултата, бравата се поддаваше само след натискане на дръжката. Да оставим настрана, че някой беше извикал, някой чисто и просто ме беше поздравил бодро, дори чух името си; той извика и влезе, по-право, отвори вратата, но не влезе, по много тайнствени причини. Дълго разсъждавах по този въпрос, но не измислих нищо. Тръгнах отново по брега, хвърлях камъни във водата, продължавах да мисля. На края се върнах да огледам повторно затварянето на вратата. Огледът бе съпроводен с отварянето на една бутилка. След като изпих триста грама, отмерени на око, дойдох до заключението, че в живота на всеки човек една врата има право да се отвори веднъж самичка и някой да го повика, без да се покаже.

Привечер се събудих отрезнял и бодър, но тъжен; бях изправен пред нощта. Вече не се чувствувах толкоз самотен, знаех, че вън стои някой, той ще отвори в даден момент вратата и ще ме проние с мистика. За съжаление с него не можех да говоря, а ми се говореше. Пазачът не говореше изобщо. Той няма вътрешен живот. Но има велосипед. Качих се на велосипеда и се отправих към Приморско с надежда. На Ропотамския мост спрях, двама души помпаха гума на кола. В колата имаше две жени. Слязох от велосипеда и се загледах в помпането. Реката отразяваше чудесни студени звезди.

– Гума ли?

– Един пирон, да му...

– Нямате ли резервна?

– И тя спукана, да й... Оня ден ме домързя да я лепя.

– Гумите са такова нещо – рекох мъдро аз, – като почнат да се пукат, пукат се, а после дълго не се пукат.

Мъжете напопаха гумата и се качиха при жените. Колата тръгна. Яхнах велосипеда, но се отказах да продължа, бях си поговорил вече. Слязох на брега, отидох до хангарите. Дългите лодки на академично гребане бяха подредени внимателно. Избрах си най-красивата и я погалих. Повърхността ѝ беше гладка като стъкло и студена. Отклоних се към кея. Ропотамо спеше в краката ми, нагнездената със звезди вода не потрепваше. Помислих си – да взема ли един каяк, да погребам. Потърсих между съдовете. Имаше няколко каяка. Залових се за работа, издърпах лодката до реката и загребах. Минах под моста, отправих се към началото на реката, взрях се в планината. Знаех, че върша нещо, което никой досега не беше вършил тук – в студената декемврийска нощ сам-самичък гребам към извора на реката, наоколо освен зверове, нищо. Бреговете се приближават, коритото се стеснява, дърветата стърчат с разперени голи клони край мен, по-тъмни от тъмната нощ. Да върши нещо, което никой преди него не е вършил, изглежда, това е залегнало в психическата структура на човека...

Сутринта препуснах по белите бойни полета на листовите. Не ми трябваша ни коментатори, ни дяволи. Романът се предлагаше сам, разкриваше чаровете си като жена, която има какво да покаже. Събитията, станали в “Адмирал Бенбоу”, бяха толкоз богати, че се чудех кое да подбера. Образите идваха и заемаха местата си, характеристиките се открояваха от само себе си; над всички гърмеше гласът на “стария загорял от слънцето моряк с белег от сабя на лицето”:

Петнайсет души във ковчега на мъртвеца,
йо-хо-хо, и бутилка ром!...

Наистина, какъв е бил този Робърт? От снимките ни гледа бледото му туберкулозно лице, то ни харесва, на някого може и да не се понрави, въпрос на вкус, на усет, но какъв е бил Робърт? Чел съм доста за него и все пак твърдя, че ми е крайно

много непознат. Принуден съм да обичам един непознат за мен човек, а аз наистина го обичам. Сигурен съм, че е добър човек, всички са сигурни, а всъщност нищо не ми пречи да запазя известни резерви за тази представа. Никой никого не познава. Човекът е непознаваем, той е скрита картинка, преди всичко човекът е поредица от възрасти, настроения, в него са заложени многобройни подбуди, които се тласкат от комплекси. Каквото и да е, обаче Робърт Луиз Стивънсън ми е непознат, както Яворов или Кафка, или Пруст. Впрочем какво ли са мислили Кафка и Джойс за Стивънсън? Тези толкоз противоположни писатели, затънали до гуша в сивотата на всекидневието и калта на човешката дейност. Чели ли са го? Как им е подействувал слънчевият остров, където се гърми и действа, а сюжетът просто триумфира? Дали пък всъщност и тримата нямат нещо общо, по-общо, отколкото можем да допуснем? Дали пък Кафка не би се оказал романтик? Нищо не се знае, писателят е също непознаваем. Затова не съм склонен да повярвам изцяло на коментаторите и пътешествениците, те се стараят да ни очертаят добър човек, обичан от туземците в Самоа, богороден, сякаш всичко се изчерпва с това. Повтарям, сигурен съм, че Стивънсън е бил един прекрасен характер, но бързам да добавя, че когато се касае за писател, всичко е предположение.

В случая имаме работа с автор, пропит до кости от романтизма, всичките му книги са такива и все пак кой знае какво е мислел всъщност. В литературата е играл като романтик и спечелил. Останалите му книги може и да не се споменават, но “Островът на съкровищата” е шедьовър, той тепърва ще заблести, както се полага, и ако ми позволите да стана още по-субективен, не е изключено да се нареди в двайсетте най-добри книги на човечеството. Защо? Помислете защо, като изходите от същността на човека...

Пазачът ми донесе телеграма. Той вонеше на чесън, стори ми се, че и дрехите му са пропити от тази миризма, но какво да прави човекът – трябва да се яде и да се пести същевременно. В този край на България пестяха много, както впрочем по всички краища на България, но пазачът ядеше само хляб и чесън, Не че парите му трябваха за нещо, едва ли, но... това е човекът, непознаваем е.

Театърът ми пожелаваше успех в работата и не скриваше надеждата си, че ще може да получи пиесата до два месеца. От този момент разбрах, че поне засега драматизацията е обречена, така и ще си замина, на петнайсетата страница, понеже не мога да понасям срокове. Но все още не се предавах, облякох се, запраших към селището. Слязох направо на пристанището. Всички лодки бяха изтеглени далеч от водата, зъзнеха в студа, скътали в утробите си студени железни двигатели. Нито една мачта за вдигане на платна, само мотори, всеки осигурява прилична скорост с минимално отдалечаване от брега, колкото да се улови рибата. Лодките олицетворяваха строга насоченост, прагматизъм, човек и за момент не би допуснал, че с тях може да търси съкровища.

Върнах се отново в селището. Уличките ми се сториха обидно прави, досадно асфалтирани, набъкани от двете си страни с еkleктика: от мекичарницата до супермаркета. Дворовете пустееха като уличките, нищо не се мяркаше по тях освен някоя котка; неизмазаните къщи бяха грозни с това, че бяха неизмазани, а измазаните с това, че бяха измазани. Асмите натрапваха тъжната си голота от профилирано желязо и тръби, по рамките личеше всяка връзка, всяка заварка – лозите се чувствуваха сиротни върху тези пиедестали. Прозорците на къщите гледаха безизразно, както гледат очите на безличен човек. От време на време ще излезе някой, ще вземе нещо и бърза да се шумгне на топло. Външността му подсказва, че знае какво е построил, в смисъл че е построил нещо нечувано, надвишавашо построеното от дядо му.

Озовах се до пощата, прииска ми се да се обадя на някого, да речем, в София, но на кого? Трябваше незабавно да заговоря с човешко същество. Звъннах, притаих дъх,

слава богу – жицата се смили, отвърна ми необходимият за подобни случаи глас. Заговорих неспокойно, казах, че имам нужда от присъствие, че летят самолети, че се наемат таксито, разносните поемам аз. Жицата се засмя: Хей, ти как си го представяш, да не мислиш, че всички са свободни като теб, къде живееш? Казаха се и други неща, забравих ги веднага.

Отново вървя, не виждам нищо край себе си, трябва да се случи нещо, не бива да не се случи, и дума да не става за прибиране в бунгалото, а ме чакат още петдесет страници. И все пак, помислих си по едно време, трийсет години съм се канил, трийсет години съм нанасял на листа само заглавието, а ето че стигнах изведнъж на петнайсетата страница. Няма да минат дори пет години и драматизацията ще бъде готова. Но може ли сцената да придаде поне една хилядна от чара на книгата?...

Стоя на място, вдишвам с погнуса и гледам прасетата. Наредени са в кочини, кочините са наблъскани по гънките на дълбокия дол, край рекичката. Хитрите хора са ги скрили тук от забраната да отглеждат прасета. Реших да разгледам всяко прасе поотделно. Животните лежат, наоколо вони, не се понася, чуват се отделни грухтения – мир, покой, ядене. Една свиня ми направи особено впечатление преди всичко с туй, че кочината ѝ беше високо. Оставаше да се изправи, да покачи предните си крачка на преградата, за да види морето.

СРЕЩУ ИМПЕРИЯТА

Точно в петнайсет часа автобусът я изтърси на автогарата. Тя се озърна и се почувствува щастлива. Духаше познатия западен вятър, грееше ослепително слънце, градчето блестеше до звънтене в неделния следобед; всеки прозорец, всяка керемиди, всяко листо отразяваше лъчите му. Ориентира се веднага въпреки някои промени – видеоизменени фасади, нови магазини. Зад градинката шумеше морето, вляво и право нагоре се простираше старата част на града. Тя признаваше само тази част, там се намираше и стаичката ѝ. Наблизо пък живееше той. Кога ли ще го види? Може би още привечер, в кафенето. Хубаво, тези неща са хубави, щом знаеш, че най-късно до двама и четири часа ще срещнеш този, за когото си мислила цяла година – човека, който вече няколко сезона придава аромат на лятната ти ваканция.

Зад покривите и зад морето се простираше нейната смътна мечта, там лежеше илюзията ѝ за света, страшно примесена с реалните сметки за дом и деца. Да, това градче по особен начин ѝ натрапваше мисълта за семейството, защото и то бе изпълнено със семейства, тя никъде не е виждала повече детски колички – уж море, ветрове, уж красота и мечти, а всъщност проза до втръсване; уж мимолетност и усещане за лекота, а всъщност строг, почти казармен ред на чувствата и отношенията. Всяка година пред нейния наблюдателен поглед хладнокръвно зрееха подробностите от живота, пред очите ѝ вчерашните хлапета-гларуси днес тикаха колички и угаждаха на съпругите си; момчетата рядко се женеха зад граница, прибираха се и се подчиняваха на неписаните закони на градчето-крепост, най-еснафското от всички еснафски селища на света. И защо така, боже мой, питаше се Юла и не можеше да си отговори, защо тези хлапаци – приятели на чужденките, предпочитаха местните ограничени и лишени от вкус момичета? От ден на ден ѝ ставаше по-ясно, че мъжете се обособяват като непобедима империя, че настоящето е тяхно, сега командуват те, защото нещо в света се е променило, все в полза на мъжа... Може би книгите от миналото са фалшиви, може би и тогава не мъжете, а жените са страдали за трохичка съчувствие?

Понесе куфарите по улицата. Улицата се изкачваше нагоре. Тя знаеше всяка подробност: от магазина за плодове до старата църквица и старите окелявени платани, уморени да бъдат допълнение към пейзажа, сломени от ветровете и обективите на камерите. Тя знаеше, че отдолу и вляво ще полъхне на улов, трябваше да полъхне от корабите и мрежите, пак оттам ще замирише на нафта, а отдясно ще ухае на чистота и ведрина. По улицата вони на мазила за човешки тела, хората са безумно изобретателни, всяка година откриват нови и все по-нови смеси – от нивеата до олиото. Хората се мажеха, мажеше се и тя, участвуваше на равни начала в кашата, наречена лято; лятото е само от двайсет дни, лъже се този, който мисли, че лятото се състои от три месеца; само двайсет дни се живее през лятото, и то в този град, основан преди столетия от практични древни люде, намерили завет в залива, вино в земята и риба в откритите води.

Шест години от нейния кратък живот не са малко и всички са минали тук, шест по двайсет – сто и двайсет дни и нощи!

Неговият гръб не беше обгорял, той нямаше особено изпъкнали прешлени, но тя бе покорена от атмосферата на всичко, което го заобикаляше, и на словото божие, което носеше със себе си. Да, той вървеше в навалищата и носеше словото божие със себе си, а с това се издигаше над другите. Светлосивото му расо се мяркаше като небесна светлина сред ошмулените от ветровете къщи, под древните лозници, пред носовите на корабите и в модерната обстановка на кафенето. Говореше тихо, напевно, сякаш четеше евангелието. Бъбреше за луната, за скалите, за разходки по пясъка, но понякога ѝ се струваше, че си е обикновен глупак, висок и черен, красив глупак. Всъщност, казваше тя, особено когато си пийнеше повече, ти си само екзотика. Тогава той полагаше ръка на ръката ѝ (ръката му беше много черна, топла и слаба, ръка на бог или пък на човек, който си мисли, че е заслужил правото да представлява бога): не се озлобявай, да се убия, не мога да бъда само твой. Ставаше ѝ тъжно, особено първата година, а една вечер дори помисли да сложи край на живота си. Как могат мъжете да бъдат толкова коравосърдечни, а острият егоизъм да се потайва дори в сърцето на човек като този, който носи със себе си утехата на човечеството... Къде ли ще го види за първи път това лято? Дали няма да бъде утре, или в другиден?...

Беше се появил пред нея и тя помисли, че умира; беше се появил в блестящия следобед, когато всяка подробност от улицата и разноцветните шишета на лимонададжийницата лъщяха до пукване от светлина, когато вдясно, зад музея и градинката се надигна лъскавото синьо на морето, когато във въздуха изпищя гларус, да, когато градчето бе най-лъскаво и курортно, той се бе появил сам пред нея, и то в пълно бойно снаряжение, висок най-малко четири метра, и Юла най-напред видя голямата му дясна ръка. Голямата му дясна ръка беше изтеглена напред и държеше кадилницата. От кадилницата се надигаше пушекът на тамяна, дори ѝ се стори, че усети аромата му и чак тогава видя едрото мъжко лице с брадичката, както винаги без мустаци, макар че тя го е молила да си пусне мустаци, да го промени. Тя го е виждала няколко пъти в черно расо, служебното, защото е посещавала църквата по време на литургия, но така, както го видя тук, на улицата, и то още с пристигането, изскочил внезапно, дори не е сънувала. Черното расо наистина го правеше по-изтъчен, много висок. През него беше праметната онази служебна пъстра одежда, на която не можа да научи названието. Изобщо тя не знаеше названията на нито един църковен атрибут, църквите не я интересуваха, интересуваше я само той – посланикът на бога на туй натикано в скалите, пясъците и вълните градче.

Пееше ли? Пееше ли, или не пееше? Малко е вероятно. Нямаше защо да пее, беше на десет метра пред ковчега. Мъртвецът и опечалените негови близки можеха да виждат само гърба му, но свещеникът изпълняваше добросъвестно задължението си и

пееше. Очите му се засмяха. В тях се запалиха потайните свещички на страстта, а в същото време лицето му изразяваше сдържаност, то вършеше работата си, задължението си. Той се обърна към процесията. Чак тогава и тя погледна нататък. Два мръснобели коня се бяха оклюмали пред катафалка с избелял черен цвят. На капрата седеше безгрижен човек без възраст, с мършава брадясало лице, облечен в бяла риза и черен панталон, изобщо тази риза беше единственото бяло петно в спектакъла. Няколко мъже в овехтели тъмни дрехи, а другите, облечени в дебели и груби празнични костюми, носеха ковчега. В ковчега спокойно лежеше старица с едро месесто лице без бръчки и без особена умора от живота. Нейното лице излъчваше по-скоро упреци и предупреждения към близките млади хора, но за какво, не се разбираше; така си представи работите Юла. Юла се стараяше да проумее какво се прави в момента с мъртвата. Носачите на ковчега сякаш го размахаха и го обърнаха по всички посоки. Може би посочваха градчето на мъртвите ѝ очи, искаха да го види за последен път. Наистина те напущаха старата му част и им предстоеше да навлязат в новата, но нещо на Юла подсказа, че за придружителите на мъртвата жена градът свършва дотук, новата му част не ги интересуваше, за тях тя бе измислица. Да, те повдигаха ковчега и старицата видя омаскарената му фасада, пълна с компромиси и конформизъм. Нямаше ги вече искрените дъсчени къщи със скромно, малко срамежливо изражение, с леките тесни прозорчета, от които поглеждаха плахите очи на човека, изправен пред стихията. Там сега зееха огромни прозорци и тераси, някъде се виждаше и стара турска керемиди, но навсякъде блестяха червените редици на новите керемиди и към небето се втурваха причудливо навитите тръби на телевизионните антени. Тук-там се подаваше лицето на някоя реставрирана къща, ухаеща на нови дъски, бес дървояди. Той се обърна към Юла. Защо се забави? Наложил се, ще ти обясня. Пак ще излъжеш нещо. Аз ли? Ти. Моля ти се, ще ти обясня. Ще излъжеш нещо. Стаята ми готова ли е? Хазаите те чакат, всичко е готово. Но този път ще ми отделиш повече дни, нали? Да. Да, ти винаги обещаваши в началото, а после ме забравяши, все тогава става нещо важно с жена ти, все тогава трябва да се заемеш със сина си, нали те знам какъв си. Моля ти се, този път ще ти отдели повече дни. Колко? Много.

С кадилница в ръка той гледаше тази Юла от Варшава, която му идва всяка година на крака и носи всичко със себе си – остриите живи гърди, онова загадъчно потръпване на снагата, неизследваната сивосиня област на очите, които можеха да стават само сини и само зелени, а никога сиви, донасяше всеотдайно всичко туй от север със себе си, беше го помъкнала по гарите, беше го прокарала през няколко митници и в момента е пред него като финал на целогодишно чакане и отговор на десетки писма.

На погребението присъствуваха може би сто души. Лицата на жените бяха бели, а лицата на мъжете загорели и груби, прилични досущ на лица на мафиозите от остров Сицилия. Боже мой, помисли си Юла, все едно че виждам погребение на човек от мафията. Тогава тя направи едно откритие за местните жители; внезапно ѝ хрумна, че и те са нещо като мафия, която се държи здраво един за друг, правят се, че те приемат, а те държат далеч, само като клиент.

Най-близките хора на мъртвата плачеха искрено, личеше си, че я жалеха наистина, че в тази мафия дори старците не можеха да се чувствуват самотни, тук никой не можеше да се чувствува самотен, за тях самотата е нещо непознато, неразбираемо. Лицето на мъртвата беше доволно. Юла се изуми: то менеше изражението си. Направи ѝ впечатление, че се намръщи, когато му показаха бакалницата; старицата сигурно си беше спомнила как се е редила на опашка да чака реда си. Да, старицата държеше на много неща и търсеше сметка дори у

присъстващите. Доколкото можеше да се разбере, тя не изрази определено недоволство, напротив – погледна всеки от съпровождащите с благодарност; знаеше кой е тук и кой не е могъл да дойде по уважителни причини, всичко знаеше тя, защото беше привикнала да знае всичко.

Най-после положиха ковчегата в катафалка и хората тръгнаха по-бързо. Вече оставаше само разстоянието до гробищата. Къде са гробищата, Юла щеше да разбере сега. Тръгна с куфара си край него, на пет крачки от неговата кадилница и на десет крачки пред придружителите на покойната. Така, на десет крачки от смъртта, двамата влюбени вървяха и си разказваха редица хубави неща. Не ти ли тежи? – запита той. Не, отвърна тя и му показа тежкия куфар. Тежи ти. Добре де, тежи ми, но аз те обичам. И не ми ли изневери? Почти не... никак. Какво значи почти? Нищо, казах го така. Тя си спомни, че с мъже се говори категорично и само с отричане. Никак, рече решително тя, дори и не съм си помисляла да ти изневеря. Точно така, мислеше си Юла, като вървеше край своя любим, висок и снажен представител на бога и сам полубог. Ако е вярно, че не си ми изневерила, ще ти бъда много благодарен, рече посланикът на бога. Уверявам те, отвърна тя. Закълни се. Заклевам се. В какво? В бога. Не искам в бога, закълни се в нещо друго. Мили, колко си пораснал! Закълни се. Знаеш ли, че имаш бели коси? Закълни се в майка си. Боже, колко бели коси имаш вече, мили мой! Защо не се заклеваш? Къде мога да оставя куфара си? Във всеки дом.

Юла влезе в първия двор и помоли за куфара, изхвърча навън и тръгна с лекота. Този път той запя отново. Тя слушаше гласа му, опиваше се и от време на време поглеждаше с любопитство към върволицата. Вече не плачеше никой или почти никой, всеки пазеше сълзите си за гробищата. Не се заклеваш, което означава, че си ми изменила, и то неведнъж, рече той, докато пееше. Днес е един от най-щастливите ми дни, отвърна тя, защото те виждам на погребение. Всички сте изчадия на ада! Кои? Жените. Тя се засмя без глас. Не се смей, защото е така! Не е така. Така е.

Тълпата вървеше по асфалта, но след това се отдели надясно по мек, още нов път, нагоре, по билото на изящно изваян хълм. Там се мярнаха първите бели петна на кръстовете и паметниците. Гробището беше ново, още ги нямаше сенките, дърветата бяха само фиданки, слънцето свободно се люлееше върху кръстовете. Духаше свежият следобеден вятър. Юла се извърна, погледна морето. То прииждаше, хвърляше весели ленти върху пясъка и си отиваше да донесе нови и нови, така както животът изхвърляше сред кръстовете мъртвите тела и измъкваше нови живи телца от утробите на ония, които трябваше да се превърнат в мъртви. Юла никога не беше присъствала на такова красиво погребение. И всичко заради една старица. Тя й завидя. Мечтаеше за подобно нещо върху подобен хълм, с такъв вятър и такова море, да не говорим за свещеника, почти неповторим, да се убиеш, не можеш го намери нито във Вехтия, нито в Новия завет.

Всички се струпяха около прясно изкопания гроб и стана още по-красиво. Той запя за трети път, сега плачеха мнозина, даваха свобода на сълзите си, цялата картина се извиси още нагоре, като неповторимо видение, издигаше се с лекотата на чайка, но отсега нататък Юла не виждаше другите хора освен него и себе си, издигнати над дребното и нищожното.. Тя се извиси толкоз, че по едно време се засрами от себе си, реши да си признае туй-онуй, в края на краищата това е свещеник, би трябвало да му се казва и по някоя истина. Ах, как го обича тя, колко предано я наблюдава той, докато пее и нарежда прочутите текстове от църковните книги за смъртта и безсмъртието, за тъгата и нейната относителност. Ах, колко е щастлива тя, щом изведнъж се озова на такова велико погребение, в което бе насаме с любимия си, и колко нищожни се оказаха всички мъже, останали по пътя й до този пресен гроб с влюбеното пеене на любимия.

Изпълнена с наслада, тя вдигна гордо очи да срещне отново очите му и видя няколко пъстро облечени жени. Тези жени едва ли можеха да имат нещо общо с погребението, по-скоро имаха нещо общо с този, който в момента пееше само за нея. Всички тия германки, унгарки и чехкини бяха дошли да видят любимия си в една особена служба, но те не знаеха, че сега той пее само за нея, новодошлата.

СТАТИЧНО ПРИКЛЮЧЕНИЕ

Имаше мъгла с цвят на окаляни рози, завивките ни бяха мокри, но въпреки туй можехме да поспим още, ако моторите на рибарските лодки не вдигнаха врява. Измъкнахме се от кабинета и без да се измием, потеглихме към градчето. Искахме да хапнем нещо топло. Оказа се, че закусвалните са затворени, есента бе прогонила курортния бизнес, а местните продавачи бяха изчезнали вдън земя. Върнахме се обратно, сварихме си кафе, но с това не сторихме нещо особено за себе си; мъчеше ни глад, шкафчето за продукти зееше празно, за десет дни скитане бяхме омели всичко.

Рибарските лодки се изпокараха хубаво с моторите си и изчезнаха в мъглата. Останахме сами на пристана, готови да вдигнем платна, но как да вдигнеш платна, като няма вятър. Какво да правим, можем само да чакаме. А чакането за вятър при нас обикновено не завършва с добро. По всяка вероятност и тази сутрин можеше да се случи така. Да, някой се осмели да забележи, че като няма вятър, пак няма да бездействуваме я, и посегна към шкафчето. Друг обаче беше скрил бутилките. Питахме се кой ли е умният между нас. Четири души, четири възможности. Докато се разправяхме, духна. Мъглата тръгна по морето, повърхността му добиваше цвят на бакалска хартия. Всеки се зае да допринесе за потеглянето. На това пикливо пристанище му беше висока вълноломната стена, някой си бе играл навремето да я направи добре, тя го украсяваше, създаваше и завет, но, от друга страна, лъжеше окото – мислиш си, че си се скрил на сигурно, а то – нищо. От края на стената, под прав ъгъл към нас, се връзваше допълнителна дървена скеля, измайсторена за пътническите корабчета през лятото. Тази скеля в момента ни се пречкаше до полуда; как да я заобиколим, като сме притиснати от вятъра? Котва ли да вадим по-напред, да отвържем ли?... В миниакваторията скалите се зъбеха на няколко метра от яхтата. Лошо духна, лошо ни притисна.

Когато накрая се измъкнахме, някой въздъхна и подвижна към руля: всичко е о'кей. Да, съгласи се рулевия: насмалко о кея. Вятърът ни подкара добре, просто изхвърчахме от залива и подгонихме откритото море, без скали, без плитчини; искахме да отидем **НЯКЪДЕ**, да влезем в пристанище с ресторант, в ресторанта да има бяла покривка и мил сервитьор. Но вятърът пак ни се подигра, започна да стихва. Няма по-глупаво изживяване от това да висиш няколко часа пред бурун, и то след десетдневно пътуване без посока. Мъглата вече не съществуваше, пейзажът бе прецизен, но мрачен, прихлупен, с кирливи порцеланови облаци. И докато се тюхкахме, от запад връхлетя нов вятър, яхтата изстена и се наведе надясно, вантите звъннаха, опънаха се, понесоха се стремглаво, морето край бордовете клокна, в килватера запукаха мехури. Вече летяхме и би следвало да изпищим от радост, но лицата ни се вкаменяваха, погледите ни не се отместваха от ръждивите ванти. Достатъчно е да се скъса една, само една, за да се прекърши мачтата. Движехме се успередно на брега, от брега идваше и стихията, нямаше никакви вълни, само вятър, той притискаше платната, платната дърпах мачтата, а мачтата опъваше до скъсване износените ванти. Подплашени лодки бягаха панически край нас. Те са по-добре, имат мотори, нямат ветрила. Но защо се насочват към брега? Къде отиват? Какво ги тегли към скалите? Два риболовни кораба! И те!

Натам Какво има там? Спогледахме се. Всичко се беше втурнало към някаква загадъчна точка. Какво да сторим ние? Може би завет? Питаме се с очи, поглеждаме и към вантите. Необяснима уплаха се предаде по повърхността на морето, от корабите към нас; де да знаеш, корабите разполагат с прогнозите, информирани са.

На първо време не решихме нищо, дълбоко в нас все още крещеше възторгът от шеметната скорост. Но когато няколко порива на вятъра удариха рязко платната и нещо в долната шкаторина се пропука, лицето на рулевия промени цвета си. Някак естествено свихме към “точката”. Нека наречем така тайнствената сила, притегляща лодки и кораби към себе си; сега засега – въпрос, загадка... Бавно идваше просветлението, като след събуждане, мудничко прониквахме в тайната. Просто казано, там имаше фуния. Тази фуния всмукваше. Още по-просто казано, тя всмукваше и въвеждаше в покоя. Вече виждахме повече подробности от брега: хубави скали – високи, ниски, диви, грациозни, някои с цвят на катран, други с цвят на пустинен пясък – ярко очертани върху кафяволилавия тен на водата и небето. Скалите дишаха, живееха, говореха, очертаваха се, доказваха някаква необикновеност, гордееха се със своята неповторимост.

Вижте, обади се някой от нас, там спят тюлени. Може би спяха, може би не, може би е нямало никакви тюлени, макар че ни се щеше да има. Съзнанието ни в момента бе заето с толкоз много неща и непрекъснато трябваше да разгадаваме тайни. Влизахме в декор, влизахме в храм, да, влизахме в дълбок и тесен залив, вмъквахме се във фиорд, застелен с гладна прозрачна вода. Движихме се леко, с полъх – невидимо същество духаше в платната. Двата бряга на фиорда се стесняваха, скалите се приближаваха, искаха да се допрат до раменете ни, но след това полегнаха, внезапно изскочи дъбова гора с омировска замисленост, с тежка прохладна тъмнина между клоните. Риболовните кораби тук се оказаха не два, а три. Край тях се гушеха двайсетина лодки, върховете на дъбовете се олюляваха с достойнство – горе вятърът продължаваше делото си.

Приблжихме до един от корабите, изпросихме си риба и решихме да избягаме чак в дъното на фиорда, защото, какво да ви кажа, как да ви го кажа, че да ме разберете... тук имаше хора. Да, те ни дадоха рибата, но... Имаше хора, разбирате ли?

Плъзгахме се бавно към матката на заливчето; ветрилата се отразяваха с цялата си лекота във водата, водата ги приемаше, те не й тежаха, нещо повече – тя им се радваше. Гледахме златното руно на гората, мълчахме омагьосани, питахме се: бяхме ли видели тюлени в преддверието на фиорда?

Неочаквано фиордът зави остро, корабите и лодките изчезнаха, изчезнаха и хората, настъпваше край на връзването ни, водата изтъняваше, през бистротата ѝ съгледахме дъното. Видяхме пясък, чакъл, камъни и водорасли; видяхме жълти и зелени подводни градини. Те цъфтяха със зрелостта на есенната си замая. От дъното към нас, като земен газ, се издигаше оплоденост, насоченост. После зърнахме останките на кей, някой го е градил на времето от едри камъни и цимент; по-точно, започнал го и се отказал, но защо? Сред камъните стърчеше кол за връзване. Хвърлихме котва, отпуснахме въжето ѝ, зачакахме секундите, в определения миг един от нас скочи на кея и улови кола в примка. Край, вързахме се.

Огледахме се. Не можехме да твърдим, че сме недоволни; фиордът завършваше с малка пясъчна ивица, с форма на устна и ни заприлича на усмивка. Имаше пясък за двайсетина души, не повече. Зад плажчето се издигаше хълм като подкова, гората също като подкова, само че съставена от млади дъбчета; гъста, с цвят на прегоряла лула.

Отварям бутилка, обади се някой. Този някой, видеше ли красиво място, отваряше бутилка, той не можеше да консумира пейзажите трезвен. Какво да правим – съгласихме се с него. Това беше първото нещо, което сторихме тук. Седнахме,

напълнихме чашите и млъкнахме. Ветроходът дори и не мислеше да се поклати – вкаменелост, срасната с останалото; изглежда, ветроходите умеят да намират местата си. Отпихме. Някой глупаво забеляза, че е щастлив, друг се съгласи лекомислено с него, но намери се и такъв, който заяви, че все пак нещо му пречи да се почувствува, както трябва, и подхвърли, че за тази работа сигурно са виновни другите хора в залива. Отново потънахме в мълчаливо пиене и мислехме за другите в залива.

Ах, че леко дишахме!...

Имахме и проблем, разбира се: в кабината или в горичката? Накрая предпочетохме горичката. Втурнахме се, пренесохме туй-онуй под дъбчетата, където открихме останки от огнище. Набрахме съчки, стъкмихме огън, поставихме тигана върху огъня, сипахме олио и нахвърляхме рибите. Един остана да пържи, другите тръгнахме напосоки и открихме изворче. Ланската шума тук-там беше разровена от диви прасета, горе вятърът стихваше, листата почти не го усещаха, водата в извора изведнъж светна, слънцето се показва между облаците.

Но мачтите на корабите продължаваха да стърчат над дърветата. Съблякохме се. Скоро ще си тръгнат, забеляза някой. Заплувахме. Напипахме колония от миди. Мидите бяха едри и се къртеха лесно. По-късно ядките им се оказаха чисти, вкусни. Излегнахме се върху пясъка. Пясъкът се оказа твърд, но на подобно място какъв друг пясък му е нужен на човека, за какво му е по-хубав? Още ли са там, запита някой. Да, отвърна някой, но в замяна на туй вятърът стихна. И без туй знаехме, че вятърът е стихнал.

Нов проблем, тежък проблем: на сушата ли да се храним, или в кабината. Надделя мнението да се храним в кабината. Седнахме край застланата маса, измъкнахме порцеланови чинии, сребърни вилици, салфетки, подредихме всички нужни и ненужни подправки. А, страхотно стана. Само корабите дето не си отиваха.

Рибите бяха зачервени, както трябва, ядките на мидите също, фиордът се нагнездваше с непоносими цветове, много от тях не си пасваха. И птиците се обадиха, рече някой, при това положение трябва да пия. Той пък не издържаше на птици. Пийнахме си аперитива и започнахме да се храним. Наблюдавахме се зорко, старяхме се да ядем прилично, да уважим красотата, и все поглеждахме през илюминаторите, но мачтите на враждебните кораби стърчаха над дърветата.

Ева после, когато миехме съдовете и ги подреждахме в шкафчетата, някой отвън подхвърли, че корабите си отиват. От този момент нататък денят стана по-хубав. Ръсна и малко дъждец, чухме го по покрива на кабината, докато спяхме. Този, който отиде някъде и се върна, доложи, че сме съвсем сами. Денят стана чудесен.

Гората блестеше от дъждеца, гласовете на птиците звънтяха, а някой предложи да останем до утре. Не възразихме. Как да не останеш, други хора в залива нямаше, бяхме сами и вярвахме, че на скалите се излежават тюлени.

СКРИВАЛИЩЕТО

Една сутрин, след като цяла нощ се бях въртял в постелята, реших, че ще е най-добре, ако стана и се спася. Седнах на леглото, съвканият чаршаф събуди усещането ми, че сам съм съвкван от нощно чудовище и изплют в тази позната и непозната моя стая с враждебни стени и мрачни ъгли. Като седях така и мислех, дойдох до убеждението, че съм сломен, че ще умра от ярост. Надявах се да се оправя през деня, но не можах, напротив, привечер рецесията ми се изостри рязко и само като си представих, че отново трябва да вляза в леглото, извиках от болка. Щом мракът се сгъсти, разбирайки, че няма къде да избягам от леглото, никак не се учудих, когато се

видях въвн от стаята и тръгнал. Преди да потегля обаче, както трябва, седнах на една пейка и се опитах да размисля спокойно, това ми отне няколко часа, до момента, в който се изправих рязко, а след това прекосих безлюдния нощен град. Заобиколих само няколко пияни мъже и се озовах в най-крайния от всички крайни квартали. Тук ме залаяха кучета, но не ме уплашиха, знаех, че най-поривисто лаят вързаните, отвързаните кучета са тихи, гледат да се разминете от разстояние, да не заангажират достойнството си. Всъщност заради туй пусто достойнство стават всичките тези събития, но това е по-дълга история и ще гледам да я премълча, а вие се задоволете само с приключението ми по маршрута от напуснатото легло до мястото, за което се бях упътил.

Луната осветяваше тополи, миризлива вада, кочини, съборетини, приличащи на къщи, и много железарии, плюс стари тенекии и парцали, каквито може да изхвърли градът от смрадливата си утроба, след като хората са изтръгнали всичко възможно от тях, а ръждата ги е захапала по уязвимите места. Богохулната обстановка наоколо ме караше да се пръждосам минута по-скоро от нея, но тая работа не беше много лесна, боклуците се простираха навсякъде, край мен се издигаха хълмове и заставаха категорично пред крачката ми; не можех да ги заобикалям, трябваше да ги изкачвам, а изкачването на места беше придружено от лазене. Някъде ми се наложи да измъкна и преместя пружини за легла, ръждата им се пръскаше във въздуха, усещах блудкавия й прах, убодох ръката си и потече кръвчица. Вървах и изстискавах мръсната кръв от пръста си, за да избегна инфекцията, но не от страх пред смъртта, чисто и просто у мен се беше събудило любопитството към финала на започнатия поход. Да крачиш далеч от хората, да се промъкваш между парцали и кучета, преследван единствено от студения ирис на луната, това ме увеличаше и теглеше напред. Внимавах само за посоката, гонех изток, изгрева на слънцето. Слънцето ме интересуваше слабо, само да ме стопли сутринта, сакън ако си помислите, че бързах към източните мъдречи и богове, никак, хич не ме интересуваха нито те, нито подобните на тях, виж, отделен е въпросът, ако някоя свръхземна сила ме превърнеше по някакъв начин в огромен силен мъжага, в супермен, тогава нещата биха се променили съвсем. Като супермен, мисля, че бих могъл да бродя между хората, но в този си вид – никога, тъй като представлявам слабандрак, година преди пенсионирането му, в едно от модерните предприятия, където превеждам писма и проспекти от три езика. Единственото, което мога, е да превеждам от немски, английски и испански. Не мога и да вървя. Ако сте забелязали, самотниците вървят. Тренирал съм по алеите на Витоша и по пътеките на Черноморието; от туй скитане сред природата краката и долните части на тялото ми заякнаха.

Призори вървах все още бодро, но вече се оглеждах, смятах да се скрия през деня, да пътувам само нощем, да избягвам хората. Привлече ме малка рекичка, тя течеше в дъното на широко чакълесто корито, наоколо се простираха лескови храсти, земята не беше кой знае колко утъпкана, не забелязах и следи от добитък, така че можех да полегна спокойно, пък и да се освежа в рекичката. Промъкнах се между храстите, наведох се и заопипвах земята, дланите ми трябваше да разберат дали е меко и сухо, те избраха такова място, изпънах се по гръб и се заслушах в ранните звукове на птиците. Светът ме преследваше с далечни влакове, камион премина с трясък наблизко, нищо чудно, ако магистралата се окажеше на метри от леговището ми. Изглежда съм поспал добре, събуди ме силната топлина на слънцето. Отпочинал, просто рипнах на крака и веднага усетих, че притежавам сили да стигна до екватора. Освен това хрумна ми, че ако избягам ефикасно главните пътища, спокойно ще мога да се движа и през деня. Изглежда, че земното кълбо все още не е претъпкано чак дотам с хора, все още е възможно човек да премине по-отстрани, да не се натрапва, никой пък някой да му се

натрапва на него. Така разбрах, че осъществяването на замисъла ми ще се окаже полесно. Нагазих в рекичката, обърнах се към гората и видях всичките ѝ листа: те поглъщаха слънчевата светлина, страстно отдадени на фотосинтезата си. Водата ме охлаждаше, близки и далечни бързейчета припламваха между камъните, слънцето затопляше намръзналия ми от земята гръб, от небето валеше радост, всичко тържествуваше, но туй не ме трогваше, красотата на природата бе загубила вече властта си над мен. Нагазил в поточето гол, аз се видях как продължавам на изток, като звяр, усещайки удоволствието от това, че съм звяр, че се тътря в пустотата на пътеките или по инстинктивно налучкани пролуки, метър по метър, докато една сутрин, на трийсет и първото денонощие, най-после усетих миризмата му...

Оставаше ми само да открия мястото, заоглеждах се, през деня нямаше да ми бъде трудно, ала в сумрака, колкото и да се вирах, не можех и не можех да зърна скалата, а тя ми беше крайно необходима за пълното ориентиране. От асфалта, върху който стоях, се откриваха няколко възможности за спущане до брега, но как да разбере къде е точно онова заливче, което ме интересува повече от всичко? Втурнах се надолу, заспушах се, падах, ставах, заплитах се в къпини, накрая щях да връхлетя направо в морето и все търсех и търсех скалата или поне четирите вкупчени дъбчета и едно встрани, сякаш ги пази. Нито те, нито скалата можеха да се съгледат в тъмния, изгубил своята съразмерност свят, нямаше ги дори връзаните във водата буруни. Имаше ли смисъл да се блъскам още? Седнах и зачаках да просветне. Заслушах се в глезения шум на прибойа, зад мен лежаха отхвърлените няколкостотин километра, умората и другите неща, заради които бях потеглил. Петите ми тежаха, прасците ме боляха остро, по тялото ми висяха дрипи, но най-силно усещах разрухата с очите си, те сякаш отчитаха насъбраното безсъние, налудничавостта ми. Бавно опипах косата си, после брадясалото си лице на светец, почувствувах изострените му черти. И все пак целта беше достигната, морето лежеше в краката ми, вече се провиждаше повърхността му; понесла тръпката на изгрева, тя се подаваше от дъното на нощната тиня. Изплуваха и скалите, мярнаха ми се четирите дъбчета, скалата, която приличаше на олигофрен, се изправи на мястото си и разбрах, че не ми остава нищо повече, освен да вляза във водата и да заплувам, до заливчето другояче не можеше да се стигне, то беше непристъпно по суша. Никаква душа не се мяркаше наоколо, освен прибойт нищо не нараняваше тишината, спокойно можех да изчакам слънцето, то ми трябваше да свърши работата си. Когато слънцето се дигна високо, стопли се въздухът, стоплиха се и скалите, вече можех да се спусна. Нагазих във водата и заплувах, бавно, почти ритуално заобиколих буруна, бавно и ритуално изпълнях между камъните, много, много бавно се излегнах върху дългата нагорещена скала и съблякох дрипите си по най-мързеливия начин, без да ставам, изхлузвайки се от тях като змия от кожата си. Ах, колко съм затворен, аз съм вътре в скалите, като в клещи, непристъпен и уединен. Лекият прибой шъпне приспивно, той пък ме изолира от шумовете на сушата. Морето тук почти не млъква, прибойт изчезва може би само два или три пъти в годината, така че само два или три пъти годишно ще имам нещастieto да чуя мърморенето на света, през останалото време в ушите ми ще бучат само вълните, и то докато оглушея, оглушея ли – край, спасявам се.

Затоплих се и се обърнах към заливчето и май че се усмихнах с остатъка на човешкото си подобие, отсега нататък щях да се усмихвам все по-вяло, съзнателно бързах да напусна човешката си същност, предвкусвайки зараждащото се удоволствие да се превърна в животно. Влагалището на заливчето завършваше в дъното си с пещера, тя се чернееше и белееше с милионите курешки на скалните гълъби. На гълъбите им предстоеше да бъдат прогонени, друг е въпросът, ако ме приемеха като равноправен обитател на скривалището. Изправих се, опипах парцалите си,

предстоеше им да съхнат още малко, нека съхнат, в това време ще проуча убежището си. Както и по-рано, когато го бях открил преди години, то ми хареса с пълната си изолираност и защитеност, а след това и с хралупата си, тя ми допадна особено, представих си я застелена с дъски и слама, можех да си лежа вътре и да съзерцавам през дупката като през бинокъл: морето цветовете, птиците във въздуха, звездите в небето, корабите на хоризонта; цял живот, никой няма да ме открие, тук лодки не влизат – плитчини. Години наред вълните са изхвърляли сандъци, талпи, дъски, какво ли няма в заливчето, наведи се и събирай, пренеси го в пещерата, създай си робинзоновски уют – през зимата един капак ще ме предпази от връхлитания вятър, но надали ще стане нужда, предстои ми да се превърна в животно...

Възприемете ме като побъркан, но не и като човекомразец. О, ако съществуваше свръхземна сила, някоя особена мощ да ме превърне в супермен или поне в боксьор, тогава не бих и помислил да идвам тук, нямаше да предприема похода, щях да си остана в града, да се бия, да пазя достойнството си, а то какво – посегнеш ли да се защитиш, ще те смачкат, нали съм се опитвал – счупиха ми носа. Примирих се и заживях със страх пред насилието, започнах да се правя на ударен, макар че е тежко и не чак безболезнено. Живеех си, но когато преди трийсет и два дни в някакъв киносалон няколко млади копелета, ученичета, тормозеха в продължение на цялата прожекция зрителите с крясъци и замятаха неугасените си угарки върху главите на публиката, а ние всички мълчахме и не се намери един да извика, не скочихме поне петима да ги смач... Да, подобно нещо ми хрумна тогава, пожелах да ги смачкаме. Но туй не е нищо в сравнение с мислите, които ме връхлетяха по-късно, в постелята. Тъй като не можех да мигна, въртях се в леглото и плачех от обида, в яростта си отидох толкоз далеч, че започнах да измислям начини за наказание. Разбира се, първото, което ми хрумна, бе да се превърна в мъжага със стоманени мускули, а после изобретих наказателните отреди. Тогава именно, като измислих наказателните отреди, си рекох – бягай, човече, стани и бягай, само една година имаш до пенсионирането, но стани и се спаси, вече не си за никъде освен за пещерата... Същността на отделите се състоеше в идеална организация от въоръжени ядра, подвижни групички, готови да се окажат навсякъде и направо без съд – бой; нищо повече, никакво друго наказание – само бой; на насилието – с насилие; да видим какво би станало след няколко месеца, ще си гледаме ли спокойно филмите, ще се возим ли тихичко в автобусите, ще си караме ли нежно старостта.

Злорадството и вътрешното щастие, което изживях при създаването на наказателните отреди, ме довърши; добре замисленото отмъщение ме дигна на крака, измъкна ме от душевната разруха и ме понесе към морето, натикаме в тъмната дупка на отшелничеството и сега съм сигурен, вече няма опасност за мен, защото ми омръзнаха моментите, в които някой презрян пияница държи в напрежение цял трамвай, подиграва се с гражданите, а те, само да решат, ще скочат като един и ще го пре... Ох!...

Е, затова съм в пещерата, сам, край мене – гълъби, ами има ли по-миловидно нещо от гълъбите; лежа си като тюлен на камъните, наблюдавам хоризонта, не мисля за нищо. Тихо, чудно, от света към убежището ми не може да долети и стон – шумът на приборя го поглъща, преди да влезе в ушите ми, а ето че ми предстои и великолепно събитие да оглушея. О, как чакам само да оглушея от шума на вълните, повече нищо не ме заплашва, да остане само радостното очакване на пълното ослепяване, за него ще се погрижат слънцето и водата... Настървено смуча солената морска вода с надеждата, че повече няма да видя автобус и трамвай; за мен те не означават само превоз, а места, където човечетата дори не смеят да погледнат към този, който мачка достойнството им.

ДИСКРЕТЕН АРОМАТ

Не знам как се нарича, не съм се осведомявал за названието на това растение, но на поляната жълтите му стръкове горяха като свещи. Откъснах си един и го отнесох у дома. Беше още неразцъфтял, надявах се това да стане във вазата. На другия ден стотиците цветчета по стръка се разтвориха като очи на бебчета и светлината им напълни пространството край камината. Цветето сякаш отрази слънцето и го прати по всички посоки на отвратителната ми стая, чак до сумрачните гипсови ъгли на тавана, където дебнеше хищното мълчание на паяците. За първи път внасях цвете у дома и се оказа, че то ненадейно ме научи на някои неща. Преди всичко, благодарение на него забелязах безпорядъка – тук захвърлена пижама, там чехли, по килима пепелници, стотици пликове за грамофонни плочи с обидените ликове на Моцарт и Брамс. Тях ги натъпках в каталозите, чехлите заеха мястото си под леглото, а ризите и панталоните нахвърлях в гардероба. Едва тогава забелязах праха. Грабнах прахосмукачката, ликвидирах го, прочистих пепелниците, забърсах с кърпа плоскостите, те заблестяха, стаята замириса на чисто и закопня. Обади се копнежът и за други живи същества. Звъннах на много приятели, дойдоха само четирима и по този начин станахме петима мъже на четири бутилки водка.

- Това цвете ми взе акъла! – забеляза някой.
- Интересно цвете! – съгласи се друг.
- Направо прекрасно – съгласих се аз.
- Глупости! – рече някой, както отпиваше от водката. – Това е бурен.
- Ей, вярно бе... Пък аз помислих, че е цвете.
- Аха – цвете... Бурен!... И то от най-натрапчивите.
- Защо? – пожелах да зная аз. – Какво му е натрапчивото?
- Срещаш ги навсякъде – отвърна един от познатите. – С тях е фрашкано.
- До козирката – рече някой. – Навсякъде.
- А бе какво ще говорим – бурен!
- Не знам – възразих отново аз. – На мен ми харесва.
- А, не че е грозно като цвете... Напротив. Но – бурен.
- Абсолютен бурен!
- Вглеждал съм се в него – обади се друг от познатите ми. – Всяко цветче е чаровно, като отделна слънчева микроприказка, но...
- Венчетата му просто се задъхват от нежност, но – бурен!
- Абсолютен!
- Слушайте – готвех се да кипна аз, – знам, че е бурен, но красиво ли е? Разгледайте го като цвете и кажете, не е ли по-красиво от другите цветя?
- Бе красиво е, кой казва, че не е красиво, но всеки знае, че е бурен.
- Но е красиво! – извиках аз.
- Но бурен!

Изкрещях и изгоних гостите. Те напуснаха стаята доста учудени и поуплашени. Тръснах вратата и тръгнах към камината. Плеядата от цветчетата искреше мило и с примиреното раболепие на вечно зависещите от някого кучета или хора. Седнах пред тях. Отпих от чашата си и отново се загледах в жълтото съзвездие над вазата. Цветето се срамуваше, сякаш се извиняваше за някакви свои грехове. Сто пъти бях помиририл стръка и знаех, че му липсва какъвто и да е аромат, но сега ми се стори, че всичките цветенца се настървиха и подариха на стаята ми неподозираното си ухание, явен израз на благодарност, недвусмислен признак за създадения между мен и цветето контакт. Потръпнах от изненада. Станах и се приближих до камината. Вдигнах ръка и погалих

цветчетата. Дланта ми се обля от аромат. Бързо наведох глава и започнах да галя цветето с лице.

На входа се звънна. Беше баба Иванка портиерката, искаше два и шейсет за не знам какво си. Докато търсех парите, тя извика:

– Бе, чедо, защо си тапосал този бурен във вазата? Не можа ли да си намериш някое истинско цвете, айол?

Дадох й парите.

– Ми това си е див-дивеничък бурен. Ние тези цветя не ги и поглеждаме и ги скубем... Ми сега като нямам дребни да ти върна... Като нямам четирийсет стотинки, а?

– Ми тогава няма да ми върнеш – рекох аз.

– Добре де, ама защо си го тапосал този бурен баш върху камината!... Довиждане!...

Изведнъж ми се доцелува жена и отново заврях лице в цветето. После си полегнах на кушетката, радвах се на чистотата на стаята, на свободата си и на самотата. Потърсих с очи големия паяк, беше ми домъчняло за него, не го открих и отново затворих очи... Тогава отново усетих тънкия мирис на голямото цвете, което всъщност представляваше съзвездие от малки цветчета. Благодарих му хиляди пъти, но изведнъж ми се доцелува повторно. Грабнах телефонната слушалка. Ох, слава богу, тя си беше у дома, същата, която обичах да целувам, готова по всяко време да прекоси прери, пампаси и тайги, за да пристигне.

Отворих и я въведох в стаята. Тя се огледа, изблеши очи и заяви, че тук е идвала друга. Тук е много чисто и е идвала някоя друга, нещо, което тя не може да понесе и ще си тръгне и вече никога няма да прекоси този праг. Заприказвах бързо и мисля, че успях да я убедя. Останалото го извърши Брамс, тя много обичаше Брамс и човекът свърши работата си добре.

– Тази стая е само за Брамс – рече тя. – Не знам защо, сякаш е създадена за музиката на Брамс. Осветлението ли, наредбата ли, не знам точно кое, може би и това, че е винаги непочистено, но тази стая сякаш е създадена за Брамс.

– Май че е тъй – съгласих се аз и понечих да я целуна.

– Чакай малко – рече тя.

– Какво има? – рекох аз.

– Тия чаши.

– Какво?

– Какви са тия чаши?... Ти си имал гости. Тук е имало жени. Това са чисто женски чаши!...

– Как женски?

– Е така – женски... Тия чаши миришат на жени. – Тя въздъхна по-дълбоко. – Тук е имало жени. Какво са правили тия жени тук?

– Имаше само мъже – отвърнах аз. – Нито една жена. Ти си първата.

– Откога? – погледна ме в очите тя.

– Оттогава! – погледнах я в очите аз.

– Сигурен ли си?

– Вярвай.

– Склонна съм да ти вярвам – рече тя. – Защо да не ти вярвам... Но чудно... – Тя въздъхна още по-дълбоко. – Долавям много тънък мирис на жена, която е била и си е отишла... А ти казваш, че нямало жена, а?

– Нямаше.

– Склонна си да ти вярвам, знаеш, че обичам да ти вярвам, но този мирис...

– Какъв мирис?

– На жена с вкус!

– Защо с вкус? Какво пък сега? Какво искаш?
– Знае, кучката, какви парфюми да употребява... Туй не е евтиният аромат на тълпата, тук има нещо тънко, което струва поне трийсет и два лева. Хайде, довиждане!...
– Чакай!
– Ти ли й подари парфюма?
– Слушай какво – нервирах се най-после аз, – на мен ми се целува! Да се изясним и да почнем... Предполагам, че ароматът, за който става дума, изтича от цветето.
– Кое цвете?
– Там във вазата.
(Тук не знам с какво да го запълня.)
– И това нещо ти наричаш цвете?... Боже мой, знаеш ли какво си набутал в тази стилна ваза?... Бурен! В тази дизайнерска ваза си набутал един никакъв бурен, който моментално трябва да изхвърлиш през прозореца, ако ме уважавааш... Или пък, ако не уважавааш мен, направи го заради Брамс!... Слушай, къде си намерил този бурен?
– На полето.
– Кога?
– Вчера.
– Какво си правил там?
– Разхождах се.
– С кого?
– Сам.
– Изхвърли тази гадост навън!
Тази жена вече не ставаше за целуване и я изхвърлих. Преди да си излезе, тя ме помоли поне да изключи музиката на Брамс, защото двете вървели заедно. Изпълних молбата ѝ.
Отново стана тихо и спокойно, отново бях свободен и сам, а по едно време ми се стори, че големият паяк се появи в ъгъла си, а във вазата по-силно от всякога искреше жълтият цвят, пак от вазата изтичаше чудесният дискретен аромат.

ГРОЗНОТО ПАТЕ

Патицата просто усещаше пръкването, то идеше отдолу, изпод топлината ѝ, засега беше херметически затворено, но часът приближаваше. Първото, може би най-нахалното, пате прасна черупката и изскочи като пуканка. То се огледа, разбра, че това е неговият свят, успокои се и изрече своето първо па-па. Квачката се усмихна. Второто и третото изскочиха едновременно и веднага започнаха да помагат на четвъртото, което блъскаше яростно отвътре килията си, но петото изпревари четвъртото, стана четвърто, а четвъртото се задоволи с петото място, с утехата, че все пак не е шесто и последно. Петте патета се спогледаха, изрекоха десетина пъти па-па и се обърнаха към майка си. Майката обаче им посочи шестото яйце. Шестото яйце мълчеше загадъчно – никакви признаци за живот. Наобиколиха го, наведоха се към него, послушаха се, повдигнаха глави към майката.

– Па-па! – каза майката и разтвори криле. Петте се набутаха в перушината, разбраха, че е приятно, но не останаха дълго там, подадоха глави, за да видят отново света.

Утринен полъх поклащаше перушината на тръстиките, някаква огнена топка се отразяваше във водата, беше приятно да се гледа и да се диша, но засега под мекотата

на майка им се струваше по-уютно, а на всичко отгоре и интересно, след като шестото братче се инатеше и все още не излизаше.

Това стана чак на другото утро. След като почука няколко пъти по черупката и след като чу папакането, идващо отвън, шестото счупи яйцето. Като го видяха, петте извикаха “аха”. Майка им направи строга забележка: не “аха” – па-па!

– Па-па-па! – извикаха петте.

– Га-га! – обади се шестото.

Поведе ги към водата.

Изостанало на опашката, шестото се подчиняваше, вървеше, без да знае накъде, но не пееше.

Щом стигнаха до брега, Патаранка спря и остави новоизлюпените сами да възприемат картината. В светлината на пролетното утро повърхността на блатото блестеше, разчупена тук-там от плаващите по нея птици. Патетата подвикваха кротко и плаваха; насочвани от майка си, някои се гмуркаха – изобщо тук можеше да се вършат много приятни работи, тук се намираше раят, заграден от небе, в което се вместиаха водата, тръстиките и облите хълмове с млада дъбова гора; все приятни и меки неща.

Патаранка влезе във водата. Без да му мислят, едно след друго петте патета я последваха, но шестото, за което с право казваха, че е грозно, се заинати. Патаранка се върна обезпокоена на брега, поговори му тихичко, обясни му, че няма нищо страшно, заяви му, че водата за патката е най-важното нещо, защото в нея протича животът ѝ, че от водата идва храната, изобщо всичките приятни неща от живота се дължат на блатото.

Но грозното пате мълчеше. Това нервира майката, тя повиши леко тон и ловко го набути във водата, ала секунда след това съжали за постъпката си, защото трябваше да го вади отново на сушата, тъй като проклетникът щеше да се удави.

– Срам за блатото! – пошушна една патка на друга патка.

– Остави се! – отвърна другата патка. – Ще патим.

– То бива грозно, но чак дотам!

Така се разговаряха не само въпросните две патки, всички говореха нещо подобно и ако възрастните все пак спазваха някакво приличие, малките патета, както подобава на децата, понякога изврякваха истината за ужас на родителите им, които назидателно ги клъвваха.

Сърцето на Патаранка се сви, тя прибра челядта си и я поведе обратно. Напъха се в най-гъстата тръстика, беше решила да живее скрита с позора си и да излиза само нощем, когато тъмнината ще скрива грозотата на нейното пате.

Така се изнизаха няколко дни зад паравана на тръстиките и в мрака на нощта. Нощем тя отвеждаше шесторката до водата, но вече без песен, тихомълком. Петте вървяха нетърпеливо, следвани от изоставащото шесто, за което това пътешествие означаваше проклетие. Докато Патаранка и петте се къпеха, то стоеше на брега и чакаше с безразличие. Всеки нов опит на майката да го вкара във водата, се придружаваше с крясъци. Грозничето на всичко отгоре започна да показва клюнчето си.

Патешкият свят на блатото вече привикваше със странното поведение на Патаранка и челядта ѝ, възрастните разбираха трагедията на майката, съчувстваха ѝ, но същото не можеше да се каже за децата. Напоследък стана забавно, нещо като развлечение, патетата да се събират при гъстите тръстики и да дразнят. Туй ставаше за кратко време, докато майките им ги приберат и нахоят за нетактичността, но се повтаряше всеки ден. Петте патета започнаха да подразбират нещо, дори задаваха и въпроси, искаха да знаят защо не им е позволено да се къпят през деня и нямат ли

право най-после да си поиграят с десетките интересни патета. Майката мълчеше, поглеждаше скришно грозната си рожба и страдаше.

Дванадесетият ден от излюпването обаче ще остане като забележителен, като върхна ситуационна точка от хороскопа на грозното пате. В този ден отнякъде долетя огромен и мъдър паток. Никой не го попита откъде е и защо е дошъл, предположиха, че е претърпял любовна мъка или ловна стрелба, но същият този паток подочу нещо от бърбенето на патките.

– Какво бърбете толкоз! – обърна се патокът към една от патките.

– А, нищо – отвърна патката, – имаме си една сензация и си я коментираме.

След което, разбира се, на патока бе разказано всичко, от игла до конец. Като чу историята, той промълви, че настоява да види патето, за което става дума.

Заведоха го, показаха му го и мъдрият паток изрече:

– Вие сте смешни!

– Защо?

– Вие сте луди бе, патки такива, толкоз ли не се досещате!

– Какво има!

– Боже мой, нима не знаете!

– Не знаем.

– Не знаете приказката!

– Божеeee! – казаха няколко патки едновременно. – Каква грешка щяхме да допуснем.

– Поради ниска интелигентност – заключи патокът и разочаровано отлетя към блато с по-интелигентни жители.

Няколко патки посетиха тогава най-гъстата част на тръстиката и казаха на Патаранка да не си създава излишни комплекси, тъй като това грозно пате след известно време ще се превърне в...

– Боже – каза Патаранка, – как не се сетих досега! Хем знаех приказката за грозното пате, на което отначало всички се смеят, а после...

– После лебед! – извикаха патките.

Патаранка измъкна патетата си на открито, оправи тук-там перушинката на грозното си чедо и го постави начело на редицата. Останалите патета протестираха, но им се обясни, че не бива да пицят излишно, защото след време ще видят и ще разберат. Сега и да им обясняват какво е това лебед, не са виждали и няма да проумеят и най-добре ще бъде да се вържат с търпение.

– Бре да му се не види – рекоха си патенцата, – хич не ни е ясно как от това черно пиле ще излезе бял лебед.

Грозното пате вървеше напред, патетата пристъпваха зад него, шестте вървяха след Патаранка и така вървеше животът, докато един ден Патаранка сметна за уместно да постави грозното пате и пред себе си. По всяка вероятност искаше да го подчертае. И без това вниманието на всички патки бе обърнато към нейното семейство.

Вървеше семейството от тръстиките към блатото и от блатото към тръстиките, плаваше, пощеше се, проплескваше с криле, папакаше. Но тъй като грозното пате не желаше да се мокри, Патаранка обикновено го взимаше на гърба си и гордо го разхождаше из блатото. В такива мигове, за общо учудване и възхищение, грозното пате програваше своето грапаво га-га.

– Това е прочутата лебедова песен – подсказваха по-старите патки.

Мина още известно време и какво да чуят патките – патетата им започнаха тук-там да програват.

Големите слушаха, слушаха, пък не усетиха кога заграчиха и те.

Един ден в блатния рай кацна някакъв щъркел. Ослуша се и какво, не може да повярва: всички патки в блатото и край него вместо традиционното па-па, грачат га-га.

– А бе вие патки ли сте, или гарги! – запита щъркелът.

– Това тук виждаш ли го! – запитаха патките.

– Е!

– Така, както го гледаш, това тук не е патка.

– Че не е патка, не е, но какво е!

– Лебед!

– Ха! – каза щъркелът и отлетя, а от блатото към него се надигна общ хор: га-га!

Игрите на грозното пате завършваха с побоища. Кой знае защо, грозното пате се оформяше като яка и агресивна птица, с остро клонче, което умееше да удря, и много патета си изпатиха. Родителите съветваха децата си да не дразнят излишно грозничето, защото ще мине време и то ще се превърне в лебед. Грозничето обаче разбра, че представлява нещо ценно, то започна да налита и към възрастните.

– Брей, този палав лебед ще ни изтепе! – усмихваха се патките и се отдръпваха да отърват някой и друг удар по главите си.

Малките се покриха с пера, крилете и нозете им заякваха, вече не ги наричаха патета, а патки и погледите на всички все по-често се вперваха в грозното пате, всеки искаше да присъствува на оня момент, когато грозното пате ще се превърне в лебед.

Една сутрин на единственото дърво сред тръстиките кацна гарванка, погледна надолу и каза:

– Хайде бе, глупак, защо не отлиташ!

– На мен ли говориш! – запита грозното пате.

– На теб, разбира се, време е да литнеш, защото си мое яйце!

– Махни се оттук! – каза нервно грозното пате. – Не съм никакъв гарван, а лебед. Тук ми е добре, хранят ме и ми се подчиняват.

– Я не говори глупости! – ревна гарванката. – Веднага при мен!

Грозното пате погледна тъжно подчинените си, помисли още малко и отлетя на клона.

– А! – извикаха патките.

Гарванката и гарванчето разпериха криле и изчезнаха зад хълмовете.

Патките зяпнаха, яростно заграчиха га-га.

НАСАМЕ

Призори, но далеч преди разсъмване, той се събуди няколко пъти с усещането, че ще се случат мистериозни неща. По едно време му се стори, че някой броди из стаите. Това не го задължаваше да стане и да затваря врати – усещанията идваха смътно, изявяваха се загадъчно и си отиваха по невъзможен за проумяване начин. Дори го повикаха, нечие присъствие му подсказваше да стане и тръгне; не каза накъде да тръгне, присъствието се отличаваше с интелигентност и, изглежда, разчиташе да се разберат без думи, но на него му се спеше и никаква сила не бе в състояние да го изтръгне от постелята. По-късно светлината на утрото извърши своето, вдигна го и той тръгна към банята. Докато миеше зъбите си, събуденият се досети за нещо и както беше с пяна в устата, премина в кухнята, включи котлона и наля вода в джезвето. Върна се при умивалника, изплю пяната, изплакна устата си. Обикновено, докато се бръснеше, обмисляше всичко предстоящо за деня или пък философствуваше, а най-често скиташе – няколко минути пред огледалото се превръщаха във вечност, малката кубатура на банята приемаше размерите на безкрайността. Изми лицето си,

избърса го с мека, сменена вчера кърпа. Докато притискаше силно очите си, в тъмнината, пред зениците му мина жена, после някаква конница, появи се загрижената смалена фигура на майка му, а визията завърши с тласъци на вълни по бърлив чакълест бряг. Но от ставането до този момент той си припомни редица празни и безплодни периоди от живота, неуспехите си, по-значителните си крахове. Припомни си и нещо хубаво, разбира се, но то се оказа смътно, неподатливо на изображение. И въпреки всичко, когато почна да върши равносметка, човекът си каза, че все пак живее, че горедолу е здрав и обитава тази стара къща в подножието на планината, далеч от града, но близо до автобуса, че работното му време е кратко, че никой не му забранява да отива късно на работа – все неща, на които едва ли може да се радва и едната четвърт на човечеството. А може би по-малко от една четвърт. Това “по-малко” сякаш го зарадва, чувствуваше страшна нужда в момента някоя дреболия да го ободри или нещо от тоя род, щеше му се да се усмихне поне веднъж насаме. Усмивка насаме. Да се усмихнеш, когато си сам! Как може да се случи това! Кое е в състояние да го предизвика? А в живота му е имало и подобни приключения, понякога това ставаше често, придружено дори от протягане на ръце и дълбоко, плътно поемане на сладки глътки въздух... Чу някакъв шум.

Наруга се на глас, захвърли кърпата, изтича в кухнята. Водата клокочеше чак в дъното на джезвето. Помисли си колко често му се случва туй напоследък и доля отново.

Когато доливаше, без да ще, погледна през прозореца и видя човек. Човекът шареше под дюлята, облечен в износено, тъмно, неподходящо за ранната есен пардесю. На главата си непознатият носеше изпомачкана черна шапка с широка периферия.

Водата кипна повторно. Собственикът на самотната къща в подножието на планината се спусна към джезвето и постави две лъжички кафе, а секунда след това топлата течност изпълни чашката. Човекът с пардесюто в това време изчезна, нямаше го поне в тази част на двора. Собственикът на къщата (просто не знам как да го наричаме, тъй като преди малко го бяхме нарекли събудения) взе чашката и се оттегли в стаята си. Седна в мек стол и се облегна на старо, запазило завидно достолепие наследствено бюро. Зад димящата чашка стърчеше радиоприемник. Собственикът на къщата го включи. Предаваха сутрешните новини, намесваше се далечна музика, но той не чуваше нито едното, нито другото, а чакаше да захладее кафето. Ароматната пара в дома му и външният свят, влязъл при него чрез радиото сутрин, бяха особени усещания, пъпната връв, която го свързваше по приятен начин с всекидневие.

Посегна към копчето и оправи приемането. Беше предпочел музиката. Докато слушаше тихата мелодия и отпиваше скъпернически глътки, собственикът на къщата наблюдаваше рязко извисената планина, друга негова привилегия – да вижда, когато си ще, планината, която му се натрапваше ту зелена, ту кафява, червена и жълта, черна и бяла, или пък изчезваща – било зад далечните облаци, било зад примъкналата се до стъклата мъгла. Над планината винаги стоеше живо или мъртво небе, според атмосферните обстоятелства. Погледнеше ли направо, той виждаше електрически стълб с лампата и порцелановите чашки. От чашките се отклоняваха двете жици. През жиците проникваше токът за дома му: топлината, удобствата. Погледнеше ли надолу, собственикът на къщата можеше да види няколко плодни дървета, трева, поточе. Поточето пронизваше двора и изчезваше, вливаше се в бързашката към града река.

Ето го.

Непознатият прекоси видимото пространство и се изпари. Собственикът на къщата притича до другия прозорец. Непознатият се приближаваше отново към дюлята, крачеше делово, сякаш му предстоеше важна работа. Главата и шапката не се виждаха, закриваха ги клоните. Под дюлята обаче фигурата изплува цяла, но се обърна

с гръб. Какво търсеше този човек в двора му? Докато собственикът на къщата си задаваше въпроси, непознатият се върна изведнъж по маршрута си, но не се появи в зрителното поле на другия прозорец.

Може би се е долепил до стената?

Собственикът на къщата тръгна решително надолу, отключи вратата и се озова на външното стълбище. Нямаше го. Нямаше никой. Слезе по стъпалата, упъти се към портата. Както предполагаше, оказа се заключена, винаги е заключена. Това означаваше ли, че непознатият се е прехвърлил през оградата? Когато си тръгна обратно, собственикът на къщата изтръпна. Ами ако... Той застана пред вратата на собствения си дом и извика: Хей, има ли някой вътре? Защото непознатият можеше спокойно да се вмъкне в жилището по време на глупавата екскурзия до портата. Има ли някой вътре? – повторно извика собственикът. Вмъкна се внимателно, дръпна вратата зад гръба си и тръгна да обикаля вътрешността...

Когато се върна при радиото, кафето в чашката беше изстинало. Отново включи музиката и седна, можеше да стои още на стола си, обръснат, освежен, ухаещ на одеколон и нивеа, да прецежда глътчиците на кафето и да си мисли. Какво, по дяволите, му хрумна тази сутрин, равносметка ли му е притрябвала? За равносметка е рано, той е едва на петдесет и няколко, дори не са го пенсионирали. И като се замисли по-сериозно, разбра защо е така особен днес – беше се оставил да се утаява. Нещо неопределено, нещо като тъга и нещо като сладост, може би сладостна тъга или нежна тъга, или пък неизбежна тъга бавно и зряло се утаяваше някъде в тялото му, там, където трябва, където стават тия работи, може би в главата. Не само в главата обаче; тъгуваше цялото тяло, в тъгуването участваха дори костите му. За какво? Повдигна рамене. За какво може да тъгува човек? Един човек може да тъгува за всичко и по всичко. Бил ли е щастлив? (Когато и да е?) Едва ли. Съществува ли щастието? Съмняваше се. И отново, може би за стотен път в живота му, го споходи похабената от повтаряне негова измислица, че щастливи могат да бъдат само глупациите, мисъл, която сигурно е изразена от мнозина други, но на него му е дошла по собствен път, просмукала се е някъде от глъбините на собственото му съществуване.

Вниманието му бе отклонено на няколко пъти; той мислеше за тъгата си, а очите му оглеждаха багрите. Багрите се спущаха от горе на долу, просто слизаха от планината – онази деликатна боя, която по-късно ще се превърне в пламък, но сега те кара да се взираш, за да я забележиш – по далечните листа, по гората, която се спуща подобно лава, баграта предизвикваше познати до втръсване сравнения.

Облече се, изключи радиото, излезе и заключи. Като прекосяваше двора, видя непознатия. Непознатият, както преди малко, се движеше под дърветата и отправяше очи към дюлята, където зрееха тежки плодове.

– Извинете! – Собственикът на къщата се окашля, усещаше някаква твърдост в гърлото си. – Какво търсите тук?

Непознатият се извърна към него. В старото пардесю и с тази черна шапка му заприлича на клоун. Небръснатото бледо лице излъчваше умора и пустота. Наподобяваше лице на несретник, лице на отвикнал да очаква нещо човек.

– Защо мълчите? – Гърлото му продължаваше да се втвърдява. – Как влязохте тук?

– Не знам.

Мътен, тих глас. С подобен глас би говорил човек, притиснат на земята от сандък.

– Кой сте вие?

– Не знам.

– Не знаете кой сте?

– Не знам.
– Не знаете как сте влязъл, не знаете кой сте! Какво търсите?
– Не знам.
– Ама вие сериозно ли не знаете кой сте? И ме карате да ви вярвам!...
– Вие пък много знаете кой сте, нали? – Непознатият започна да се отдалечава. –
Знаете кой сте, нали?... А сигурно знаете и какво искате?...
Той си отиде, остави само спомена за голямото тъмно петно, наподобяващо пардесю и шапка.

КЪМ ЦЕНТЪРА НА ГРАДА

Трамваят, който слиза от скута на Витоша към града, е мокър и сив, месинговите му части са студени, при пипане хапят; той иде от мъглата и отива към мъгла, не може да се разбере къде е по-гъста тя – долу или в планината, във всеки случай планината е изчезнала в нея, изчезнал е и градът и всъщност трамваят отива от никъде за никъде. Само хората вътре са наясно, че пътуват към центъра, който в някои отношения е далеч. Мълчат, макар че се познават, но какво ли могат да си промълвят засега – може би в такива дни човек изрича само най-необходимото, и нищо повече.

Вдясно се низят къщи и къщички с хубави и грозни фасади, те надничат през оградите и градинките. В градинките се чернеят мокри дървета с не изцяло окапали листа, посърналите хризантеми се съпротивяват на гибелта, мокрите топки на цветовете им не пламтят, просто изживяват дните си. И все пак не е чак толкоз тъжно, тук е краен квартал, предградие на столицата, всичко наоколо излъчва тъкмо оная проста интимност, от която напоследък все повече се нуждаем. На мен ми е приятно да пътувам по това направление, когато се спускам от планината, дори в мъглата ми е добре. Седя до една от вратите на трамвая и доколкото мога, наблюдавам поведението на хората, като си въобразявам, че отгатвам мислите им, понякога ми се струва, че знам кой накъде пътува. Двете стари жени с мрежестите торби например ще слязат в Красно село за хляб, те са си наумили, че там хлябът е по-добър от хляба на Княжево. Изтънченият чист старец с пардесюто е професор от вилите, той ще купи от зеленчуковия пазар някакви плодове. Там ще слязат доста хора, включително грубиянът с мръсните, сгънати вече чували. Чувалите са били пълни със смески за животни, нахранил е някъде по кочините надеждата си и се връща, за да събира нови смески, ежедневието му минава в събиране на смески, всеки килограм от тях се равнява на килограм месо, така изглежда в мечтите му.

Точно пред мен е седнал млад човек, няма повече от трийсет и пет. За възрастта му съдя само по косата, по врата и ушите. Носи късо яке от изкуствена кожа с пришита овча яка. Лицето му е скрито, не го е извърнал нито веднъж настрана, поне да види кой се качва от спирките. Младият човек чете вестник, вестникът го е погълнал.

На всяка нова спирка трамваят се пълни, а това не ми позволява да продължавам наблюденията си върху хората. Започвам да се вслушвам в зараждащите се разговори. Най-ясно долавям някакъв брътвеж за дограма – единият не търси дограма, но другият търси и занимава събеседника си с проблемите на дограмата. Този, който не търси дограма, е задължен да вземе участие във възненията около дограмата или от учтивост, или за обща култура – тук хората се изслушват. Много сложни проблеми, не мога да ви ги предам, нещо много заплетено и дори несвързано, абсурдно и влудяващо, енигма някаква, нали разбирате – става дума за строеж, за материали, за майстори. Увличам се, без да ща, в дразнещия ме шопски диалект чак до момента, в който ме хваща друг разговор:

- Къде си се понесъл?
- Надолу, слизам към центъра да набия един. Счупил ченето на едно наше момче. Ти накъде?
- Пуснали са ботуши.
- Заслужават ли?
- Де да знам, ще видя.

Този, който пътува към центъра на града, за да набие някого си, е младият човек пред мен. Той вече не чете вестник, разговаря с изправения негов познат, също млад човек, също с яке, само че без пришита агнешка яка. Имам чувството, че двамата рядко се виждат в ежедневието си, но някаква отколешна близост крепи връзката им, може би ученическите години или махленските юношески лудории. Разговорът им върви леко, непринудено и не блести вече с оригиналност, разговор за общи познати. Да, всичко се завъртя около старите познати, от които някои се оказали в заводите, втори в някои ведомства, а трети в Либия или подобни на нея страни. По този начин яркото начало на тяхната среща избледнява, това ме разочарова, вече преставам да се вслушвам, повече ме занимава същността на този, който ще отмъсти за счупеното чене. Вече виждам и лицето му, извърнато към събеседника си – бледа кожа, ярко тъмни очи с изразена раздвиженост на духа, мека, много младежка уста и релефно очертан нос – хубав човек, твърде отдалечен от представата ми за побойник.

Отдясно продължават да се редуват попарени хризантеми и други есенни цветя, проблясват дюли, но се появяват и нови административни сгради с неизбежните си твърди очертания и бели фасади, изплуват из мъглата с апокалиптична заплаха да унищожат и хризантемите, и дюлите, заедно с потъналите в своя благ характер къщурки, завоювали терена си от памтивека. В тези къщурки все още живее духът на отмъщението. Помислям си неизбежно за факта, че край мен е страшно. Представям си какво би станало, ако счупят моето чене. Ще се намери ли някой да отмъсти? Би ли тръгнал така, като този човек, в почивния си ден? По всяка вероятност той се е отправил да отмъщава именно в своя почивен ден. Никой не би тръгнал към такова отмъщение заради мен, нямам си нито един приятел, който би дръзнал, а което е още по-тежко, едва ли ще се намери един – поне да позове с мисълта си желание за отмъщение.

Много се бърбе вече в този трамвай, сякаш всеки говори с всеки – за заплатите, за пенсиите, за внуците; момичетата говорят за момчета и дрехи, момчетата говорят за футбола и работата. Самотниците като мен си кротуват, някои от тях висят по дръжките с отегчени, изпразнени лица, други се вслушват в брътвежите, а намират се и такива, които отправят забележки към учениците, дори зараждат скандал.

Трамваят напредва в мъглата, спира, отново потегля. Зачитам се във фирми на магазини, вглеждам се в новопостроени комплекси, те се простират в мъглата като призраци. Една от сградите се забива в невидимостта като вълнолом, друга до нея с височината си наподобява фарова кула. Още малко и ще чуя сирената на фара да предупреждава за нещо. Гледам мъглата и се питам дали лудешкото кикотене и бесуване на учениците не се равнява на насилие за изтормозените от живота старци. Ами отмъщението? Насилие ли ще бъде туй, което ще се случи след малко? Може би само след пет минути отмъстителят ще намери човека, който му трябва. Това жестокост ли е, светът жесток ли е, или ние остаряваме?... Най-после градът ни вкопчава плътно в клещите си, бетонните сгради ни притисват отвсякъде. Тук всичко се вижда по-добре, няма далечина, мъглата не може да се изяви.

На Руски паметник слизат много хора, слизат и двамата събеседници с якетата. Следвам ги, любопитно ми е, искам да чуя ще си кажат ли нещо, особено на раздяла.

Но раздялата се извършва бързо, този, който идва в центъра за ботуши, преди да си тръгне, казва:

– Ако искаш, да дойда и аз.

– Ха – размива се отмъстителят, – ще си свърша работата сам.

– Тогава чао.

– Чао.

Постаравам се да вървя подир отмъстителя и донякъде ми се удава. Надявам се да свърне в някоя от сградите, но той крачи направо по булеварда, напредва бързо, аз изоставам, той върви още по-бързо и изчезва в мъглата.

КАРИАТИДА

Веднъж Иван Симеонов се загледа към северната част на оградата и забеляза, че ъгловият кол е клюмнал. Затича се и видя това, което се полагаше да види: циментовият кол висеше във въздуха. Това е то имот край дере, извика Иван Симеонов, вече ми липсват най-малко два квадратни метра. Без да ще, той се извърна към постройката и измери разстоянието с очи. Пет нищожни метра деляха дерето от калкана на вилата. Пет или шест корена от малините липсваха, търкаляха се долу край вадата. Свирепа болка и тъжно отчаяние свиха бойкото сърце на стопанина. Създаден, за да действа, той се хвърли към лопатата, скочи в дерето, започна да връща пръстта към мястото ѝ. Но пръстта падаше обратно в краката му, дори нещо повече – срина се още една част от брега, а туй го накара да загуби и най-дрипавата частица от духа си. Като подложи длани под пръстта, Иван Симеонов завика. Какво викаше, трудно се разбираше, но той продра гърлото си и въпреки туй никой не му се притече на помощ. Мария Симеонова готвеше в кухнята, а децата още спяха. Ръцете подпираха хубавата студена пръст, черна и пълна с бъдещ живот: милиони семенца и бактерии, бледи рехави жилчици, наситени с влага и обещания. Но пръстта тежеше не горе, където ѝ беше мястото, а в дланите му. Иван Симеонов най-после разбра, че не може да стои така и да подпира почвата вечно, че доколкото му подсказва огледът, брегът тепърва захваща да се руши. Пусна пръстта в потока. Понечи да изплакне ръце, но, кой знае защо, се отказа и отчаяно се закатери към имота си. При това положение той можеше да изпълзи изпод зейналата ограда, но не изпълзя, а заобиколи и влезе през портата. От това място вилата имаше вид на спокойна охранена буржоазка, задоволена във всяко отношение, която и не подозира, че тайна болест я разяжда подмолно. Упоритост, мъжество и нахалство бяха необходими за издигането на този гигант, скътал в себе си не по-малко от десет стаи, два гаража, сухо мазе за натура и битов кът – една микротеритория, в която влезеш ли, погълнат си от миналото, тук то те шиба с писък на гайди и те гали с шепот на кавали. Много безсънни нощи, присвоявания, комбинации и кражби бяха вградени тук и когато на края творецът трябваше да се радва, да обитава, една нищо и никаква вадичка там, в дерето, започваше задкулисната си дейност на подкопаване и сриване. Иван Симеонов погледна калните си ръце и чак сега се наведе над влажната, попарена от няколко слани трева. Тя наподобяваше перушина, обърсваше меко калта. Иван Симеонов усещаше мекотата на тревата, на неговата трева, поникнала и отгледана в неговия двор, в предната му част, която едва ли би могла да пострада от свличането. Забърсваше дланите, гънките на пръстите и мислеше за неземни сили, за гигантски благородни машини, с възможности да изтръгнат вилата му от предишното ѝ място и я преместят поне пет метра напред. Това е напредък, това е техника, а сегашното какво е – нищо, напразно го наричат прогрес,

то е нищо... Иван Симеонов се приближи към дворната чешма, наведе широкия си загладен под якето гръб и почна да мие ръцете си.

Кърпите, както винаги, висяха по местата си: за него, за Мария, за децата. В кухнята властвуваше редът. И каква чистота, боже мой!... Мария Симеонова отваряше консерва гювеч-зарзават, дебеличките ѝ отрудени пръсти работеха чевръсто, но не бързаха, преместваха ножа милиметър след милиметър, за да пазят капачката. Същата капачка догодина може да затвори нова консерва. Пестеливостта и чистотата бяха в кръвта на жена му.

Иван Симеонов разказа с няколко думи за колищата. Мария Симеонова остави буркана неотворен и се запъти към мястото на произшествието. Върху пострадалото ъглово колище се клатеше сврака, птица, която винаги докарва яростта на Симеонови. Иван Симеонов бе избил няколко свраки с ловна пушка, но гадините продължаваха да долитат и сякаш наистина предпочитаха неговия двор за провокационните си крясъци. Мария Симеонова извика “къш” и се озова при колищата. Картината предизвика остра болка в сърцето ѝ, после болката премина в уплаха. Без да ще, стопанката на имота се дръпна назад, уплаши се, че почвата може да се срути заедно с нея.

“Казах ти, Иване, още тогава ти виках да не вземаме туй място край дерето, но ти го купи, изкорени габърака и зася малини. Сега ще погинем заедно с къщата. Пръстта се кърти и пада връз вадата и ние тук, ако не циментираме, ще пропаднем за тоя, дето духа. Жалко за труда ни, с децата ще се издавим в тая река, ако не циментираме. Тук трябваше, значи, цялото дърво да се напълни с бетон, да се ангажират камиони, да носят и да хвърлят, а откъде ще ги вземеш камионите, като вече не работиш там, като си се скарал с всички хора покрай строежа. Тук, значи, трябва да потече друга река, от цимент, да блокира пръстта, да я стегне, да не мърда.”

Мария Симеонова изрече туй в дерето, а Иван Симеонов отвори устата си чак в кухнята, след като отначало клюмна върху стола:

“Само за цимент не ми говори, не ми говори за железобетон, защото ме хващат дяволите и не знам, значи, какво мога да сторя. На мен най-хубавите ми години отидоха тук да изкоренявам, да разширявам площ, да строя, да създавам условия за човешки живот на теб и децата ти и не ми говори за бетон, защото ще хвана нещо, значи, и ще сторя беля. Аз вече, като видя цимент или бетон, мога да повърна... Или дограма! Или плочки!”

“И ти не ми говори, каза му Мария Симеонова, защото ха не си набивал цимент и желязо, ха сме се срутили.”

На туй Иван Симеонов отвърна мрачно, че тук вече не помага нито циментът, нито желязото, тук нищо не може да се хване, защото всичко е обречено на общо срутване и положението не може да се спаси, дори ако стоиш денонощно долу и връщаш падналата пръст на мястото ѝ.

Ще стоим, хвана се Мария Симеонова за думите му, ще стоим и ще мятаме обратно пръстта. Ти, аз, децата. Туй, дето е издигнато, трябва да се спаси.

Иван Симеонов не отговори, сгромоляса се върху масата и зариде. От плътното декемврийско небе заваля ситно... Ситно тук, а кой знае как в планината, откъдето иде туй нищожно поточе, то ще се напълни отново и отново ще започне да подкопава. Вън закрепяха две свраки, свраките крещат най-оживено при ръмеж.

Този декемврийски ден бе първият, началото. После се случиха много други неща, но всичко бе свързано с валежите и прииждането на потока. Земята се срутваше, колищата легнаха във водата и се покриха с кал, мрежата на оградата ръждясваше и се ронеше като пудра, времето ръфаше двора, примляскваше от удоволствие и ехидно повръщаше изяденото, което потичаше надолу. Отвърнал поглед от дерето, Иван Симеонов дълбаеше отбранителната линия на два метра от калкана, слизаше надолу в

землянката и оформяше красив окоп. Като довърши окопа, въпреки отвращението, което хранеше към цимента и строителното желязо, той хукна из града. Започна да възстановява връзките си. Сега трябваше да заплаща. Камионите искаха, циментаджиите искаха, за желязото искаха, за чакъла искаха. Майко, колко струва, ако го строиш като другите, извика на края Иван Симеонов, грешни пари троша за дреболии.

Докараха торбите с цимента, докараха чакъла, ворта, зачакаха желязото. Докато чакаше желязото, Иван Симеонов подреди материалите на сухо, но въпреки туй материалите потекоха към окопа, самички, без да ги викат, позовани от нещо прадядовско, искаха да си свършат работата, но как да ги пуснеш без желязото!

Дните минаваха, времето течеше, течеше и потокът.

Най-после желязото пристигна. Камионът довтаса пред вилата. Камионджията повика известно време отвън, па влезе в двора. Почука на вратата, позвъня и тъй като не му отвориха, заобиколи и мина в задния двор.

Тук камионджията видя едно живо същество. Краката на това същество бяха забити във водите на потока, а раменете му подпираха основите на вилата. Съществото обладаваше гигантска сила, крепеше цялата сграда. Задният двор липсваше изобщо, потокът беше отнесъл всичко заедно с отбранителната линия и строителните материали. Водата течеше в краката на съществото, размиваше пръстта, но краката – не, те си оставаха там, забити във вечността.

Камионджията се загледа в кариатидата, постара се да разпознае в нея самия Иван Симеонов, но не успя. Иван Симеонов бе полепнал с кал, вар, цимент и се бе втвърдил. Нищо, нищичко не се виждаше от стопанина. Само по едно вре на камионджията му се стори, че лявото око на Иван Симеонов се открехва, сякаш да каже нещо, но вместо да остане там и да разбере какво му казва, камионджията хукна панически към камиона си.

РЪЖДАТА БЛЕСТИ КАТО ЗЛАТО

Като ви наблюдавам, вас, жителите на този град, прави ми впечатление, че не обръщате внимание на входовете; обитавате топлите си жилища, входовете ви служат само за преминаване. Вие ги мислите за еднакви, но се лъжете, има входове и входове, някои започват и свършват веднага, като врати те са безинтересни, говоря за големите входове, които се превръщат дори в тунели, а много от тунелите се разклоняват, вратите към мазетата им са отключени, достъпът до парните инсталации е свободен – влизай и се разполагай. Нямате си представа колко е хубаво да си легнеш по гръб в едно загрято мазе и да заръбаш хляба. Един ден по този начин изядох две пити и спях чудесно, не е вярно, че преяждането затормозва стомаха, нямам основание да потвърдя това суеверие.

Прави ми впечатление, че не забелязвате и прегазените котки. Напоследък по улиците се срещат много мъртви котки, те лежат на асфалта дълго, никой и не помисля за тях. Вярно е, че съществуват служби по чистотата, но службите по чистотата не притежават очи, а кой от вас ще вдигне телефона, а? Но да речем, че вдигнете телефона, повече от сигурно е, че ще ви отговорят да си гледате работата – службите по чистотата не могат изобщо; какво би станало, ако се втурнат и към котките; прегазени котки колкото щеш и все на определени места, друг въпрос ще бъде, ако котките започнат да умират в точно фиксирани пунктове, по регламент; засега обаче те избягват да постъпват така.

Може би подразбрахте, че съм този, който се грижи за умрелите котки. Никой не ми нарежда, но видя ли просната котка, сърцето ми се свива, пъхам я в някоя от безбройните си торби и продължавам работата си. Работата ми е да пребърквам боклукчийските гюмове, едно интересно занимание, но вие едва ли ще ме разберете, освен ако не ви е чужд хазартът. Но и тогава не бихте проумели същността – за да проумеете, трябва да сте боклукчийски преровач, най-нищожната издънка на социалната стълба, не знам как да ви го обясня, но, да речем, можете ли да си представите човек с годишен доход осемдесет лева, по трийсет и няколко стотинки на ден? Това съм аз, затова ме занимават входовете. За мен всяка хартийка е скъпоценна, трябва да я измъкна измежду сметта и трапезните остатъци, не много приятно занимание, дори отвратително, и все пак вече си го обичам и трудно бих го заменил за друго, особено ако “Вторични суровини” повиши поне малко цената на предаваната от нас хартия. Не съществува кой знае какъв чар и в това, да събираш котки, разбира се. Какви ругатни съм дочул от шофьорите, когато се промъквам към трупите. Вместо да ми кажат браво, те ме псуват. Но да се върнем при входовете. Край големите кофи за смет се навъртаме аз и живите котки. Сигурно сте забелязали колко много котки се навъдиха напоследък, хиляди, и главната част от тях обитава мазетата като мен. Там, в мазетата, се раждат и котенцата, те се появяват внезапно пред очите ви, за да се потъркалят в слънчевата трева, а вие се чудите откъде се взимат чудесните котенца, оттам се вземат, от коремите на майките, от утробата на града, от подземията, от тъмнината, в тази тъмнина мяукат последиците от сладкото керемидено пулсиране. Тези котенца се създават, за да ви предпазят от плъховете. Сякаш не помните плъховете! Няма ги сега, не представляват сила, тези котенца именно са застанали между тях и вас, на тях е предопределено да поддържат равновесието. Но пак се отплеснах за котките, а думата ми не е за тях, думата ми е за мен, искам да научите нещо за моето присъствие на този свят.

Предпочитам центъра на града, старата част, там има гънки, интимност. Новите квартали – пфу! Не ме интересуват. Блоковете. Отвратително. Не давам старата демократична част на града с улегнали, ферментирали вече нрави, с остарели врати по мазетата, на такива врати не им работят и ключалките, а собствениците не слизат с месеци в подземията. Защо, какво да правят там, долу отдавна е наблъскано със стари мебели, дюшеци, пружини, туби, автомобилни гуми, пукнати клозетни чинии – уж ще потръбват, а не трябва, – стари книги, стари списания – всичко, каквото може да бъде изхвърлено при един ремонт, основно почистване или смяна на мебелите. Четвърта зима вече спя в общото помещение, определено за парното (поне двайсет и пет градуса), и не виждам повод да се преместя. Обитавам най-централната част на София, при Коня, лежа върху три дюшека. Денем мога и да чета, светлината на прозореца пада точно върху разворените страници. Библиотеката ми е разнообразна, стари книги, стотинка не съм давал, всичко е измъкнато от щедрата томбола на боклукчийските кофи. Най-дебело са подвързани съчиненията на Хайне. Споменавам ги не защото имам предпочитания към тях, а защото са свързани с преживяване. Ах, как мразя спомените, как не подхождат на боклукчийското ми всекидневие, изобщо не знам какво е това спомен, но... тогава бе застрашен животът ми. Наближаваше краят на лятото, периодът, в който си търся зимно скривалище. Вече имах някаква ориентация, огледите ме отведоха на улица “Шейново”, три високи огради там образуват нещо като кладенец. Какво да ви кажа – пет входа, подземната част – лабиринт, сградите стари, повечето врати към мазетата отворени. Избрах си нещо с южно изложение, с топлопроводни тръби и чешма. Започнах да ношувам експериментално, временно напуснах лятната си резиденция в стария автобус извън града.

Прекарах няколко дни в новата квартира, уверих се, че е добра, но малко преди да се изтегля, се случи неприятност. Въпреки проявената предпазливост, изглежда, че все пак някой ме е зърнал или не знам какво, но една сутрин, към девет в неделя, чух зараждащата се опасност – далечни звуци, присъствието на разтревожени хора. Грабнах чувала и изскочих в подземния коридор. Помъчих се да си припомня горедолу изходите, ослушах се още веднъж и хукнах към тишината. Внимателно отворих вратата на двора, но и там дебнеха. Върнах се, притулих се в най-тъмния кът, зачаках с туптящо сърце. Вън глъчката се усилваше. Доколкото можех да схвана, от етажите слизаха нови хора; долових отделни думи, изречения, разбрах, че става опасно. Шумовете, които отначало ми звучаха нестройно, май че с изтичането на времето се организираха, напред излязоха по-мъжките гласове. Уплаших се и реших да се предам. Тръгнах през коридора – мазетата сякаш едва сега ме удариха с миризмата си, изкачих се по каменното стълбище, бавно отворих вратата; право в лицето ме плисна ужасът: двайсет или трийсет души, въоръжени с ножове. Затворих вратата, побягнах обратно в тъмнината, сред най-гъстите миризми. Не озверените погледи, не хората ме бяха уплашили, а страшното им единодушие. Нима това не бяха мразещите се един друг, непрекъснато воюващите помежду си собственици? Какво ги беше обединило? Пресметнах, че е глупаво да изляза насреща им, но можеше ли да ме спаси и криенето? На тях нищо не им пречи да нахлуят, а в суматохата се убива лесно. Нещо обаче ми подсказа, че е по-добре да изчакам. Какво да изчакам? Нещо ми внушаваше, че долу съм по-защитен. Макар и многобройни, собствениците се страхуваха. Те се пенеха и размахваха оръжията си вън, ако им паднех в ръцете можеха и да ме надупчат, но не смееха да нахълтат. Съвсем ненадейно една от вратите се отвори. Не тази, която очаквах. Дневната светлина се спусна по стълбището. Какво беше пък туй? Възможност да изляза? Отново се зашумя, този път гласове на жени и деца идеха отдалеч, аха, вече се обаждаха зрителите. После чух стъпки, ботуши минаваха решително по плочите. Спряха. Трийсетина гърла едновременно започнаха да обясняват. Отново тишина. Излез, извика внезапно милиционерът, но и той не се отличаваше с особена решителност. Това е вече друго, рекох си, и потеглих. О, колко бавно изминах пътя по коридора, неимоверно тежко се изкачих по стълбището, на входа истинската дневна светлина ме заслепи и затворих очи. Затворих очи, но видях ясно как тълпата ме гледа и вдига ножовете, милиционера, възбудените лица на децата, уплашените жени, които очакват всеки момент да се завърже нежеланата престрелка, готови да се скрият зад ъгъла. Представете си как съм изглеждал тогава, с празен чувал и Хайне под мишницата. Разочарование? Учудване? Ново раздражение? Някой издигна лозунг да ме разкъсат. Милиционерът избърса потното си чело, скара се на тълпата и ме поведе.

В районното ме подхвана дежурният, събраха се и други, гледаха ме; дори не докоснаха чувала, разгънаха книгата – де който влезе, все книгата поглежда, а после мене, визира се внимателно, но и с досада. Абсолютно униние. Кой си ти? Не знам. Къде си раждан? Не знам, нищо не знам, нито помня, знам само, че вървя по улиците и бъркам в боклуците, това съм аз. Какво да те правим? Ваша си работа. Там е работата, какво да ме правят, аз съм една голяма бъркотия, какво могат да ме правят, нито да ме задържат, нито да ме съдят, нищо, най-добре да ме пуснат. Дежурният махна с ръка, внуши си, че не съществувам, и мисля, че постъпи мъдро. Няма ме, не може и да ме има. Това съм аз, ако искате да знаете, на всичко отгоре – без паспорт. Посочиха ми вратата, но тръгнах към бюрото, взех си книгата. Най-напред свих през задния вход на ресторант “Грозд”, дадох ми малко хляб и се качих в автобуса. Мина контролата, но и контролата махна с ръка, все пак успях да кажа на контрольорката, че притежавам подобен автобус, почти лична собственост. Прибрах се при гнездата на птичките,

изядох хляба и легнах върху сламеника, решен да си дам почивка, макар че беше неделя, а неделя е най-работния ден за боклукчиите. Като се опънах добре, замислих се и чак тогава се уплаших, тялото ми започна да трепере. Чакай, кой съм аз наистина; откъде съм се взел, на колко години, бил ли съм някога дете? Треперя от нерви, но си задавам и въпроси. Най ме обиди това, че и милицията дигна ръце. За първи, но и за последен път ми стана мъчно, че съм нищо. Това отчаяние трая доста дълго, попречи ми дори да си подремна през деня, но привечер се оправих, привечер слънцето заседна между гнездата на птиците, а ръждата на автобуса ми заблестя като злато; рекичката лъсна, жабите изврякаха изведнъж, нещо хубаво прониза света, всъщност то не е било в природата, а у мен – едно олекване, едно кръцване не знам къде и – край. Защо, запитах се аз, защо подобно настроение, какво ти липсва, нищо не ти липсва, всичко си имаш, и сега нещо ти се е приглезило, понеже носиш душа и искаш някой да ти обърне внимание, е, няма кой да ти обърне внимание, затова помисли, сам ли си, или не си сам. Не си сам, разбира се, ами че с теб е рекичката, в края на краищата с теб са жабите, я виж колко жаби, къде има толкоз много жаби, това са най-бъбривите жаби на света. Олекна ми, извиках от радост, прииска ми се да запея, но какво да запея, не знам нито една песен. Затова пък се протегнах и извиках на глас. Ето, това е!...

Този е единственият спомен в живота ми...

Когато събера много хартия, пък и някои по-ценни неща, отнасям хартията и я продавам, дето трябва, а след това се връщам, взимам ценните неща и торбата с убитата котка, купувам си хляб, качвам се на трамвай, автобус или на тролейбус, зависи от коя част на града съм тръгнал, и се отправям към моя ръждясал автобус. Зиме, лете, няма значение – има ли убита котка, аз идвам при рекичката, оставям ценните неща при натуриите си, измъквам правата лопата и започвам да копая дупка в земята, малка, незначителна, колкото да поеме една мъртва котка. Няма тържественост, няма ритуали, просто заривам котката, и толкоз. Но важното е, че животното е вече под земята, че не съм позволил на автомобилите да изтърбушат червата ѝ, попречил съм на едно разлагане, осигурил съм мир на праха ѝ, а най-важното, вие, които живеете там и минавате край изтърбушените котки, толкоз ли не се досещате, че е неестетично? Не ви търся сметка, само ви напомням, че някой ден, ако видите едно нищо, една неизвестност да се навежда между автомобилите, не плюйте с отвращение. Поставям котката в торбата си, идвам при рекичката, погребвам я и винаги се люблювам на делото си. Колко много гробове, колко много мъртви котки! Всяка е носила душа, сега е само тяло, но под земята, а това е достатъчно. Защо съм такъв, да ме пита човек, защо тъкмо аз, не мога ли да си гледам живота? Такъв съм си. Боже мой, хора, дали не съм нещо не на себе си? Защото, като ви наблюдавам, идвам до заключение, че все изкуфелите, малко мръднали дами съжаляват котенцата, все те ще се намерят да ги погалят или приютят. Боже мой, какво стана, нима милосърдието е останало само у изкукуругалите?

Но и аз съм користен, да ви кажа, дето го върша, не го върша току-тъй, без печалба. Защото в някоя лятна привечер, когато слънцето стане хладен кръг и ръждата по автобуса ми заблести като злато, мятам поглед зад рекичката, чувам птиците и ми става приятно, хубаво, а бе – чувствавам се направо щастлив.

ТРИУМФ

Чувството, че има да върши много неща през деня, го накара да стане рано. Ниската му понакуцваща фигура тръгна по глухите улички, край дебели каменни зидове и дворчета, в които други подранили стопани подклаждаха огънове. Всеки

имаше да вари по нещо в казана си, наоколо като безброй очи дебнеха чисто измити буркани. Градинките и саксиите пламтяха като есенни цветя, лозниците едва носеха тежките вимета на гроздовете. Дъждовното лято бе отминало, градчето вече осъмваше в бистрия слънчев въздух на октомври, месецът се заниза тих и нежен като струна. В пристанището шумовете на моторите се умножаваха, беше сезонът на паламуда, но тези шумове сякаш не достигаха до хората, на хората им се струваше, че е тихо, че им е леко, че всичко, което вършат сега, произтича от соковете на плодовете.

Накуцващият влезе от новата част на градчето и се упъти по брега. Овехтялата му дочена дреха се мяркаше по пясъчните ивици, по скалите, изчезваше зад дюните, показваше се отново: човекът залягаше, пълзеше.

Най-после може би той откри мястото. Бурунът бе дълбоко врязан в морето, потънал в спокойствие, силно насечен, скалист. В тънката есенна топлина там се пощеха гларуси. Някои гледаха към простора и дебнеха, други стояха спокойно като мъдречи или пристъпваха лениво между курешките.

Накуцващият човек запълзя отново, промъкна се, кажи-речи, до птиците и постави рибката на скалата. Върна се назад и залегна. За всеки случай омота ръката си. Небръснатото му лице беше едро, леко кривогледо. Въпреки кривогледството изражението на очите му излъчваше добронамереност, наивност.

Мъртвата рибка лежеше на скалата, куката, която я пронизваше, почти не се виждаше, виждаше се синтетичното влакно от рибката до ръката на човека, но можеше ли то да направи впечатление на птиците? По водата и брега се търкаляха милиони синтетични предмети – от надувните детски поясчета до тубите за мазила. Те се жълтееха и синееха, плаваха или лежах на дъното, подаваха се от пясъка на плажовете, дразнеха погледите, направо нервираха сред хармонията на великото природно цветосъчетание.

Най-едрият изпревари всички, стрелна се и нагълта рибката. Ръката на човека не пропусна мига, дръпна влакното, куката се вряза в гърлото на гларуса. Птицата се вцепени от изненада. Нищо не я болеше. Само това дръпване... Какво ли можеше да означава то? Разпери криле, полетя, но невидима сила я притегли рязко надолу, а остро нещо се вряза още по-дълбоко в гърлото ѝ. Тя падна и се преметна. Рибката изхвъркна от клюна окървавена. Птицата стъпи на краката си, силно притисна криле към земята.

На двайсет метра от нея човекът навиваше влакното.

Гларусът не знаеше, че горещината в гърлото е от кръвта му, той стоеше прилепен до земята и понеже нямаше какво друго да стори, политна отново и отново падна. Най-после разбра, че невидимата сила, която го притегля надолу, е влакното, но не можеше да направи нищо: то влизаше в него, беше вътре в него.

Човекът навиваше и се приближаваше, не бързаше, пестеше резките движения, тях той предоставяше на птицата. Най-после гларусът предприе нещо по-сериозно – вдигна се над главата му и полетя в кръг. Това изненада човека, той се стресна, забрави да навива, а сякаш не му достигаха и сили, само гледаше как горе в яростни напъни кръжи огромният мъжки гларус. Полетът теглеше влакното до скъсване, човекът усети това и леко размота. Отпусчането подлъга птицата, тя за миг помисли, че е свободна, и реши да разчупи кръга, но туй проклето дръпване отново я събори върху скалата.

Нито далеч, нито близо до нея тревожно летяха и грачеха другите гларуси. Човекът в дочената дрипа държеше здраво влакното и наблюдаваше предизвикания от него хаос: птиците в небето и мятащия се в камъните мъжкар. Картината го бе зашеметила до такава степен, че бе забравил да навива. И все пак мъжкарят се приближаваше, туй ставаше сякаш по силата на необяснима логика, продиктувана от здравината на влакното и от куката.

Чувалът лежеше настрана. Не става и дума за ония памучни или манилени чували, а за нещо синтетично, полупрозрачно, гладко и достатъчно голямо да скрие птица.

Човекът се хвърли върху птицата рязко, защото познаваше силата ѝ, бързината ѝ, цялата жилавост на крилете и шията, остротата на нейния клюн. Като я похлупи с тяло, преди да бъде изкълван, накуцващият притисна главата ѝ към скалата, прибра криво-ляво крилете към тялото, обгърна ги. Свободни останаха само краката, те дращеха въздуха, загребваха го с плавниците си. Въпреки всичко главата успя да се измъкне от лявата ръка на човека, острието на клюна се заби във врата му, човекът изрева, прихвана повторно главата на птицата. Острата болка във врата го караше да действа грубо, жестоко. Той не пипаше, а стискаше – до счупване, до задушаване. Чувалът прибра птицата. Вътре тя се отпусна и най-важното усети, че сега нищо не придърпва главата ѝ откъм гърлото, че повече нищо не се връзва в нея. Човекът чисто и просто бе отрязал влакното.

Като завърза чувала, накуцващият победител нагази в морето, загреба шепа вода и заплакна изкълвания си врат, който леко кървеше. Върна се при чувала, нарами го и потегли.

Победителят не тръгна по бреговата ивица – той се изкачи до магистралата, предпочете да върви по асфалта. Отляво се простираха по-големите, зашумени с дървета лозя. Отдясно се редуваха малките лозя, те бяха криви и жълти, разположени по дюните. Имаше нещо абсурдно в това, че лозите излизаха направо от жълтия нагорещен пясък и въпреки туй раждаха гроздове. Дори без да вкуси зърната, човек сякаш усещаше, че сокът им е гъст, сладък и предугаждаше какво може да бъде виното. В тия малки имоти всяка лоза беше самотна сред своята оранжева пустиня. Трева липсваше, тук-там стърчеше по някое дръвче. Но имаше много смокини, много блясък на море, много сол във въздуха, а през лятото – жега.

Гларусът кротуваше в чувала, учуден, че светът се е смалил, че го притиска отвсякъде. Той не мислеше, само усещаше. От необичайното клатушкане в стомаха му се надигаше нещо като морска болест.

Гларусът повърна няколко полуразложени рибки, но човекът, който го носеше, не разбра това, човекът бе отправил поглед към върха на своето смокиново дърво. Дървото се издигаше в лозенцето. Клоните му се простираха широко, на всички страни, отрупани с тежки мъхести листа, голямо дърво, достойно дърво, плодовете му бяха колкото звездите в небето. Нямаше ламя на света, която би могла да обере смокините му: различно големи, някои съвсем зелени, други съвсем узрели, черни, готови да се скапят. Обираха едни, зрееха други и отново, и отново дървото даваше с пълни шепи...

Може да се каже, че това беше най-интересното лозенце: микроскопично, криво, килнато на всички възможни страни според гънките на дюната, спечено, дори сега – през октомври. Една малка Сахара – това представляваше лозенцето, защото първото впечатление, което предизвикваше то, бе за много пясък. Стопанинът се бе погрижил добре за пълното му загрозяване. Тук стърчаха две нескопосани плашила, по дръвчетата висяха шарени парцали и полиетиленови торби. По клоните на смокинята бяха обесени врабчета. Изглеждаха леки и въздушни, не тежаха на дървото и тъй като бяха обесени с краката нагоре, крилицата им се ветрееха винаги разперени.

Цялото лозе бе оградено с дворна телена мрежа, с желязна врата, катинар и ключалка. Накуцващият кривоглед човек отключи и влезе в имението си, остави чувала с гларуса и веднага започна да пляска с ръце. Изхвърчаха косове, полетяха към морето. Достатъчно бе да се загледа по-внимателно човек, за да открие колко много птици живееха в есенното изобилие на околността. Стопанинът пляскаше и викаше.

Като се убеди, че е прогонил всичко пернато от територията си, победителя опипа засъхналата кръвчица по врата си и се обърна към стълбите. Грубо сковани, стълбите пронизваха на две места короната на смокиновото дърво. По-ниската извеждаше до голям разклонен ствол, а по-високата се изкачваше до върха. Кой знае защо, може би поради неизвестна болест върховите клони съхнеха, дървото оплешивяваше. Затова пък удобно за окачване на врабци. Стопанинът взе чувала, отвърза го и го притисна до земята. Прикованата по този начин птица не можеше да кълве. Бръкна и намери краката ѝ. Измъкна само тях, привърза ги добре с въженце. Чак сега измъкна цялата птица, но лявата му ръка стискаше здраво главата ѝ. Като държеше птицата, стопанинът на имението се изправи и се обърна към дървото. Прецени нещо важно и отново вкара птицата в чувала. Така му беше по-удобно да се катери. Стълбата се огъваше, пружинираше, но опитният стопанин знаеше, че няма да се счупи – беше се качвал безброй пъти, стълбите му служеха да го отвеждат до плодовете.

От върха на дървото той огледа пейзажа, сякаш го виждаше от върха на величието си; на запад възвишенията на прозрачната планина, а на изток есенното море с лодките, които търсеха риба. Всичко се виждаше – и старото, и новото градче, и островът, и вълноломът до другия остров, и селото в далечината зад острова, всичко живееше кротко в кроткия ден и всичко се виждаше оттук, от неговата земя, от неговите лози, от неговата смокиня.

Без да измъква птицата от чувала, човекът привърза краката ѝ към най-високия сух клон. Като се убеди, че всичко е готово, той се смъкна на безопасно място и дръпна чувала. Гларусът увисна с цялата си чистота в лъчите на слънцето.

Човекът слизаше по стълбата. Усетил пясъка под краката си, той погледна нагоре, но видя само листа. Измъкна се от чадъра на дървото и сега успя да види птицата. Тя висеше, висеше добре и гледката му се стори задоволителна. Отдалечи се още, качи се на дюната. Оттук картината му се стори още по-добра. Особено когато птицата, съвзела се вече, започна да поклаща криле. Беше чудесно. Стопанинът на имението изръкопляска. Но на какво? Вече нямаше косове, нямаше врабчета. Тогава човекът разбра, че е изръкопляскал на себе си.

ГОСПОДАРЯТ НА ИНДИЙСКИЯ ОКЕАН

Географията на това заливче от Южното Черноморие не е много сложна – едно сурово място с твърди остри скали, повърхността им ситно разядена, по тях е изключено да тъпчеш бос, не става и за къпане, рядко ще се намери глупак да се потопи точно тук. Наоколо е само плитчини, но има някаква ивица, тя е известна само на Капитана. По нея той се прибира с лодката си от риболов, промъква се чак до брега, там го чака малък дървен кей. Когато лодката се прибира от риболов, собственикът ѝ може да види отдалеч своята дъсчена къщичка, а зад нея – горичката. Пред къщичката има навес, има пейки и маса, шава човек. Това е жена му, тя шета там, подрежда обяда или вечерята. Заливчето е защитено от някои ветрове, но при влошаване на времето лодката се изтегля на брега, така че с прилежна упоритост и твърдоглавие човек би могъл да живее тук, стига да е нашрек. Капитана не признава друг живот освен този, така е навикнал. Той е някогашният господар на Индийския океан, така го знаят хората от пристанищата, макар че всъщност е бил господар на всички океани, защото къде не е пътувал и водил корабите си, но сега е пенсионер, от десетина години се е примирил само с туй черно заливче от Черно море. А искат да му отнемат и него. Тук често се отбива техникът на съвета в съседното градче, известният пияница и рушветчия Мишо

Чолаков. Мишо Чолаков настоява да се махне къщичката на Капитана, тя грози, така смята законът, по крайбрежието трябва да се метлосат всички подобни постройки. Капитана мълчи, досега не е промълвил дума с него, предоставя туй на жена си. Тя предава точно мислите му: няма да получиш нито лев, нито грам ракия, не се надявай на рушвет и стой далеч. На шейсет, с десет години по-млада от Капитана, у нея още се утаяват токовете на някогашната красавица, дори сега задържа погледа, предизвиква преценка, размисъл, събужда предположения, макар че е потънала в безпорядъка на вечното движение между огнището и мивката, лодката, мрежите, метлата, чиниите и селските магазини. Цялата дневна умора привечер се награждава, идва един час, малко след като е приготвила салатата. Тогава капитаншата поставя голямо блюдо на масата, покривката блести от белота, изправя бутилката, до нея двете чинийки и двете чашки, всичко за двама души, капитаншата сяда на стола и първото, което вижда, са двете вилици, вечните вилици от трийсет години насам, купени в арабско пристанище. Тя не може да не ги погледне, те я връщат за момент в миналото, това сякаш е необходимо. После капитаншата запалва цигара, запушва. Това е най-сладката цигара през денонощието. Почива си и пуши, кротко гледа към устата на заливчето. Първо ще чуе мотора, а после ще се появи лодката, сякаш я изстрелват скалите. Какво по-хубаво, кое може да се сравнява с това, какво повече могат да искат двама стари приятели от този час на очакване и завръщане. Преди да влезе в заливчето и види жена си, Капитана неминуемо си представя оня септемврийски следобед в Калкута, когато кметът на града бе поканил всички налични капитани от пристанището на прием в някаква резиденция с много зали и градини.. Хиляда ли се събраха? Май че хиляда капитани и всички закуп; и колко езици се вплетоха тогава в празненството, колко нещо се изпи, само мъже, единствена жена – съпругата на кмета, останалото мъже, мъже, мъже, докъдето ти види окото, касапница от съдби и преживелици, милиони бруто-регистър тонове, ветрове, плитчини, бурени, но всичко туй избледня пред единственото, най-великото: когато съпругата на кмета нарече българина “Господаря на Индийския океан”. Защо? По какви причини? Не е важно, никой не може да разгадае съображенията, поради които една дама може да каже нещо, важното е, че му лепнаха това прозвище и той не се обиди по лесно обясними причини. Първата му брачна нощ и този прием в Индия – няма по-големи събития в живота му, а битието на Капитана гъмжи от преживелици... Той се вслушва в двигателя, така разбира, че всичко е наред, сърцето на машината работи спокойно, в него има поне още пет години живот, чак тогава ще може да мисли за ремонт. Така си е, откакто се е поселил тук, не е ставало нужда да сменя нито лодката, нито мотора, нито мрежите, нито жената, всичко му служи прилично, а и той самият е прилежен, два пъти дневно излиза за риба и два пъти се прибира редовно, как не му хрумна поне веднъж да се отбие в казиното или в къмпинга. Нещо остаряваме, признава си Капитана, май че нещо ни тегли все към дома, към еднообразието – всеки ден едно и също, питието и то едно и също, а всъщност не е безинтересно, хубаво е; ставаш от леглото и изведнъж виждаш, че е добре: слънцето го няма, наоколо е хармонично меко, тихо, заковано за вечността, но дълбоко в същността си е раздвижено, зад морето клокочат лъчите, много скоро ще се разпукат като цвят и ще те обсипят с перли, както си сам сред водата, ама съвсем сам. Западният ветрец духа нежно, повърхността на морето тръпне – кожа на жребче, това е от вечната му младост, от вечността. След малко всичко порозовява, тук-там се показва топъл гръб на делфин. И делфинът е вечен, и розовият цвят на изгрева, и гларусът, който, ако го питаш, едва ли ще съумее да каже защо седи във водата и мълчи, какво му е необходимо, като го гледаш – нищо не му е нужно и разбираш – стои за украшение, забодено върху гърдите на морето, като брошка. И това си има значението, заключава Капитана, и то е важно. Както е много важно да види отдалеч ръцете й.

Когато се прибира, той най-напред вижда ръцете ѝ, понякога те още работят с ножа, режат, но повечето пъти са полегнали върху масата и чакат, а между пръстите на едната ръка дими цигарата. Няма по-хубава жена, няма по-кокетна къщичка, не съществува по-уютна верандичка и туй май че бие по сила всичките му плавания накуп и всичките му приключения. Ако сега ми кажат – какво искаш: отново в Калкута, или да останеш в залива, веднага ще предпочете залива, но върни ме, боже, поне пет години назад, само пет ти прося с най-голямата искреност, каквато може да си представи човек. Как не съм се сетил по-рано да се вкопча на младини в залива, че да не мръдна до края на живота си. Така мисли Капитана сега, на седемдесет, когато се прибира от мизерното си плаване, понесъл няколко килограма попчета към тигана. На брега, върху продънената прогнила лодка, е седнал Мишо Чолаков, лицето му се чернее отдалеч, до Мишо Чолаков е седнал друг човек, сигурно придружител, пратеникът на общината никога не идва сам. Моторът пърха равномерно и сладко. Капитана и Мишо Чолаков се наблюдават, шумът на двигателя не им пречи да си проведат разговора.

– Отново ли си дошъл – намръщва се Капитана.

– Този път ти нося голяма новина – казва техникът, – предупреждавам те, че утре пристигам с булдозера. Казах го и на жена ти, но тя държи точно туй нещо да го заявя и на тебе. С мен е булдозеристът, да види ще може ли да събори бараката. Оказа се, че може.

– Ти си мръсник и рушветчия.

– Изпълнявам заповед. По крайбрежието не бива да има незаконни постройки, ти нямаш разрешение, сто пъти сме ти го казвали, а ти сто пъти си заявявал на кмета, че бараката ти не грози, а краси. Трябва да събориш и кея. Идват курортисти, идват чужденци, крайбрежието трябва да бъде красиво.

– Понеже не ти дадох сто лева, мръсничко.

– Това е, капитане, утре пристигаме.

– Добре, но почакай да изляза.

– Не, бързам.

– Почакай, моля те.

– Стар си и не можеш да ме биеш.

– Няма да те бия, ще те убия.

– Е, това не искам да става и си отивам, защото си луд петел. Жена ти ме помоли да си тръгна, преди да слезеш на брега.

– Почакай, моля те, искам само да те убия, нищо повече, сега ще те стисна за гърлото, моля те, направи ми това удоволствие.

Мишо Чолаков се изправя, изправя се и придружителят. Той е нисък силен мъжага, погледът му е объркан, а когато тръгва след техника, леко се извъръща, едва забележимо махва с ръце, извинява се за нещо. Лодката целува кейчето. Капитана се хваща за него, скача, привързва се. Преди да прекрачи във верандичката, застава до колата си, гледа я, мисли, дори отваря вратата ѝ, дори сяда, но преди да запали, се отказва – струва му се безсмислено, унизително му е да отива сега до общината, все едно че тръгва против разбиранията си, да моли за отсрочка, макар че понякога е мислил и за това, да се яви най-после пред тези тайнствени хора и да им каже, че това мизерно кътче от морето не струва нищо пред стоте милиона лева, които са били в ръцете му и които са оцелявали само поради него, освен това може да им подметне, че си имат работа не с друго, а с Господаря на Индийския океан. Капитана слиза от колата, вече му предстои най-тежкото – да застане пред жена си. Бутилката стърчи самотна върху масата, няма ги двете бели ръце. Той не влиза вътре, сяда на стола, напълва чашите и поглежда към хоризонта. Морето е гладко, морето е глухо, то тежи

страшно, просто тегне с хубавата си ясно очертана линия, с черните назъбени скали в заливчето, с кейчето и привързаната към него като кученце лодка. Майчицата му мръсна, от всичко ми остана само туй и пак ми го вземат, сякаш не могат да почакаат още някоя година, докато хвърля топа. Ти няма да хвърлиш скоро топа, появява се жена му, ти си здрав и ще живееш още и моля те, да не правим трагедия, знаехме си, че ще ни бутнат, какво искаме, поживяхме си добре, ще се приберем в Бургас, там си имаме всичко, ще се радваме на внуците. Така ще стане, съгласява се Капитана, той не иска да тревожи добрата си съпруга, но все пак ме е яд, притежавал съм всички морета, а сега не мога да имам едно петънце от тях. Пият и се вслушват в щурците, свечерява се, от селото долита магнетофонен запис, там на някого му е весело, той няма нищо общо с преживяванията на пенсионерите. Какво да си говорят, могат само да пият, макар че и пиенето не върви, нищо не им се услажда, нито искат да пуснат радио, не палят лампи, могат да седят и да мълчат. Само сто лева, проговорва изведнъж Капитана, само да не бях толкоз твърдоглав, сто лева щяха да оправят работата, но не мога, разбери, разбираш ли ме? Мълчи, моли жена му.

Призори тя чу някакъв шум до себе си, но не обърна внимание, защото Капитана бе плакал цялата нощ. Призори нещо до нея хлъцна и той заспа, но изглежда, че не бе заспал както се полага, изглежда, че бе умрял точно тогава и този е бил последният му звук. Тя лежа дълго в леглото до мъртвия, но не заплака, само обмисляше какво да прави. Не измисли нищо, лежеше безсилна, изпълнена с нарастващ яд към хората. Когато утрото напредна, тя стана и започна да се бори с мъжа си, трябваше да го облече, а после да го домъкне до колата. Но пък стана добре – Капитана успя да седне, както се полага, само главата му клюмна встрани, сякаш подрямваше. Капитаншата затвори вратата и мина от другата страна, намести се зад волана и малко преди да подкара, чу булдозера.

На мекия път, който свързваше заливчето с магистралата, се разминаха. Виж го, рече Мишо Чолаков на булдозериста, натряскал се е от сутринта. Така си помислиха и другите от селото, като видяха как Капитана спи кротко до вярната си жена, вечната му жертва, която при подобни случаи шофира, която някога го чакаше търпеливо, докато палавникът се перчеше по някои места и минаваше за господар на океаните.

ВЪЗПОМИНАНИЕ ЗА ЛОШИЯ ЧОВЕК

Катерчето е полегнало безпомощно върху няколко букови трупи, подпряно е отстрани като с патерици. Наоколо се простира каменна настилка, зеленее трева, цъфтят храсти, нощем светят флуоресцентни лампи. През деня по катерчето се гонят дечурлига, тежат му снегове, мокрят го дъждове, пече го слънце, корабчето лежи на сушата, сляпо, затворено, прозорчетата му са заковани с насмолена хартия, цялото е обковано с плоскости, опаковано е, така е зазимено, защитено от злосторници, от крадци и чака ли, чака своя час малко преди да замирише на лято. Тогава ще му махнат опаковката, ще го боядисат, до него ще долази един кран, ще го повдигне и внимателно ще го постави във водата – за кой ли път, може би за двайсети, двайсет години “Сирил” плава в добро и лошо време. Повече в добро време, разбира се – при лошо време риболовните корабчета нямат работа в морето. Дължината му е осем метра, а ширината му два метра и трийсет сантиметра, газите малко, корпусът му е покрит с епоксидна смола, тя го предпазва от ракушките, от морския червей. На вода корабчето се държи добре, стои упорито, притежава завидна възвращаемост при поклащане, така че можеш да му повярваш, да му повериш сигурността си. Ако вдигнем капака на задната палуба, ще открием помещението за мотора. Моторът е българско издание на пъркинз,

петнайсет коня, винаги е в ред, готов да запали при всяко положение. На предната палуба е котвата, трябва да бъде там, но сега е в кубрика, няма нужда от нея, сега катерчето е на сухо, всяка дъсчица по него, всяка негова частица вече тръпне, напират към морето. Катерчето гледа от сушата как другите лодки се полюляват до кея, излизат от пристанището или се връщат. А Оня все не иде, няма го, забавя се нещо, сякаш този път рибата не го вика. Щурвалът стърчи самотен, кой да го подхване истински, само децата го въртят напосоки – те или си играят, или си въобразяват, че тръгват нанякъде. Вратата на кабината е закована, в кабината е тъмно, влажно, мирише на студ, на остатъци от зима, никой не е разковал капаците на илюминаторите, за да се видят койките, масата, столчетата, гардеробчетата, лавиците, библиотечката, мивката, кухничката, навигационните уреди, от които няма нужда, но все пак са там, заради самочувствието на капитана, да му напомнят за неосъществените намерения, за угасналите мечти по далечните острови. Той познава всяко заливче и всяко бурунче по това крайбрежие, оправя се и със затворени очи, тук капитанът не пътешествува, а лови риба. Само веднъж му се удаде да отпътува надалеч, но всичко се разви по суша, той отиде до Париж, там му продупчиха гърлото, премахнаха му говора, поставиха му клапа до адамовата ябълка, което от само себе си означаваше, че капитанът никога няма право да влезе или да падне в морето, ако му се ще да поживее още. Но да се върнем в кабината на неговото катерче, там са скътани чипаретата и обикновените въдици за попчета – други уреди за риболов той няма, мрежи няма, но лови много, прехранва се с риба, продава риба, налага му се да продава.

Като вярно куче е погледнало катерчето в очакване на своя господар, той ще дойде отдалеч, чак от София, ще разкове опаковката, корабчето ще изпръхти на свобода и ще се остави да го освежат с бяла боя по бордовете и палубите, малко зелено по буртиците и съвсем, ама съвсем малко черна боя за името и граничния номер. Кабината трябва само да се проветри и да се мине с мокър парцал навсякъде, леглата да се застелят с прани одеяла и нови чаршафи, но това е женска работа, върши я жена, която ще бъде тя тази година, ще се разбере скоро, капитанът ще я доведе от София. Жената ще остане известно време и ще се върне, ще пристигне друга, другата ще я смени друга и тъй нататък – при това положение корабчето се усмихва съзаклятнически – такива ми ти ги върши собственикът на “Сирил”, с това е известен. По-умните му познати разправят, че по този начин капитанът избива комплекси заради ниския си ръст, смачкания си ръждив вид и дупката на гърлото. Жителите на градчето се пукат от любопитство, някои – от яд; не могат да проумеят кое в края на краищата кара млади хубави момичета да се набутат в тази кабина с това овъглено човече, но очевидци разправят, че дойде ли времето на която и да е от жените да си отива – плаче или пък дига скандал, заклева го друга да не стъпи след нея на палубата. Замина ли тя, вечерта пристига другата, дори може да са се разминали по въздушното трасе в обратни посоки. Новата влиза в корабчето, настанява куфара си и оглежда с любопитни очи безпорядъка на кабината. Новопристигналата е още бяла, нежна, с рокля, още не е нахлузила панталон и се готви да вечеря в казиното. Там вечерят новодошлите и втората вечер прекарват там, и третата, но постепенно потъват до шия в живота на корабчето и се сливат с него. Рибарите я виждат на пристанището или сред морето и си казват с полуусмивка: охо, новата вече е дошла; след това я преценяват, питат се дали е по-хубава от другата, по-ниска ли е, по-висока ли е; освен това веднага си личи дали е по-добра домакиня. Пристанището помни една, която щом пристигна, легна на своята койка и не стана от нея, пропадна в четенето на криминални романи, замина си почти бяла и само нощем караше капитана да вилнеят по дискотеките. Капитанът, какво да прави, вилнее, трябва, доказва, че го бива за повече неща. Ето защо катерчето е нетърпеливо и поглежда по посока към София, скучно му е на

сушата, живее му се и на него. То е обърнато на изток, точно срещу морето и Острова, но сякаш гледа на запад и се ослушва, може би ще успее да чуе особения шум на симката.

Горкото корабче, не знае и как да знае, когато никой не му е казал, че капитанът е мъртъв. Няма го вече, няма да дойде, никой няма да види френската му капитанска шапка повече, нито пък ще съгледа него как лежи под своя плавателен съд с четка в ръка, с чукче или какъвто и да е друг инструмент. Чисто и просто изчезна, стопи се, отиде под земята – вместо на дъното, където е за предпочитане, капитанът отиде под земята като всички обикновени хора, на петдесет и няколко години, а на такава възраст морето му се струва на моряка най-сладко, тогава той го обича най-силно, има най-неотложна нужда от него. Всъщност човек би трябвало да се запита... да... капитанът наистина предизвиква недоумение и изтръгва от ума на хората въпроси. Аз например се питам често: господи, от какво е направено морето, материя ли е, дух ли е то, само частица ли е, или само цвят, съществува ли, или не съществува, та притежава тази притегателна сила да улавя в себе си и лошите хора, като капитана на “Сирил”? Защото не познавам по-голям егоист от него, по-самотен и недружелюбен скитник, по-неприятен обитател на нашия свят. Срещнеш го сред водната пустош, погледнеш да те поздрави, а той или ще те подмине с презрение, или ще ти кимне само с остатъка на изтръгната от дъното на душата си учтивост, за да не го разнасяш после по масите на кръчмите. А винаги го срещаш, дявол да го вземе, няма начин да се разминете с него, той е непрекъснато на вода, непрестанно гони рибата, устремено преследва знаците ѝ, тъй като разшифрова по свой собствен начин признаците за нейното движение, сякаш между него и рибните кервани съществува загадъчна емоционална връзка, каквато връзка сигурно съществува, мисля аз, между него и многовековните водни пластове на морето. Не знам, ще се осмеля да ви намекна, че все пак има нещо, някои хора просто се раждат с вградено устройство към морето, няма значение къде ще се родят, може на пет хиляди мили от водата. Ако не им се случи да видят морето, така и ще си умрат, без да знаят за него, но видят ли го, двамата се съединяват, химическата реакция ще се получи, ще се слепят и взаимно ще се оплодят. И кажете тогава, какво е това нещо море, какво съдържа в себе си, та превръща и лошите хора в мечтатели? Това се питах винаги, когато срещях капитана на “Сирил” сред пустошта.

Но от тази пролет това няма да ми се случи, освен ако не остане призракът му. Ние сме свикнали с него и не е изключено да си го проектираме в далечината като мираж – достатъчно е само да ни проблесне катерче или чуем равномерен шум на мотор. Това може да ни се случи по всяко време на денонощието, независимо какъв цвят е легнал над водата и под какъв ъгъл падат слънчевите лъчи – катерчето лети напред в гонитбата на рибата и я улавя.

Това е другият въпрос, ще отворя дума и за него. Добре, помислете си малко и кажете ще продължавате ли да вярвате още в традицията, или ще се разколебаете, защото, откакто се помним, знаем, че градчето-пристанище е известно като мястото, в което живеят най-знатните рибари. Така ли е? Така е, разбира се, това ни е известно не само от легендите, ами и от фактите, а и от литературата. Да, но капитанът на “Сирил”, който дойде някъде от най-вътрешната вътрешност на сушата, надмина всички рибари накуп, разби ги на пух и прах, взе им акъла и въпреки че го мразеха, те не могат сега да споменат името му без уважение. Защото той винаги ловеше повече риба от тях. Дори когато нямаше риба, когато всеки потомствен рибар се връщаше с празни ръце, нашият лош човек ще домъкне нещо със себе си. Той никога не показваше това нещо, неговата риба рядко се виждаше на бял свят, но всеки си знаеше, че “Сирил” докарва риба и как ще я изнесе навън, как ще я пласира – тайна, абсолютна. В това се състои именно чудото и повече не вярвам на легендите, защото видях, пред очите ми се разби

легендата за потомствените рибари – появи се отнякъде някой, но съвсем сам, съвсем, съвсем самичък, у него ни традиции, ни професионални тайни, а гений. Кажете, защо геният не се роди измежду тях, а се пръкна другаде? Ленивото наследяване на умението, отпускането по течението на традицията, липсата на размисъл? Да, рибарите от градчето, за което става дума, не са артисти. А той е творец. И лош човек, неприятен човек е капитанът, който вече не е жив; може да те обиди просто като се разминавате, без да те погледне дори, без да знае, че е минал край теб, нещо повече, без ти самият да знаеш, че си минал край него. Но коя е тази сила, господи, какво е туй чародейно чудо, тази фикция МОРЕ, която кара и лошите хора да падат на колене пред него?

Лежи сега корабчето върху земята, жестоко обидено, че не са го разковали. Приближа ли се до него, струва ми се, че ще изкрещи и ще отхвърли патериците си. Няма го крана да го повдигне, защото го няма капитана, капитанът лежи под земята. И ако неговият дух се смили над нас да ни позволи все пак сегиз-тогиз да го виждаме като мираж по вълните – добре, ако ли не – лошо, осиротели сме, тъжно е, когато от някоя красота изтръгнат една подробност, привидна уж, а се оказва важна. Лично аз не мога да предскажа какво бих чувствувал занаяпред, когато ще знам, че и най-силното напъгане на въображението ми няма да извика на живот силуета на бялото корабче в далечината, и да ви кажа ли, вече съм взел това корабче с въображението си и съм го поставил на почетно място в градчето, да ни напомня, че е имало един човек, боравил безпогрешно с материята море. За вечни времена.